

T Ü R K ARKEOLOJİ DERGİSİ

SAYI : XV - II

1966

Millî Eğitim Bakanlığı
Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü
tarafından yayımlanır.

İ Ç İ N D E K İ L E R

<i>Mahmut Akok</i>	: Sivas'da Buruciye Medresesinin rölövesi	5-38
<i>Prof. Dr. U. Bahadır Alkım</i>	: İslâhiye Bölgesi Araştırmaları ve Gedikli Höyük kazısı (1966)	39-48
<i>M. Hadi Altay</i>	: Anavarza Mozayikleri hakkında ön rapor (I-II).	49-54
<i>Kenan T. Erim</i>	: Aphrodisias, 1966 Campaign	55-65
<i>Süheylâ Keskil</i>	: Tarsus Mozayığı ve özellikleri	67-72
<i>Machteld. J. Mellink</i>	: Excavations at karataş-semayük 1966	73-80
<i>Prof. - Salvatore M. Puglisi and Dr. Alba Palmieri</i>	: Researches in the Malatya District 1965 - 1966..	81-100
<i>Ian A. Todd:</i>	: Preliminary report on a Survey of Neolithic Sites in Central Anatolia	101-105

SİVAS'DA BURUCİYE MEDRESESİNİN RÖLÖVESİ

Arkeolog: MAHMUT AKOK

Buruciye Medresesinin Millî Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğünün Teknik Bürosunca Rölövesinin yapılmasına 1.4.1956 tarihinde karar verilmişti. Çünkü bu tarihte, adı geçen Genel Müdürlüğün Anıtlar Şubesi Müdürlüğü Onarım programında Sivas'daki Buruciye Medresesine de yer vermişti. Tertipli bir programa uygun olarak, ilk plânda bu eserin rölövesinin yapılmasını, eseri etraflı tanıma bakımından, luzumlu görmüş ve Genel Müdürlüğün merkezinde kurulmuş olan Rölöve bürosunun başında bulunan Arkeolog Mahmut Akok'u bu işle görevlendirmişti.

Mahmut Akok'da Rölöve ölçülerinin alınmasında kendisine yardım etmek üzere, Teknisyen Ahmet Çelik'i ve binanın durumunu fotoğrafla tesbit etmek için, Genel Müdürlük Foto Uzmanı Selâhattin Öztartan'ı da birlikte Sivas'a götürerek işe başlamış ve ileride düşünülecek Restorasyona esas olabilecek, bu rölövenin yapılabilmesi için çalışmalarda bulunmuştu.

Eserin ölçülerinin alınması sırasında, Sivas Belediyesi Etfaiyesinin araçlarından faydalandığı gibi, mahalli Müze teşkilâtımızın da yardımları olmuştur.

Rölöve ölçülerinin alınması sırasında Buruciye Medresesinin durumu:

Buruciye Medresesine yakın çevrede, Sivas Belediyesince yapılan parklama dolayısıyla, adı geçen medrese binası bir nevi bahçıvan malzeme deposu gibi kullanılmakta idi. Binanın önünde bulunan geniş arsa, çocuk bahçesi şeklinde düzenlenerek halkın istifadesine verilmiş bulunuyordu. Kapısına kilit vurulup bir depo gibi kullanılan Buruciye Medresesinin iç kısmı, büyük bir

ihmal ve perişanlık manzarası göstermekte idi. Yakın zamanların bakımsızlığı yüzünden harap duruma düşmüş olan medresenin yıkıntı ve enkazı, bilhassa çevreden sürüklenip getirilen topraklar, binayı içten ve dıştan ortalama 1 ilâ, 1,5 metre yükseklikte doldurmuştu. Cümle kapısından içeriye güçlük girilebildiği gibi, hücrelerle, eyvanlarda büyük bir enkaz yığını görülüyordu.

Kapı Eyvanı yanındaki Türbe ve Odanın üstleri ulu, orta bir ahşap çatı ve kiremitle örtülmüştü. Diğer yanındaki hücrenin üst örtüleri yıkılmış ve ancak etrafındaki duvarlar kısmen ayakta kalabilmişlerdi.

Baş Eyvanın iki tarafındaki kapalı dershanelerinden birinin kapısı görülüyorsa da, diğeri tamamen değiştirilmiş ve yıkılmıştı. İçlerine girilmesini zorlaştıran enkaz yığını vardı. Bu kısımlardaki kubbe ve kemerler tamamen çökmüş ve etrafındaki harap duvarların acıklı durumları göze çarpıyordu.

Baş Eyvanın bir nevi kontrfor'u mahiyetinde olan iki üst kat odanın tonozları ve kat bölmeleri tamamen çökmüş olduğundan, bütün Eyvan yüzü yıkılma tehlikesi gösterir bir durumda idi. Baş Eyvanın diğer duvarlarında yer, yer dağılma ve çözümler görülüyordu.

Avlunun iki tarafını alan revakların direk ve kemerlerinde oturmalar ve arka duvarlarla bağlantılarının bozulmasından ötürü, yatma ve kaymalar ve üst duvarlarında çözümler ve dağılmalar görülmekte idi.

Revakların arkalarındaki eyvan ve hücre yüzlerinde bulunan taş kaplamalarında da erime ve çürümeler bulunduğu

gibi, Eyvan içi duvar, pencere yüzleriyle tonozlarının taş kaplamalarında, aynı şekilde yer, yer erime ve çürümeler göze çarpıyordu.

Genel olarak medrese binası damları, ulu orta toprakla örtülü ve bakımsız bir halde olduğundan, üzerini kaplıyan otlarla bu perişan görünüş, harab ifadeyi, bir kat daha artmış bulunuyordu.

Buruciye Medresesinin dış durumu da içinden pek farklı olmayan bir gösteride idi. Ön yüzü kesme taş yapı olduğu halde, cümle kapısının kitesinde bir hafif oturma olmuş, işlenmiş ve süslü olan yüzün de de yer, yer erime dağılmalar görülüyordu. Tak kapının taç kısmı, üst silmeye kadar tamamen yıkılmıştı.

Etraf yüz duvarlarında yer, yer çöküntüler dolayısıyla, ayrılmalar sonucu, yukarıdan aşağıya geniş çatlaklar görülüyordu. Duvar yüzlerinin iki köşesinde bulunan kulelerden, sağda olanı kısmen ayakta duruyorsa da, solda olanının büyük bir kısmı yıkılmıştı.

Buruciye Medresesinin batı yüzündeki taş kaplamalar geniş ölçüde eriyip çürümüş oldukları gibi, duvarın üst başını teşkileden korniş hattının da, tamamen dağılmış olduğu görülüyordu. Bu kısımların üstleri bir avlu duvarı gibi uluorta kiremitle örtülmüşlerdi.

Yan yüzlerin büyük bir kısmı, sonradan yapılan hamam ve ev gibi binalarla bitişik olarak kapılıydı. Komşu binaların bu şekilde kuruluşları, Buruciye Medresesinin bu kısımlarının geniş ölçüde tahribine sebep olmuşlardı.

Yan yüzlerdeki duvarlar esasında möloz duvar şeklinde yapılmış olduklarından tahripleri de o nisbetle kolay olmuştu.

Özet olarak diyebiliriz ki; Rölövesini yapmak üzere ölçülerimizi aldığımız sırada bir çeşit inceleme ve etüdünü yaptığımız Buruciye Medresesi, uzun seneler ihmale uğramış bir ören gösterişinde olup yer, yer yıkılma tehlikesi gösteren perişan ve acıklı durumda idi. Bunun içindirki, Millî Eğitim Bakanlığı, Sivas'da eski eser onarım restorasyonlarına, ilk plânda Buruciye Medresesinden başlamayı kararlaştırmıştı.

Rölövesini yaptığımız Buruciye'nin daha iyi tanınması için, bu çağda Sivas'da yapılmış bulunan ve aynı anlamda kurulmuş diğer yapılarada kısa bir bakış yapmak istiyoruz:

Sivas'da aynı çağda bina olunmuş Buruciyeden başka daha üç büyük eser vardır ki, bunlarda az, çok mahiyet ve fonksiyon bakımından aynı anlamda eserlerdir.

Bunlardan ikisi Buruciye'ye mekân bakımından komşu durumda olan ve 56 sene evvel yapılmış olan şifahiye medresesi ile, bir sene evvel veya aynı günlerde ikmal olunmuş bulunan Çifte Minareli Medrese, biri de daha uzakta yer alan ve aynı günlerde yapılmış olan, Gök Medrese adları ile tanınan eserlerdir.

Bu eserleri mimarî durumlarına kısa bir bakışla okurlarımıza tanıtabilirsek, ileride açıklıyacağımız Buruciye'nin mimarî durumunu daha kolayca kavranması imkânını sağlamış olacağımız kanaatındayız. Bu itibarla kuruluş sırasıyla bu eserleri kısaca gözden geçirelim :

İzzettin Keykâvus Darüşşifası=Şifahiye Medresesi:

Yapılmış tarihi, (H. 614), (M. 1217) olan bu binayı Selçuklu Sultanı Keyhüsrev'in oğlu İzzettin Keykâvus yaptırmıştır. Mimarın adı (Ahmet) olarak yazılı kaynaklarda geçer.

Son senelerde Vakıflar Genel Müdürlüğünce Rölöve ve Restorosyan projeleri hazırlattırılarak, eser esaslı bir şekilde restore edilmektedir. Bu güne kadar büyük bir kısmı başarıyla yürütülen işin sonunda, eserin tarihi san'at değeri, şerefine lâyık bir sağlamlığa kavuşacağını ümit etmekteyiz.

Daruşşifa binası, dıştan sade ifadeli kesme taşlı bir kuruluşa sahiptir. Çifte minareli medreseye bakan yüzünde metin kuruluştaki bir tak kapusu bulunmaktadır. (Res. 1). Bu kapının basık kemerli bir girişi, iki yanında da sade bir şekilde mihrabiyeleri bulunmaktadır. Büyük alınlık kemeri içinde mugarlaşlı bir yarım kubbesi bulunduğu gibi, kemerin iki yan üst kısım-

larında, kabartmalı hayvan tasvirleri bulunmaktadır. Tak'ın geniş çerçevesi, iki sıra halinde geometrik geçme süslüdür. En dış kenarında seda bir silmesi bulunur.

Daruşşifa'nın iç kuruluşu, manalı bir plân tertibiyle düzenlenmiştir. Oldukça geniş bir orta avluya sahiptir. Orta avlunun etrafında yonu taşıyla yapılmış ve sade hüviyette ravaklar, iç kısmı fazlasıyla harap olmuş geniş kemerli bir baş eyvan ile, cümle kapusu arkasına rastlayan ve birçok sayıda bölme ve mekânları ihtiva eden kâgir yapı bir kısım bulunmaktadır.

Gerek baş eyvanın ve gerek cümle kapısı arkasındaki kısmının avluya bakan yüzleri, iki katlı bir bina kuruluşundadır. Yan kısımlarının tek katlı ifadeleri vardır.

Revakların iç kısımları, muntazam tuğla örgülü kemer ve tonozlar halinde olup, bazı yerleri de yıldız kubbe (Dilimli Kubbe) şeklinde dir. (Res. 2).

Sağ tarafa rastlayan Revakların ortasındaki eyvanın arkasında, mozaik çinilerle kaplı, İzzettin Keykâvus'un Türbesinin yüzü bulunmaktadır. Diğer karşı eyvan da ise, yan tarafa geçit yapan bir kapu görülmektedir.

Türbenin içinde monümantel yapıda bir mihrap ve İzzetin Keykâvus'a ait, plak çinilerle kaplı bir sanduka ile, diğer bir takım sandukalar yer almaktadır. Türbenin damlar üzerinde yükselen, çini ve sırlı tuğlalarla süslü ve kaplı tamburu, köşeli sivri külâhı, şifahiye Medresesinin ihtişamını dış siloide yaşatan anıtsal kuruluşudur. (Res. 3, 4).

Kesme taş yapı baş eyvanın geniş açıklıktaki kemerinin ayak sütunçeleri, oyma sarmaşık motiflidir, kenar çerçevesini belirten sarmaşık ve Geometrik süslerde, ince bir işçilikle kabartma olarak yapılmışlardır. (Res. 5).

Avlunun yüksek yüzlerine gelen ve üst kat mahiyetinde olan pencereleri, murgarnaslı ve kemerli nişlerle ve geometrik geçme oymalı çerçevelerle süslüdürler. (Res. 6).

Daruşşifa'nın hücreleri tuğla tonozlarla örtülü ve dikkörtgen plânlıdır. Tuğla duvarlarda maharetli bir işçilik kullanılmıştır.

Özet olarak diyebilirizki: Plân kuruluşu itibariyle Daruşşifa binası, Buruciye'ye göre oldukça farklı bir tertiptedir. Bir bakıma da yapı kuruluşu, kullanılan inşaat malzemesi itibariyle de büyük ayrılıklar gösterir. Yalnız yapının estetik durumu ve mimarî üslubu çağının mimarî san'at ifadesindeki birliğe uyması dolayısıyla Buruciye'ye bir çok yönlerden benzemektedir.

Sivas'da, Çifte Minareli Medrese:

Kuruluş Tarihi (H. 670), (M. 1271) olan bu eseri, Selçuk Vezirlerinden Sahibi Ata Şemsüddin Mehmet Bin Mehmet yaptırmıştır. Aynı sene içinde yapılmış, Buruciye Medresesine komşu bir binadır.

Bizim Rölöve için Sivas'a gittiğimizde, Çifte Minareli Medresenin ancak bir cephe duvarı ayakta durmakta idi. İç kısmı yıkılmış bir avlu haline gelmişti. Bu avluya 19. yüzyılda ahşap bir okul binası yerleştirilmişti. Ayakta duran Medresenin doğu duvarının ortasında çifte minareli, muhteşem yapıda bir tak kapusu bulunuyor ve Şerefe altına kadar uzanan kesme çinili Tuğla Minareleri, eserin monümantel yapısını temsil ediyorlardı. (Res. 7).

Duvarın iki köşesinde çok plastik hüviyette kurulmuş yuvarlak plânda kuleleri, alt ve üst katların müzeyyen pencereleri, cephenin mimarî ifadesini tamamlıyorlardı. (Res. 8).

Yonu Taşı Kâgir Medrese yüzünün büyük bir kısmı, Tak kapusu ve pencere nişleri ince bir işçilik ve maharetle yapılmış sarmaşık motifleriyle ve geometrik geçmelerle süslüdürler. Köşe kulelerinin yüzlerinin silmeleri plastik ifadelerle kuvvetlendirilmiştir. (Res. 9, 10).

Çifte Minareli Medresenin iç avlu kısmının eyvan ve revakları, Konya'daki sırcalı ve Tokat'taki Gök Medreselerde olduğu gibi, Mozaik çinilerle bezeli bulunduğunu, cümle kapusu arkasında kalabilmiş izlerinden anlaşılmaktadır.

Son senelerde bu değerli eserin tarihi ve San'at değerini açığa çıkarabilmek için, Ankara İlahiyet Fakültesi Türk İslâm Sanatları ve Kürsüsü Doçenti Dr. Halûk Karamağralının başkanlığındaki bir hey'et,

burada kazılar yaparak araştırmalarda bulunmaktadırdır.

Kazılarla meydana çıkarılan temellere nazaran bu medresenin, dört eyvanlı bir tipte olduğu görüldüğü gibi, bir taraftan da ona bitişik başka bir binanın varlığı da açığa çıkarılmıştır. Bu araştırmaların sonucu, Türk Sanatının büyük bir kazancı olacağı aşıkârdır.

Çifte Minareli Medrese, Buruciye'ye nazaran daha muhteşem ve süslü bir yapıdır. Plân kuruluşu itibariyle aynı mahiyette ise de, iki katlı bina olması ihtimali ile ayrılık gösterir bir durumu vardır. San'at ve uslubu bakımından aynı anlamdadır.

Sivas'ta, Gök Medrese:

Kuruluş Tarihi (H. 670), (M. 1271) olan bu binayı Selçuklu Vezirlerinden Sahibi Ata Fahrettin Ali yaptırmıştır. Mimarını da, Kaluyan-ül-konevi'dir. Bu hesaba göre Buruciye Medresesi ile birlikte aynı yıllar içinde yapılmış binalardan biridir.

Gök Medrese binası plân tertipi ve kuruluş ana hatlarıyla Buruciye binasının hemen hemen aynı şekildedir. Dört eyvanlı tiptedir. Çok ince işçilikle hazırlanmış olan ön cephesi ve cümle kapusu üstünde, kesme çinili tuğla ile işlenmiş minareleri Buruciye'ye nazaran bir ayrılık ifade ederler.

Tak kapı ile alt kısım pencereleri ve çeşme binasının yüzü mermer malzeme ile, üstün ve plâstik bir zevkle işlenmiştir. Sarmaşık ve Geometrik geçme motifleriyle süslüdür. Minarelerini tuğla ve çini örgüleri Konya'daki ince minare tarzındadır. Şerife altına kadar olan kısımların eski şeklinde olup, üst tarafları sonradan tamamlanmıştır. (Res. 11, 12).

Ön yüzün duvar köşelerinde bulunan kulelerin alt tarafları plastik ifadeli sarmaşık motifleriyle ve üsteri, kabartma silmelerle müşebbek durumda süslüdür. Kulelerin üst başlarıyla, ön duvar yüzünün üstleri, mugarnashlı silme ile son bulmaktadır. (Res. 13, 14).

Cümle kapusu giriş holüne birer kapu ile açılan, sağda bir mescit bölmesi ve solda da, buna yakın bir mekân bulunmaktadır. Mescid'in mihrabı, Kubbe-

sinin Tambur ve Kasnağı, Buruciye Türbesinde olduğu gibi Mozaik kâri çini ve tuğlalarla bezelidir. (Res. 15).

Gök Medresenin orta avlusunun iki tarafı, mermer direklere oturtulmuş Kemerlerle revaklıdır. Kapu eyvanı' eski hüviyeti ile durmakta ise de, Başıevanı yıkılmıştır. Avluya bakan revakların kemerleri duvarların pencereleriyle hücre kapıları ve eyvan yüzleri mermer malzemeyle işlenmiş olup, itinalı bir işçilikle yapılmış sarmaşık motifli frizlerle süslüdür. (Res. 16).

İki yan eyvanın tonozlarıyla dip duvarlarının üst kısımları, kesme tarz çinilerle ve Geometrik motiflerle kaplı ve süslüdür. (Res. 17).

Gök Medresede revakların kuruluşu, Buruciyeninkilerle aynı teknik ve özelliktedir. Arka duvarlara kalın ahşap gergilerle bağlı oldukları gibi, ravaklarla arka duvar arasındaki açıklık da, sal taşlarıyla düz tavan şeklinde yapılmıştır.

Gök Medresenin Çifte Minareli oluşu, itinalı yapı şeklinde mermer malzeme ile işlenişi, bu binaya ait bir özellik kabul edilirse, diğer hususları ile Buruciye'ye benzerlikleri meydandadır. Plân kuruluşunda Buruciye'nin aynı anlamda olduğu aşıkârdır. Demek oluyor ki, bu çağda yapılaş, değeri ne şekilde olursa olsun, klasik anlamda bir Medrese plânı doğmuş ve devamlı olarak tatbik görmüştür. Selçuk çağında bu esasa uygun başka birçok misalleri de bulup göstermek mümkündür.

Sivas'da aynı çağda ve birbirlerine yakın hizmetler için kurulmuş üç medreseyi kısaca gözden geçirmekle, aşağıda ki yazımızla açıklyacağımız ve sunduğumuz Rölöve ve Restorasyon projeleriyle tanıtmaya çalışacağımız, Buruciye Medresenin daha kolay anlaşılmasına bir zemin hazırlamış oluyoruz.

Esasında bilim dünyasının, Selçuklu çağı medreselerini topluca inceleyen bir esere ihtiyacı aşıkârdır. Bunu derin bir anlayışla, yapısının kuruluşundan başlayıp, mimarî sitil, dış ve iç süslemesinin detaylarına kadar, bir arada gözden geçirmek yoluyla, bu büyük eksikliğin ve boşluğun yerini doldurmanın mümkün olacağı kanaatindeyiz.

Şimdiye kadar bu konuda çalışmaların çoğu, Selçuklu dünyasında meydana getirilmiş kalbur üstü bazı örnekleri, kendisinden evvelkiler ve kendisinden sonraki-lerle kronolojik bir sıra misali olarak verilmele yetinilmiştir. Halbuki bu yoldaki çalışmalarla hiçbir vakit, Selçuklu Kültür varlığı içinde meydana getirilmiş Medrese yapılarının nereden başlayıp, nasıl olgunlaştığını ve bu eserlerin kendinden sonraki çağa neler kazandırdığını asla belirtmek mümkün değildir.

Biz bu yazılarımızla Sivas şehrinde aynı çağda ve aynı fonksiyon için kurulmuş dört binayı, birbirinin anlamını kuvvetlendirmek ve kolaylamak amacıyla şöylece bir sıralamakla, Selçuklu Medrese yapılarının küçük bir panoramasına işaret etmiş bulunuyoruz. Şimdi; aşağıda sunacağımız 35 sayıda fotoğraf kopyası ve 20 sayıda Rölöve Plânşısı ve 7 sayıda Restorasyon resimleriyle, Buruciye Medresesi konusunu kısaca açıklamaya çalışacağız.

Buruciye medresesi:

Kuruluş Tarihi (H. 670), (M. 1271) yıllarına rastlayan bu eseri Muzaffer bin Hibbetullah-ül-Elberucerdî adlı bir zat yaptırmıştır. Vakıflar Kütüğününün 72 numarasında Hacı Mesut Âli Selçuk diye kayıtlıdır. Bu yüzden olacak, esere Hoca Mesut Medresesi adı da verilmektedir.

Bu eser hakkında tarihi ve mimarî bilgi; Profesör Albert Galbriel'in Moniments Turcs d'Anatolia adlı eserinin 3. cildinde olduğu gibi, Rıdvan Nafis ve Uzunçarşılı İsmail Hakkı Beylerin Sivas şehri tarihi adlı eserlerinin 108. sayfasında ve Sivas Rehberinin 27. sayfasında bulunmaktadır.

Bu Medreseyi yaptıran zatın, cümle kapısı üzerindeki, yapılış tarihini bildiren kitabesinde, büyük Sultan Gıyasettin'in zamanının sayılı kişilerinden biri olduğu anlaşılmaktadır. Kendi adına yaptırdığı medresesi içindeki Türbesine, bu şerefe layık olmasıyla dırki gömülmüştür.

Buruciye Medresesini yapı ve mimarî kuruluşuyla tanıyabilmek için, konuyu

aşağıdaki bölümler içinde incelemeyi uygun görmekteyiz.

Şöyleki :

1 — Plân durumu,

2 — İç ve Dış yüzler, cepheler,

3 — Cümle kapusu, dış pencere ve köşe kuleleri, baş ve kapu eyvanlarıyla diğer eyvanlar, Revaklarla, hücre ve ders-hane kapıları gibi, detaylar ve dekoratif özellikler,

4 — Avlu döşeme ve dam örtüleri.

Buruciye Medresesinin Plân Durumu:

Buruciye Medresesinde plân tertipi, kareye yakın dikdörtgen şeklinde bir dış çerçeve içine sığdırılmıştır.

Bu çerçeveden dışarı doğru taşan, ön yüzün iki köşe kulesiyle bir cümle kapı kitlesi, plânın dış kontürüne bir hareket kazandırmaktadır.

Binanın iç kısmı ortasında genişçe bir avlu bırakılmıştır. bu avluya girişte, kapu eyvanı onun karşısında baş-eyvan, yanlarda mermer direkler üzerine oturtulmuş kemerli revaklar, ortalarında yan eyvanlar, muntazam ve hareketli bir plânın kuruluşu anlamındadırlar.

Buruciye Medresesinin esas giriş eyvanı sağında bir mescit ile bir hücre ve solunda da, yine türbeyle genişçe bir hücre bulunmaktadır. Mescit ve Türbenin kapıları doğrudan, doğruya orta avluya açılırlar. Köşelerdeki hücrelerin avluya doğrudan, bağlantıları yoktur. Yanlarındaki küçük bölmelerden ayrıca iç kapılarla bu kısımlara ulaşılabilir. Bu küçük hücreler bir taraftan da, damlara ulaşmak için merdiven yerlerini ihtiva ederler.

Yan eyvanların iki tarafında ayrıca üçer hücre yer almaktadır. Baş ve Yan eyvanların dip duvarlarında, dışa bakan pencereler ile yan duvarlarında, kenarları süslü çerçeveleri olan dolap nişleri bulunmaktadır. Baş eyvanın iki tarafında bir çeşit kontrafor olabilecek durumda, üst kat odaları vardır. Bu odalara, eyvan yanındaki iki büyük kubbeli, kapalı ders-hane bölmelerinden birer serbest merdivenle çıkılır. Geniş kemerli bir duvar ile kapalı ders-hanelerden ayrılmaktadırlar. Baş-ey-

vanın yanındaki her iki kısımda, avludan birer kapu ile girilir.

Profesör Albert Galbriell'in Buruciye Medresesini bize tanıtan incelemeleri arasında gösterdiği plânda, bu kısımlarını içinin enkâz ile dolu olmasından dolayı, gereği gibi tetkik edemediği anlaşılmaktadır.

Bizim açıklamalarımızdan ve sunduğumuz Rölöve ve Restorasyon plânlarından anlaşılacağı üzere, cümle kapusu ortasından, baş-eyvan içindeki pencerenin ortasına, bir eksen geçirecek olursak, karşılıklı tamamen simetrik bir tertibin Buruciye plânının hazırlanmasında esas olduğu görülecektir.

Dış ve İç avlu Yüzleri:

Buruciye Medresesinin mimari sitil ve san'at bakımından yüksek bir maharetle işlenmiş dış yüzü, bina kütlesinin batı tarafına düşmektedir. Bu yüz yan yüzlerden farklı olarak, tamamen kesme taşla işlenmiştir. Ortasında büyük bir kitle halinde tak-kapu ve onun iki yanında müzeyyen iki penceresi bulunduğu gibi, duvarların köşelerinde de, yuvarlak plânlı ve iki kade-me halinde, sütüncelerle yivli =(Şişhaneli) kuleler bulunmaktadır.

Rölöve ölçülerini aldığımız sırada kule ve duvarlarının üst başlarına ait olması lâzım gelen mugarnaslı parçaları, kule dip-lerinin toprağı arasında görmüş idik. Aşağıda açıklayacağımız Restorasyon tek-lifimizde de bu hususu kabul etmiştik.

Batı taraf yüzünün yukarıda bildirdiğimiz, cümle kapusu, pencereler ve kuleleri geometrik, sarmaşık motifleriyle ve yazı kuşaklarıyla süslü olduğu halde diğer kısımları kesme taşlı, derzli duvar şeklindedir. Kuleler ve duvarların üst kısımlarıyla cümle kapusunun üst tacı tamamen yıkılmış bir haldeydi.

Buruciye Medresesinin yan ve arka yüzleri, bitişik binalar dolayısıyla güçlkle incelenebilmiştir. Bu yüzlerdeki köşeler, eyvan pencerelerinin kenarları, kesme taşla olduğu halde diğer kısımları uluorta, sıralı moloz şeklinde oldukları ve duvar yüzlerinin geniş harçlı çizgilerle derzli bulunduğu görülmüyordu.

Buruciye Medresesinin iç avlu yüzü, bu çağda medreselerle kabul olunan esasa uygun olarak, olgun bir mimarî stil ve hüviyette tertip ve tanzim olunmuştur. Baş-eyvan ve kapu eyvanıyüzleri iki katlı bir bina ifadesinde yüksek olarak kurulmuş zengin ve gösterişli şekilde, kesme taşla işlenmiştir. İki yan revak yüzleri, antik çağdan kalma mermer sütun ve başlıkların üstüne, itinalı bir işçilik gösteren ve yine kesme taş ile yapılmış kemer ve üst duvarları iç mimariyi bütünleyen bir kuruluş-tadır.

Yan revak kemerleri, başka Selçuklu medreselerinde gördüğümüzden farklı olarak, kemer ve tonozlarla arka duvarlara bağlı olmayıp, özengi hızalarından, kalın ahşap gergi kirişleriyle ve üst başlarından da, geniş sal taşlarıyla düz tavan şeklinde arka kısma eklenmişlerdir. Revakların bu biçim bağlantı şeklini, yukarıda yazılarımızda belirttiğimiz, Sivas'taki Gök Medrese binasında aynen bulmaktayız.

Buruciye Medresesinin çeşitli mimarî detayları:

Cümle Kapusu:

Buruciye Medresesinin başka Selçuklu Medreselerinde olduğu gibi, dışa açılan bir tek-kapusu vardır. Tak-kapu şeklinde kurulmuş olan bu mimarî kitle, bizim Rölöve için geldiğimizde 1,5 metrelik kısmı toprak ve enkaz ile gömülüydü. Onarımların başladığı sırada, ilk iş olarak burayı açtırıp kapunun bütününü incelemek imkânını elde ettik. (Res. 19).

Cümle kapusunun papuç kısmı, düz bir şekilde yontulmuş, kristalleri fazla sert, dayanıklı bir çeşit taş bloklarla yapılmıştır. Giriş nişinin iki tarafında, içler düz köşeli, üst başları muğarnaslı ve kırma kemerli mihrabiyeler bulunmaktadır. Kapunun üst kemeri basık tipte olup, dört dışlı bir tarzda taşlarla örülmüştür. Özengileri, mugarnaslı konsol şeklindedir. Giriş nişinin üst başı, on bir sıra halinde kademe teşkil eden, mugarnaslı bir yarım kubbe ile örtülüdür. Alınlık yüzleri, sarmaşık motifli kabartmalıdır. Üst kenarında mermer

üzerinde oyulmuş, tarih kitabesi bulunmaktadır.

Giriş nişinden dış çerçeveye geçebilmek için, yüzleri oyma kabartma süslü sütunçeler ve kademeli silmelerle ayrıca, bir orta çerçeve tertip edilmiştir. Sütunçe şeklindeki silmenin çeşitli kademelerinde, madalyon ve başlık çıkıntıları bulunmaktadır. Bu sütunçenin her bölümü ayrı ayrı motiflerle süslüdür. (Res. 20, 21).

Tak-kapunun dış kenar çerçevesi sarmaşık motifli ve örgü esaslı bordürlerle süslü olup, bu çerçevenin muayyen kısımlarında, plastik değerde yüksek kabartmalar görülmektedir. Kenar bordürlerinden içe rastlayanın yukarı tarafı, geometrik motifli ve geçmelidir. (Res. 22).

Tak kapu nişinin alt köşeleri, yuvarlak şekilde plânlı yarım sütunçelidir. Bu kenar sütunçeleri iki sıra başlıklı olup, yüzleri sarmaşık motifli kabartmalarla bezelidir. Cümle kapusu kitlesinin dış kenar köşeleri de, alttan üç yarım sütunçeyle başlayıp kitle ortasına doğru bir başlık üzerinde tek sütunçe şekiliyle devam ederek kapu tacı silmesine, bir başlıkla bağlanmaktadır. (Res. 23).

Alt sütunçelerin yüzleri zikzak kabartmalarla, üst sütunçelerin yüzüde, geometrik motiflerle süslüdür. Başlıklar fevkalâde maharetle işlenmiş sarmaşık motifleriyle tertiplenmiştir. (Res. 24).

Kapu kitlesinin üst başı da, yan duvar üstlerinden dönüp gelen bir çubuk ve bir oluklu silme halindedir. Tak-kapunun üst kısmının ne şekilde bitirildiğini kesin olarak tesbit edemedik. Sade bir taş olabileceği gibi, dendanlı bir şekil alabileceği de hatıra gelmektedir.

Buruciye Medresesi Tak, kapusu süslemesinde geniş ölçüde sarmaşık motifleri kullanılmıştır. Sütunçe ve başlıklarının tanziminde Sivas Çifte Minaresinin Tak-kapusuna uyan taraflar olduğu gibi, plastik ifadeli askıları dolayısıyla de, az çok Divriğ'deki Ulu Camii süslemelerini hatırlatmaktadır.

Dış yüzün Pencereleeri:

Batı yüzünün değerli bir mimarî unsuru olan iki pencereden biri, Mescidin

diğeri, Türbenin hacet penceresi olarak görev almışlardır. Düz süveli ve nişli pencerelerin üst başlarında mugarnaslı yarım kubbeleri, iki kenarlarında da sütunçeleri bulunmaktadır. Kenar çerçevesini, bir çeşit silme şeklinde, geometrik ifadeli geçme süsler teşkil eder.

Cümle kapusunun iki tarafında yer alan pencereler birbirinin tamamen aynı yapılaşdadır. Kademe, kademe silmeli derinlikleriyle duvar gövdesi içine yerleştirilmiştir. Düz ve sade duvar yüzünde derinliklerle, gölgeler yaratan bir mimari motif halinde konulmuştur.

Batı yüzün, Köşe Kuleleri:

Düz ve geniş dikdörtgen şeklindeki batı yüzünün dekoratif ahengini cümle kapusuyla köşelerindeki kuleler tamamlarlar. Köşe kulelerinin papuçları, dört köşe plânlı olup, yukarı kısımları sekiz köşeye ve sonrada yuvarlak plâna geçerler. Ters mugarnaslı ve dilimli bir şekilde, yuvarlak gövdedeki bir çeşit sütunçelere, ayaklık yaparlar. Bu sütunçeler ana gövdenin yarı yüksekliğine kadar böylece devam ettikten sonra, duvar üstlerinden indirilmiş bir silmenin, yastık şekli almış başlığına dayanırlar.

Kulelerin üst kısımları da, ayrı bir plânlı ve yine sütunçe ve sivri köşelerle uzanmaya devam ederler. Üst sıra sütunçeler, altlarında zarif kaidelerle taşınmaktadır. Üst başlarının ne gibi bir Başlık veya yastık ile son bulduğunu tesbit edilemedi. Kulelerin ve yanındaki duvar üstünün de, Sivas Gök Medresesinde olduğu gibi, bir mugarnaslı silme ile tamamlandığını ifade eden, enkaz arasından bazı parçalar çıkarılmıştır.

Bu cesaretle ki, batı yüzünün Restorasyonu projesinde, bir teklifimiz, mugarnaslı şekilde olmuştur. (Plans 16). Kulelerin üst kısmının da, sade bir şekilde sivrice külah ile kapatıldığını zannetmekteyiz.

Baş-Eyvan ve Kapu Eyvanı:

Avlu yüzünün esas ve monimantal yapıdaki baş-eyvan kısmı, iç ve dış yapı itibariyle kesme taş kuruluşudur. Geniş açıklıktaki eyvan kemeri ile, kaş kemeri yüzü, sade örgülü olup köşe ayaklarındaki

yarım sütunlar geometrik desenlerle süslüdür. (Res. 25, 26). Dış çerçevesini teşkil eden yan ve üst kısmındaki silme yüzeyinde (Kürsî ayeti) Celi bir yazıt şeklinde tertip edilmiş olup, ara dolguları sarmaşık motifleriyle bezeli bir friz halindedir. (Res. 27)

Kemer üstü alınlık yüzünde, geometrik geçme süsleri vardır. Bu geçme süslerin orta yıldızlarının bazılarında kabara biçiminde kabartmalı rozatalar yerleştirilmiştir

Yüksek baş-eyvanın iki tarafındaki odaların avluya bakan yüzleri de aynı yüksekliğe yakın kuruluşlardır. Odaların pencereleri mermer sövelidir. Üstlerinde ayrıca sivri kemerli küçük pencereleri bulunmaktadır. Eyvan duvarlarının üst kenarlarına yakın ve pencereler üstünde ikişer tane Kuşluk denilen taş konsollar yerleştirilmiştir. Konsolların durumu burada ahşap gölgeliklerin sacak şeklinde kurulmuş olacaklarını hatıra getirmektedir.

Kapu Eyvanı yüzü :

Girişteki kapu eyvanı da, baş-eyvana karşılık olarak, aynı yükseklikte bir yüz tutmaktadır. Kesme taş yapı bünyesine sahiptir. Tonoz ve kaş kemeri sade bir şekilde örülmüştür. Kenarlarında ve üst başında yarım yıldız motifli dişli bir silme bu kısmı süsler. Kemer alınlık yüzünde içi yazıtlı iki madalyon ile, iki adet kuşluk denilen taş konsol ve bir de orta kısmında plastik çıkma süs parçası bulunur. Bu plastik süslerle eyvan, kısmen düz ve sadelikten kurtulup zengin ve gösterişli bir ifadeye kavuşur.

Kapu eyvanı yüzünün iki tarafında, biri türbeye, diğeri mescit bölmesine açılan üst kısım pencereleri görülür. Pencerelerin iki tarafındaki ikişer kuşluk konsolu, bu yüzünde sadeliğine bir hareket vermektedirler. (Res. 28).

Orta avlunun yan yüzünün ravak ve eyvanları:

Revakların ayaklarında antik çağın yapılarından alınmış mermer kolonlar, üstlerinde yine çeşitli tipte antik çağın mermer başlıkları kullanılmıştır. Çeşitli yapıda olan ve kolon üstünde kullanılan başlıkları, yerlerine uydurabilmek için birbirini okşar

tipde olanlar yan, yana veya karşı, karşıya getirilmek yoluyla, estetik bir tanzime tabi tutulmuşlardır. (Res. 29)

Ravak kemerleri sade ve metin bir yapı halindedir. Kemerlerin üstündeki kaş kemerleri, alt kısımları silmeli ve lamba yapacak şekilde, birinci kemerler üstüne oturtulmuştur. Bu silme aynı şekilde diğer duvar ve eyvan yüzülerinde de dolaşmaktadır.

Revak alınlıklarının ortasında içleri yazıtlı madalyonlar, bu yüzün zenginliğini artırır. (Res. 30) Revak alınlığı duvarının üst başlarının da, kapu eyvanı üstünde bulunan silmenin, köşe kısımlarından iniş yaparak ve düz bir şekilde burayı taçladığı anlaşılmaktadır.

Bizde, Restorasyon projesinde bu esasa uyarak bir teklif yapmış ve tatbik ettirmiş bulunuyoruz.

Yan eyvanlar, revakların ortasında bulunan açık ve geniş kemerlerin arkasına düşmekte ise de, kapalı ve gösterişleri zayıf durumdadırlar. Tonoz alınlıklarını teşkil eden kemerlerin yüzleri silmeli olarak işlenmiştir. Her iki eyvanın dışa bakan pencerelerinin kenar söveleri ve lentoları ayrı ayrı, şekil, tertip ve düzende, yonu taşı ile yapılmıştır.

Hücrelerin avlu yüzüne bakan duvar ve kapı kısımları yonu taşı ile işlenmiştir. hücre kapuları dikdörtgen silmeli çerçevelerle derinliğine, duvarlara yerleştirilmiş olup, girişlerin üstü basık kemerlidir. Medrese de bütün hücre ve dersane kapuları birbirine benzer yapıdadır.

Buruciye Medresesinin türbesi, kesme çini mozaik kablamarıyla tuğla örgülü, kubbe, kasnak, pantantifleriyle ve hatta çini kaplama duvarlarıyla başlı başına bir özellik gösteren yeridir. Buradaki çini kaplamacılık ve tuğla örgücülük tekniği ve süslemenin uslubu, Sivas'daki Gök Medresenin, Mescit bölmesi içinde bulunanlara benzemektedir. (Res. 31, 32).

Dikine duvarların yüzleri altı köşeli plak çinilerle kaplı olduğu gibi, kible duvarında bir de çiniden mihrab bulunduğu izlerinden anlaşılmaktadır. Duvar kablamaasının üstünde açık ve koyu mavi ve sarmaşık motifli bir bordür ve onunda

üstünde dört duvarı dolaşan bir yazı şeridi bulunur. Bunların üstünden iki sıralı murgarnaslı ve çini mozaığı şeklinde başka bir bordürde dolaşmakta daha üste, geometrik ifadeli bir friz yer almaktadır. Bunların daha üstlerinde tuğla ve çini karışığı süslü tambur ve pantantifler yer alırlar.

Kubbe kasnağında kesme çinilerle bordürler bulunduğu gibi kubbenin kandililik aynasında da bir çini rozetinin bulunabileceği tahmin edilmektedir.

Kubbe içinin bu şahane çini işleri, uzun yıllar ihmal sonucu, üzüntü verecek derecede harab olmuştur.

Özet olarak diyebiliriz ki: Türbenin Mozaik çini ve tuğla örgü süslerinde üstün bir başarı göstermek amacıyla çalışılmış ve bu yüzden tambur ve pencerelerinden her birinin süslemesi ayrı, ayrı motif ve şekillerle tertip olunmuştur. Üçgenler halinde bulunan pantantif satırlarında üstün ve başarılı bir yol ile bezenmiştir.

Buruciye türbesi içinde üzerleri ulu orta alçılı harçla sıvalı, iki sanduka görülmektedir. Bu sandukaların böyle olmayıp çinilerle kaplanmak suretiyle süslü olabileceklerini tahmin ediyoruz.

Türbenin zemin döşemesi altı köşeli tuğlalı olduğu, kalan izlerinden anlaşılmaktadır. Bu türbenin bodrumunda bir lahit odasının bulunabileceğini umut etmekteyiz. Bu bakımdan türbe içinde bir etüd ve araştırmanın yapılmasını temenni eder, binanın restorasyonun devamı sırasında bu hususa, dikkati çekeriz.

Buruciye'nin Doktoratif özellikleri:

Yukarıdaki yazılarımızda sırasınca, bölük, bölük açıkladığımız binayı dekore etme bakımından, mimarî ve yapıklık yoluyla meydana getirmiş süs unsurlarına genel bir görüşle bakacak olursak Buruciye de, sağlam ifadeli bir yapıyı güzel gösterme amacından ayrılıp mubalagalı bir süsleme tarzından kaçınılmıştır.

Batıdaki dış yüzde (esas cephede), süslerle inceltilmiş ve ifadeleri kuvvetlendirilmiş kısımlar çıkıntı teşkil eden parçalar üzerinde toplanmıştır. Veya binanın kontürünü meydana çıkartmak amacıyla yapıl-

mıştır. İç avlu yüzündeki ince süsler yalnız baş-eyvanda toplanmaktadır. Diğer kısımlar taşçılık sanatının icradaki mahareti ve olgunluğunu gösterir silme, derz, kemer, kaş kemeri ve konsollardan ibarettir. Denilebilirki: Süs elemanı olarak içi yazıtlı madalyonlarla birkaç konsoldan başka birşey görülmemektedir.

Özet olarak da diyebiliriz ki: Sivas Buruciye'sinin süslenmesinde kabul edilen esas, Kayseri de bu çağda kurulmuş Medreselerde görüldüğü gibi, kesme taş yapıların kendilerine has sadelik, ciddiyet uslubuyla ahanklenmiştir. İddialı bir eserden ziyade fonksiyonu ve bina kitlesiyle orantılı bir süsleme yolu tutulmuş ve muaffakiyetle tatbik edilmiştir.

Avlu döşeme ve Dam örtüleri:

Buruciye ve Rölövesini yapmaya geldiğimiz sırada, bu konuda gördüklerimizi yukarıdaki yazılarımızla belirtmeye çalışmıştık. Onarma başladığı sırada da durumu takip ederek döşeme ve dam örtülerini tesbit ettik.

Ortadaki açık avlunun kesin olarak döşeme şeklini tesbit edememiş olmakla beraber, Kayseri'dekiler gibi taş döşemeli ve ortasında suları toplayan bir havuzun bulunması daima hatıra gelebilecektir. Kapu ve baş-eyvanların avluya göre set teşkil eden zemin döşemelerinin, yer, yer taş olduğunu gördük. Revak altları bir nevi tratovar şeklinde düzenli taş döşemeliydiler.

Yan eyvanlarında revak altlarına nazaran set yapacak şekilde taş döşemeli oldukları görülmüyordu. Bunlarında izleri, kısım, kısım tesbit edilebildi. Hücre zeminleri de taş döşemeli olmalıydılar.

Dam örtülerine gelince; Birçok kısımları kademeli olan damların zamanla çabuk harab olmasından, çok defa onarımlarla değişikliğe uğramışlardır. Hiçbir kısmından döşemenin kesin şekline rastlanmamıştır. Yalnız onarım artıkları temizlenirken bazı yerlerde gördüklerimiz bize, bütün damların mümkün olduğu kadar çukurluk ve kademeleri azaltılarak ve hafif dolgularla düzeltilerek, ve hafif meyil-

li olarak, taşla kaplı bulduklarını anlatmıştır.

Buuciye Damlarının büyük bir kısmı sonradan öylesine tertipsiz kullanılmıştır ki, binanın kuzey kanadını meydana getiren hücre ve revakların üstüne uluorta taş ve kerpiçlerle yapılmış oda ve kordorlu bir üst katın yerleştirildiği tesbit edilmiştir. Bu dağınık yerleşmenin harap olmasından sonra, alelade yapıdaki temelleri, damların üzerindeki enkaz ve toprağın temizlenmesi sırasında ortaya çıkarılmıştır.

Yalnız baş eyvanın üstünü örten damın bazı yerlerinde tahmin ettiğimiz taş döşemesinden bazı parçalara rastlanılmıştır. Bu yazılarımızdan anlaşılacağı üzere Buruciye Medresesinin dam örtüsü, yastı taşlarla kaplı olduğudur. Ve Restütüsyon projesinde de bu esasa göre damlar tertiplenmiştir.

Buruciye Medresesinde yapılan onarım ve Restorasyonlar:

1956-1958 tarihinde Rölövesinin ikmalinden sonra Millî Eğitim Bakanlığı, tehlike gösteren kısımların takviyesiyle, bazı yerlerin Restore edilmesine başlamıştı. Müzeler Genel Müdürlüğünden Yüksek Mimar Muallâ Anheyger ile, Teknisyen Şükrü Aksoy, bu ilk onarım işlerinin yerinde yürütülmesini takip ve kontrol etmişlerdir. İlk iş olarakta binanın içindeki enkaz ve toprak yığınları kaldırılmış, eserin asli hüviyetiyle incelenmesi yolu tutulmuştur.

Yukarıdaki yazılarımızda açıkladığımız gibi eseri Rölöve ederken asli hüviyetiyle tanımak bir amaç olduğundan, her kısım için ölçülerinin alındığı sırada, binanın eski kısımlarıyla, ek kısımlarını ayırt etmek, takviye ve onarım bakımından lüzumlu olan yerleri not etmek, yolu tutulmuştur.

Millî Eğitim Bakanlığının en az üç yapı mevsimi süren onarım ve Restorasyonları sırasında binanın tam manasıyla Restüte edilmesine ait programlarda hazırlanmıştır.

1960 tarihinde çıkarılan 7344 sayılı kanunla, işin ikmalî Vakıflar Genel Müdürlüğüne kalmıca, Vakıflar İdaresinin Yapı ve

Anıt Şubesinde isabetli olarak alınan bir karariyle, Restorasyonun bir projeye bağlanması düşünülmüştür. Eserin bir defa daha yerinde gözden geçirilmesiyle Restorasyon projesinin, Rölöveyi yapandan istenmesine de karar verilmişti.

Vakıflar Anıtlar Şubesinin kabul ettiği yeni bir programla işe evvela baş eyvan ve iki tarafındaki odalardan başlanmış ve devamla, Restütüsyon işi revaklar kısmıyla arkasındaki hücrelere intikal ettirilmiştir.

Baş eyvanın yanındaki kapalı dershanelerin kubbeleri, üst odaların tonoz ve kat döşemeleri, görülmeyen kısımlardan olduğundan, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulunun bu konudaki prensip kararına uyularak, betonarme ile tamamlanmıştır. Baş-eyvan ile yanındaki odaların üstü toprak dam örtülerinde olduğu gibi az meyilli beton damlar haline konularak üzerleri izole edilmiştir.

Revaklı kısımların ahşab gergileri evvelce sökülmüş olmasından, kemerlerde ve kolonlarda geniş ölçüde çarpılma ve yüz kaplamalarında çürümeler bulunması dolayısıyla, Rölövelerine uygun esaslarla, yeniden hazırlanan Restorasyon projelerine göre, baştanbaşa sökülüp tekrar kurulmuşlardır denilebilir. Ağaç gergiler yerine, aynı ölçülerde betonarme kirişler konulmuş, üst kısımların bağlantısını teşkil eden eski düz taş tavanlar, betonarme olarak tamamlanmıştır.

Yan eyvan ve hücrelerindeki tonoz ve duvarların bozulmuş kısımları usulünce ikmal olunmuş, üzerindeki dam örtüleri beton ve izole satırlarla takviye ve tesviye edilerek, su akıntıları eskisi gibi dış yüzlere verilmek suretiyle kapatılmıştır.

Buruciye Medresesinin restorasyonunda en önemli konu, ön kitleye ait olanı idi. Burada kubbesi tamamen yıkılmış bir mescit hücresi vardır. Ön yüzünün duvarları üst kısımlarının durumu belli değildi. Dam örtülerinin tertibide, proplemler halinde bulunuyordu.

Buruciye Medresesinin planının tertibinde simetrik esasın bulunduğunu yukarıdaki yazımızla açıklamıştık. Buna

göre mescit bölmesini, Türbe hücreleri şeklinde ihya etmek zarureti ortaya çıkıyordu. Yanındaki köşe hücrelerinin muhtes parçaları kaldırılıp aslı şeklinde ihyası yapıldıkta, dam örtüsünün kapu üstü kubbesinden köşelere doğru tatlı bir meyille tamamlanabileceği anlaşıldı.

Kubbe araları ve kemer üstleri boşluklarının eskiden, hafif ve boşluk bırakan bir şekilde örülmüş olduğu görülmüştü. Buna göre dam altında, kör kalıplar bırakılmak suretiyle bir betonarme örtü tertiplendi.

Köşe kulelerinin tamamlanması, ilk etüt esaslarına göre yapıldı. Duvarlardaki muhtes pencereler kapatıldı, çürüyen taşlar değiştirildi. Batı yüzünü tamamlamak için restorasyon projesinde iki şekil teklif olundu. En iddiasız olanın yapılması, Vakıflar Anıtlar Şubesinde kabul ve tatbik olundu.

Avlu ve hücre zeminleri tamamlandıktan, iç kısımları döşendikten ve hücrelerin kapıları takıldıktan sonra, Buruciye Medresesini Sivas Müzesinin istifadesine bırakılması düşünülmektedir. Bu suretle Vakıflar Genel Müdürlüğünce, Sivas Gök Medresesinin onarım ve restorasyonunda başlama imkânı hasıl olacaktır.

Sırası gelmiş iken, Türkiye'de yürütülen eski Eserler onarım ve restorasyonun dair yeni başlıyan hamle ve hareketleri de, sevinç verici bir haber olarak kaydetmek isteriz.

Türkiye'nin son asırlarda geçirdiği darlıklar içinde, sürüp giden ihmal ve bakımsızlıklarla perişan duruma düşmüş olan tarihi anıtlarımızın, son yıllarda yeni imar ve kalkınma çabaları arasında kurtarılması istekleri, Türkiye Cumhuriyet Hükümetlerinin programlarında yer almaktadır.

Ehemmiyetli ve geniş ölçüde eski eser onarım ve restorasyonuna filen başlanmış'da bulunmaktadır. Bu konu ile yakinen uğraşan müesseseler, Millî Eğitim Bakanlığının Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü ile, Vakıflar Genel Müdürlüğüdür. Bu kurulların bu yoldaki faaliyetleri, şimdiye kadar birçok tarihi anıtın kurtarılmasında başarılı olmuşsa da, 20. yüzyılın

metod ve buluşlarına göre, bu husustaki başarıları kifayetsiz bulanlarda vardır. Bunlar, iddia fikir ve düşüncelerinde haklı olabilirler.

Bu çeşit reaksiyonların bir neticesi olarak ve bu yolda memleket san'at eserlerine metodlu, hayırlı bir hizmet amacıyla, son zamanlarda, Ankara Orta Doğu Üniversitesinin mimarlık Fakültesi içinde, bir Restorasyon kürsüsü açılmış ve başına uzmanları geçerek çalışmalarına başlamıştır. Kısa bir zaman sonra buralardan yetişerek kendilerine bu yolda yön verecek değerlerin müdahalesiyle, tarihi san'at anıtlarımızın bakım, onarım, restorasyon işlerinin istenilen yola gireceğine inanıyoruz.

Yalnız, şu hususu başta hatırlatmak isteriz ki; Bu kuruluşun uzmanları ve yetiştirecek değerleri, tatbikat alanı buluncaya kadar, Anıtlar onarım ve restorasyonunun kervanı yürüyüp yoluna devam edecektir. Önüne geçilip durdurulması da doğru olmaz. O halde bu çalışmalara, doğru başarılı yolu açacak pratik ve acil müdahaleyi daha kısa ve kolay bir buluşla yapmağa lüzum olsa gerektir.

Gerek Millî Eğitimin ve gerek Vakıflar'ın bu işe el bağlamış ve çok seneleri aşan uğraşma ve çalışmalarda bulunmuş, kendilerini tecrübeli sayan fen hey'etleri ve Teknik elemanları, halen bu neviden işlerin içindedirler. Onların, kısa bir yoldan, kurslar ve seminerler tertipleme suretiyle uyarılma işini bu, adını ve kuruluşunu sevinçle karşıladığımız, Orta Doğu Üniversitesi içinde yer alan Restorasyon kürsüsünün vazifesi olması temennisindeyiz.

Millî Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü ile, Vakıflar Genel Müdürlüğünün teşkilâtı içinde bu işleri bilim ve teknik kıymetleriyle etüd ederek yürüten ve bu çalışmalarını yeni dünyanın kabul etmiş olduğu usül ve metodlar dahilinde yapmak isteyen bilim, fen ve teknik heyetleri yok değildir. Hatta onlar uzun seneler içinde elde ettikleri tecrübelerle birçok işleri, muvaffakiyetle yürütüp başarmışlardır.

Yurt içi yapıcılık ve onarım imkânlarını iyi bilen bu elemanlar, teknik ve idari zorlukları da yenerek başarılı örnekler de

gösterilmişlerdir. Bunların da eski eser onarım restorasyonlarında modern dünyaca örnek alınacak (pratik ve tatbikî olsa da) metod ve prensipleri vardır. Hele son yıllarda gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulunun ısrarlı isteği karşısında, bu müesseseler ve ona bağlı teknik heyetler, eski eser ve tarihi anıt onarım ve restorasyonun için programlı ve metodlu bir takım çalışmalara zorlanmışlardır. Bu tatbikatın başarılı olduğunu bir çok eserlerde görülmektedir. Açıkladığımız bu başarının en ince teferruatına kadar götürülebilmesi için yukarıda ki temenni ve isteklerimiz,

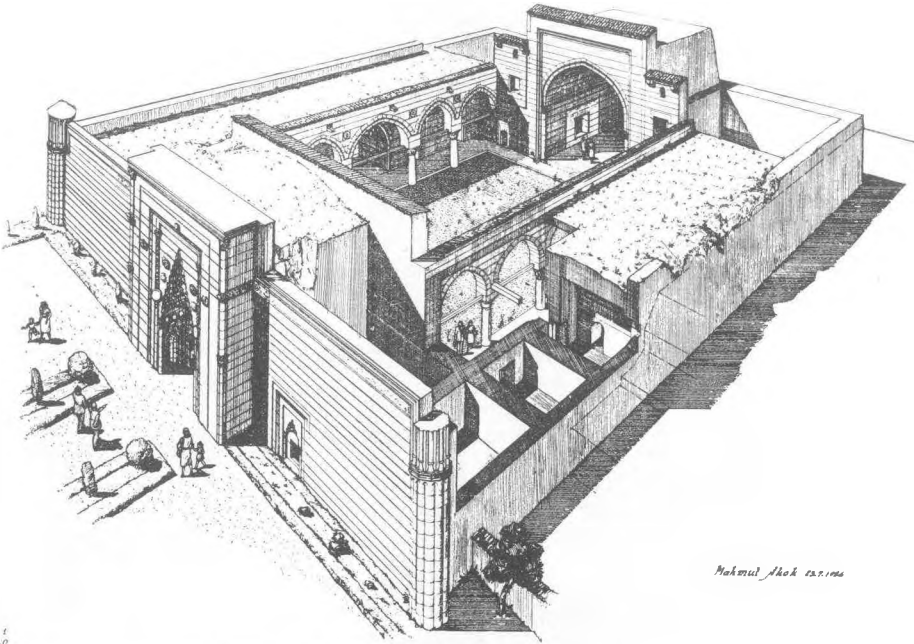
bir an evvel tahakkuk ettirilip yürüyen ve yol almış bulunan kervana ulaştırılmasıdır.

Not:

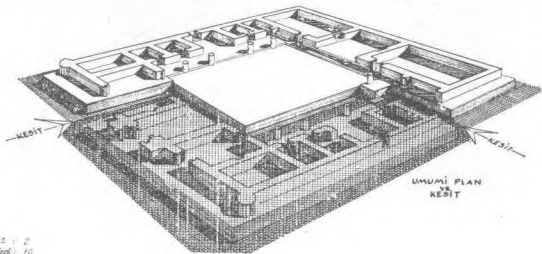
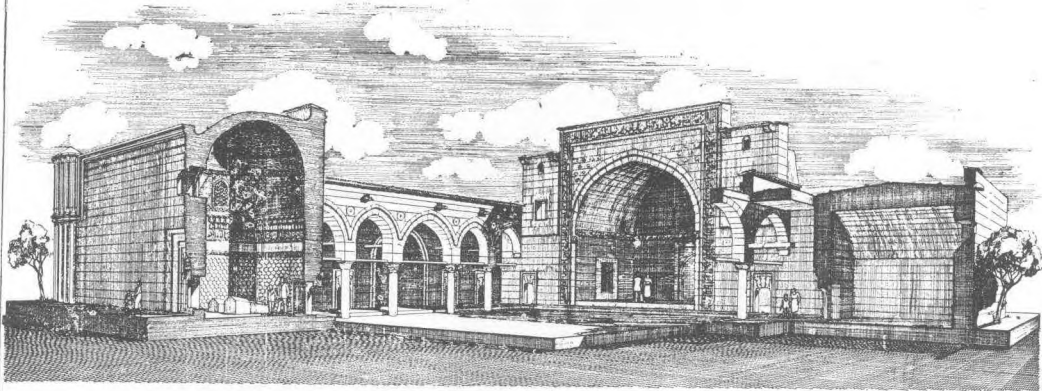
Millî Eğitim Bakanlığının Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğünde, bir Şube Müdürlüğü olarak teşkilâtlanan Rölöve İşleri Bürosu yaptığı çalışmaları bu dergide Buruciye örneği gibi sunarak, bilim dünyasına tanıtılması düşünülmektedir.

Bu konu için yapılan programa göre, ilk olarak Kayseri Şehrindeki Rölövesi yapılanları, sonrada Konya şehrindeki Rölöveler takdim olunacaktır.

SİVAS'TA BURUCIYYE MEDRESESİ K.B. GÖRÜNÜŞÜ

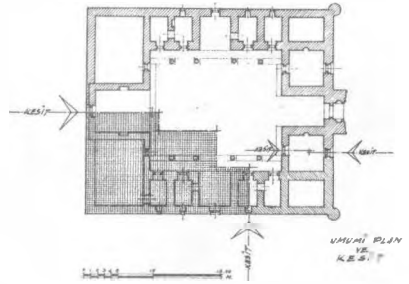
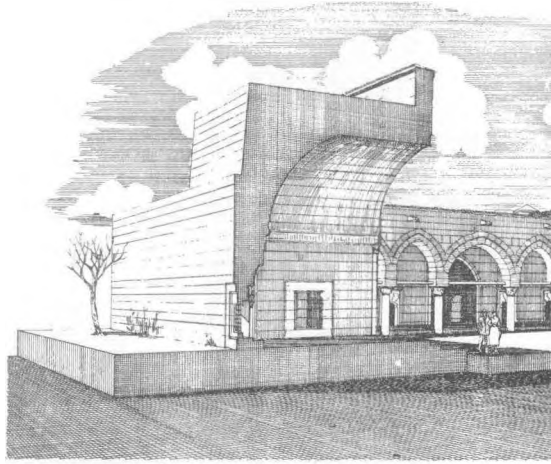

SİVAS'TA BURUCIYYE MEDRESESİNİN KESİT VE GÖRÜNÜŞÜ

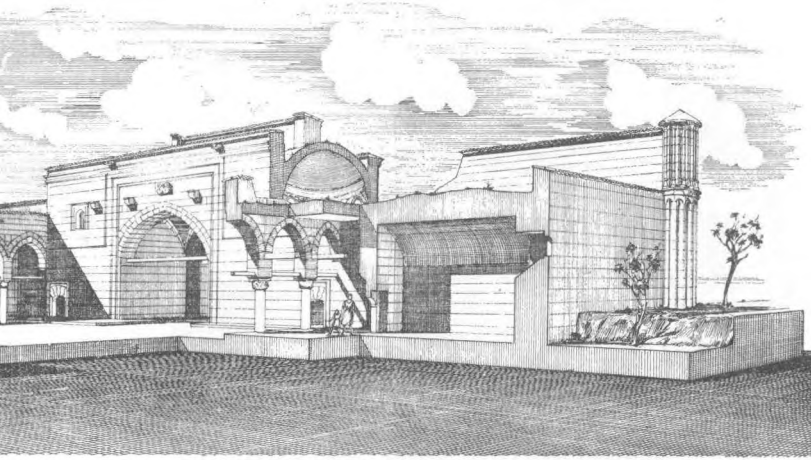
Plana 1/20
Kesenin 1/10

SİVASTA BURUCIYYE

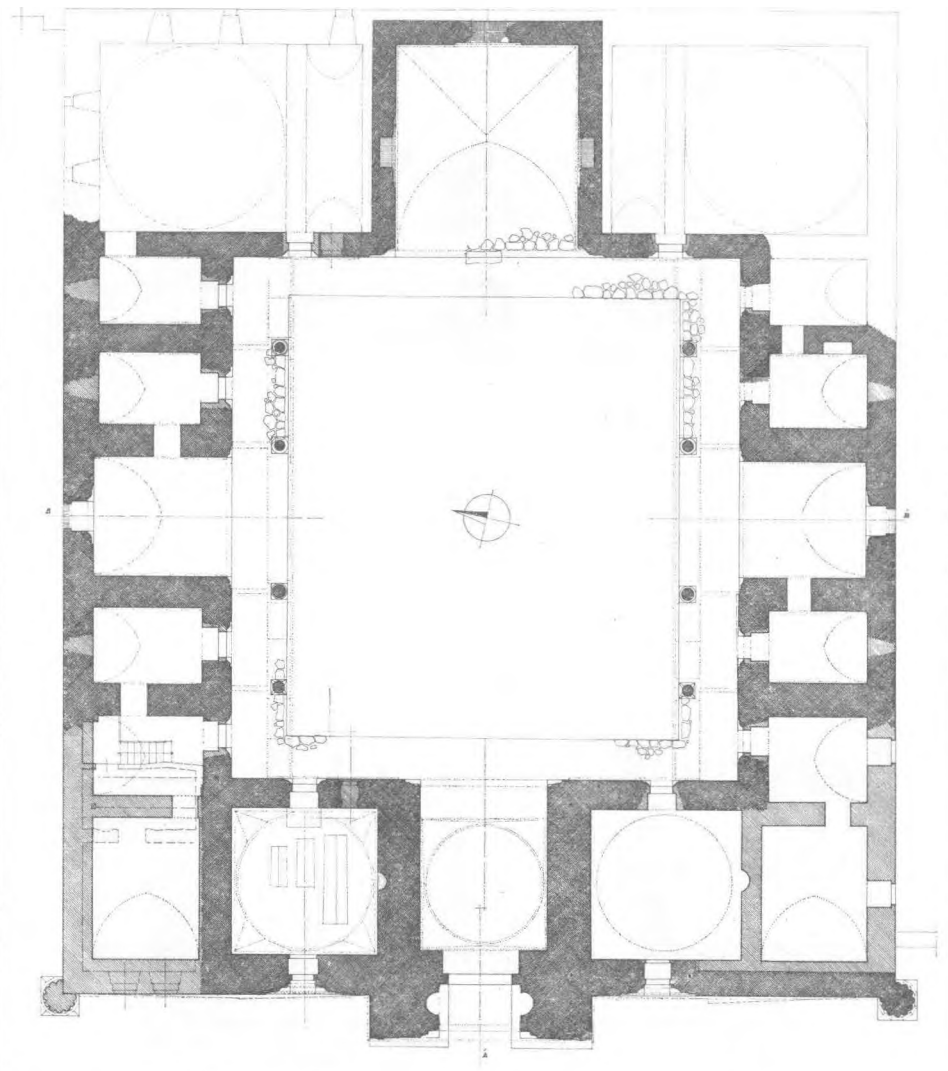
Planı No: 5
 Ölçü: 10

MEDRESESİNİN KESİT VE GÖRÜNÜŞÜ

SİVAS'TA BURUCIYYE MEDRESESİ PLÂNI.

MİKYAS, 1:50

0m 1m 2m 3m 4m 5m 6m 7m 8m 9m 10m 11m 12m 13m 14m 15m 16m 17m 18m 19m 20m 21m 22m 23m 24m 25m 26m 27m 28m 29m 30m 31m 32m 33m 34m 35m 36m 37m 38m 39m 40m 41m 42m 43m 44m 45m 46m 47m 48m 49m 50m 51m 52m 53m 54m 55m 56m 57m 58m 59m 60m 61m 62m 63m 64m 65m 66m 67m 68m 69m 70m 71m 72m 73m 74m 75m 76m 77m 78m 79m 80m 81m 82m 83m 84m 85m 86m 87m 88m 89m 90m 91m 92m 93m 94m 95m 96m 97m 98m 99m 100m 101m 102m 103m 104m 105m 106m 107m 108m 109m 110m 111m 112m 113m 114m 115m 116m 117m 118m 119m 120m 121m 122m 123m 124m 125m 126m 127m 128m 129m 130m 131m 132m 133m 134m 135m 136m 137m 138m 139m 140m 141m 142m 143m 144m 145m 146m 147m 148m 149m 150m 151m 152m 153m 154m 155m 156m 157m 158m 159m 160m 161m 162m 163m 164m 165m 166m 167m 168m 169m 170m 171m 172m 173m 174m 175m 176m 177m 178m 179m 180m 181m 182m 183m 184m 185m 186m 187m 188m 189m 190m 191m 192m 193m 194m 195m 196m 197m 198m 199m 200m 201m 202m 203m 204m 205m 206m 207m 208m 209m 210m 211m 212m 213m 214m 215m 216m 217m 218m 219m 220m 221m 222m 223m 224m 225m 226m 227m 228m 229m 230m 231m 232m 233m 234m 235m 236m 237m 238m 239m 240m 241m 242m 243m 244m 245m 246m 247m 248m 249m 250m 251m 252m 253m 254m 255m 256m 257m 258m 259m 260m 261m 262m 263m 264m 265m 266m 267m 268m 269m 270m 271m 272m 273m 274m 275m 276m 277m 278m 279m 280m 281m 282m 283m 284m 285m 286m 287m 288m 289m 290m 291m 292m 293m 294m 295m 296m 297m 298m 299m 300m 301m 302m 303m 304m 305m 306m 307m 308m 309m 310m 311m 312m 313m 314m 315m 316m 317m 318m 319m 320m 321m 322m 323m 324m 325m 326m 327m 328m 329m 330m 331m 332m 333m 334m 335m 336m 337m 338m 339m 340m 341m 342m 343m 344m 345m 346m 347m 348m 349m 350m 351m 352m 353m 354m 355m 356m 357m 358m 359m 360m 361m 362m 363m 364m 365m 366m 367m 368m 369m 370m 371m 372m 373m 374m 375m 376m 377m 378m 379m 380m 381m 382m 383m 384m 385m 386m 387m 388m 389m 390m 391m 392m 393m 394m 395m 396m 397m 398m 399m 400m 401m 402m 403m 404m 405m 406m 407m 408m 409m 410m 411m 412m 413m 414m 415m 416m 417m 418m 419m 420m 421m 422m 423m 424m 425m 426m 427m 428m 429m 430m 431m 432m 433m 434m 435m 436m 437m 438m 439m 440m 441m 442m 443m 444m 445m 446m 447m 448m 449m 450m 451m 452m 453m 454m 455m 456m 457m 458m 459m 460m 461m 462m 463m 464m 465m 466m 467m 468m 469m 470m 471m 472m 473m 474m 475m 476m 477m 478m 479m 480m 481m 482m 483m 484m 485m 486m 487m 488m 489m 490m 491m 492m 493m 494m 495m 496m 497m 498m 499m 500m 501m 502m 503m 504m 505m 506m 507m 508m 509m 510m 511m 512m 513m 514m 515m 516m 517m 518m 519m 520m 521m 522m 523m 524m 525m 526m 527m 528m 529m 530m 531m 532m 533m 534m 535m 536m 537m 538m 539m 540m 541m 542m 543m 544m 545m 546m 547m 548m 549m 550m 551m 552m 553m 554m 555m 556m 557m 558m 559m 560m 561m 562m 563m 564m 565m 566m 567m 568m 569m 570m 571m 572m 573m 574m 575m 576m 577m 578m 579m 580m 581m 582m 583m 584m 585m 586m 587m 588m 589m 590m 591m 592m 593m 594m 595m 596m 597m 598m 599m 600m 601m 602m 603m 604m 605m 606m 607m 608m 609m 610m 611m 612m 613m 614m 615m 616m 617m 618m 619m 620m 621m 622m 623m 624m 625m 626m 627m 628m 629m 630m 631m 632m 633m 634m 635m 636m 637m 638m 639m 640m 641m 642m 643m 644m 645m 646m 647m 648m 649m 650m 651m 652m 653m 654m 655m 656m 657m 658m 659m 660m 661m 662m 663m 664m 665m 666m 667m 668m 669m 670m 671m 672m 673m 674m 675m 676m 677m 678m 679m 680m 681m 682m 683m 684m 685m 686m 687m 688m 689m 690m 691m 692m 693m 694m 695m 696m 697m 698m 699m 700m 701m 702m 703m 704m 705m 706m 707m 708m 709m 710m 711m 712m 713m 714m 715m 716m 717m 718m 719m 720m 721m 722m 723m 724m 725m 726m 727m 728m 729m 730m 731m 732m 733m 734m 735m 736m 737m 738m 739m 740m 741m 742m 743m 744m 745m 746m 747m 748m 749m 750m 751m 752m 753m 754m 755m 756m 757m 758m 759m 760m 761m 762m 763m 764m 765m 766m 767m 768m 769m 770m 771m 772m 773m 774m 775m 776m 777m 778m 779m 780m 781m 782m 783m 784m 785m 786m 787m 788m 789m 790m 791m 792m 793m 794m 795m 796m 797m 798m 799m 800m 801m 802m 803m 804m 805m 806m 807m 808m 809m 810m 811m 812m 813m 814m 815m 816m 817m 818m 819m 820m 821m 822m 823m 824m 825m 826m 827m 828m 829m 830m 831m 832m 833m 834m 835m 836m 837m 838m 839m 840m 841m 842m 843m 844m 845m 846m 847m 848m 849m 850m 851m 852m 853m 854m 855m 856m 857m 858m 859m 860m 861m 862m 863m 864m 865m 866m 867m 868m 869m 870m 871m 872m 873m 874m 875m 876m 877m 878m 879m 880m 881m 882m 883m 884m 885m 886m 887m 888m 889m 890m 891m 892m 893m 894m 895m 896m 897m 898m 899m 900m 901m 902m 903m 904m 905m 906m 907m 908m 909m 910m 911m 912m 913m 914m 915m 916m 917m 918m 919m 920m 921m 922m 923m 924m 925m 926m 927m 928m 929m 930m 931m 932m 933m 934m 935m 936m 937m 938m 939m 940m 941m 942m 943m 944m 945m 946m 947m 948m 949m 950m 951m 952m 953m 954m 955m 956m 957m 958m 959m 960m 961m 962m 963m 964m 965m 966m 967m 968m 969m 970m 971m 972m 973m 974m 975m 976m 977m 978m 979m 980m 981m 982m 983m 984m 985m 986m 987m 988m 989m 990m 991m 992m 993m 994m 995m 996m 997m 998m 999m 1000m

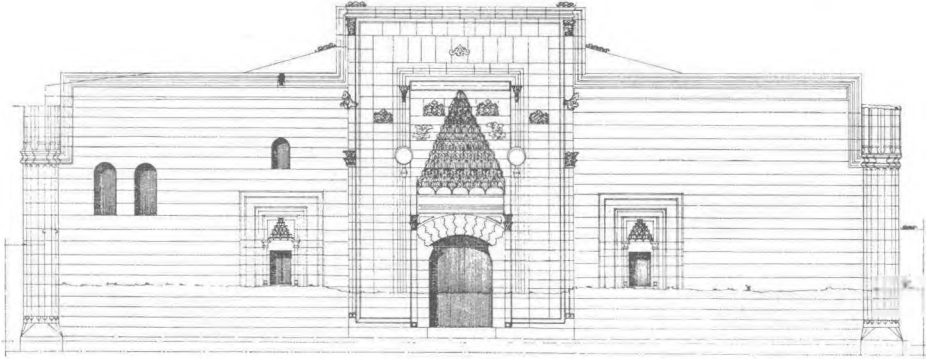
□ Dışarı tesbit edilmiş odalar.
■ Restorasyon odaları.
■ Mutfak veya başka amaçla kullanılan odalar.

Plâns 7/8 : 4 Plâns ölçeği : 1/10

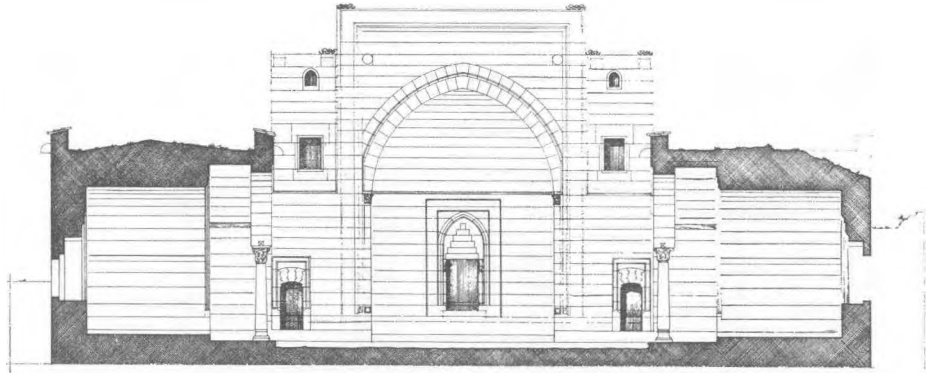
Mahmut Akok 22.5.1956

SİVAŞTA BURUCİYYE MEDRESESİ

CEPHE VE KESİTİ
MİLYAS, 1/50

Ön Cephe

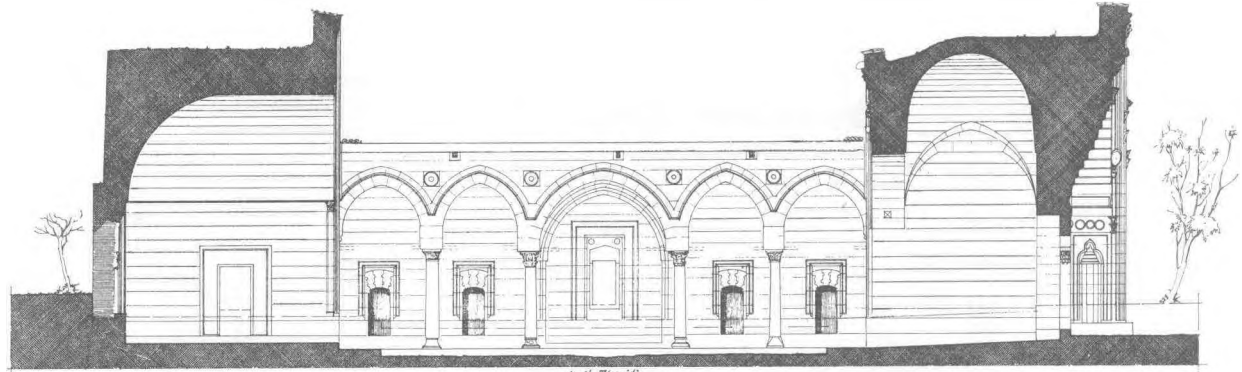
B-B Kesiti

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 METRE

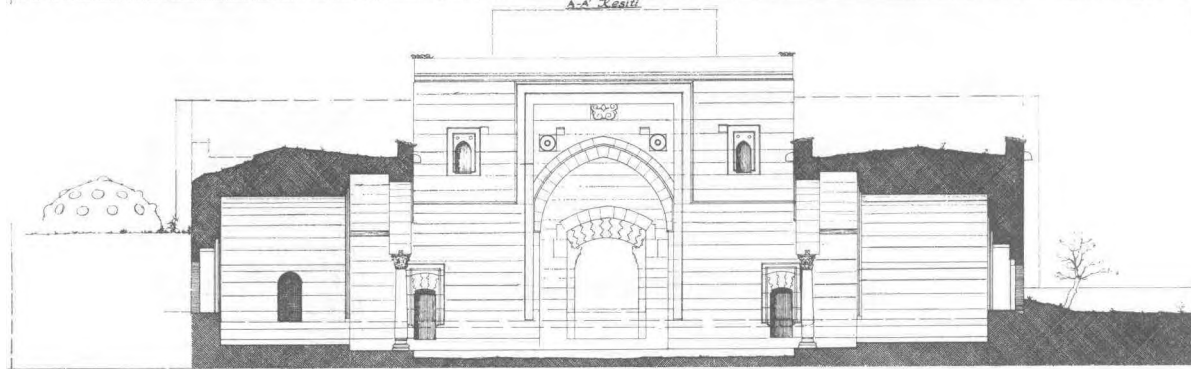
Mahmut Akok 22. 6. 1950

*Plano 1/50
PİLOAS 1/10*

SİVAŞTA BURUCIYYE MEDRESESİ KESİTLERİ MİKYAS, 1:50

A-A Kesiti

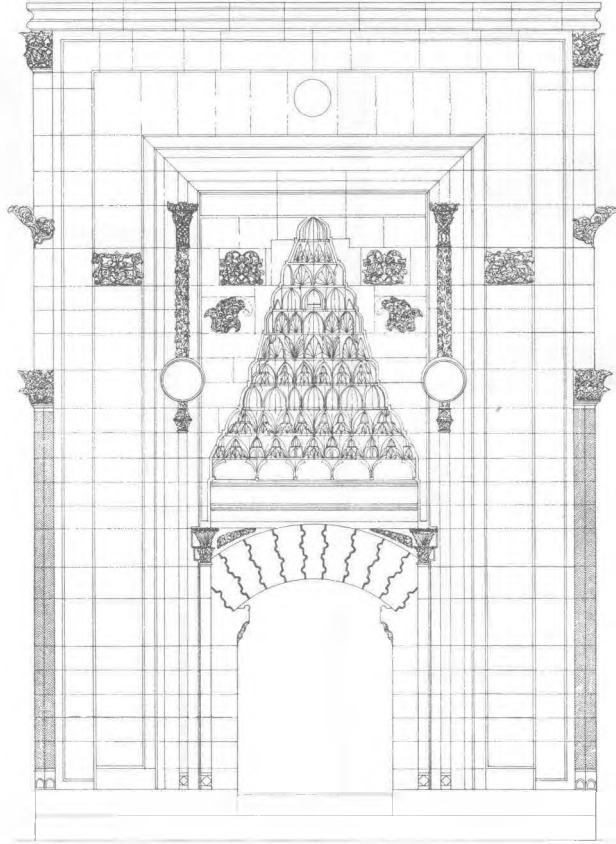
B-B Kesiti

Plansı No : 6
Plansı Adedi : 10

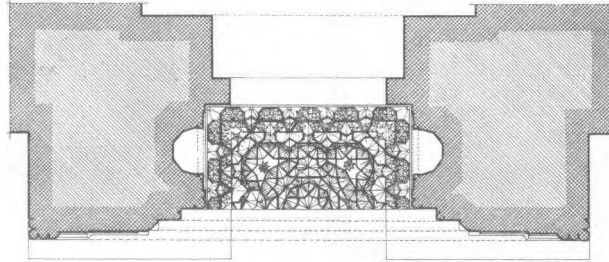
Mahmut Akok no. 5 1956

SIVAS BURUCIYYE MEDRESESİ ROLOVESİ

Cümle Kapısı detayı Mikyas: 1/20

Kapı Şehesi

Plan

Röşve: Mahmut Akok

Çizim: Tarihî Röşve

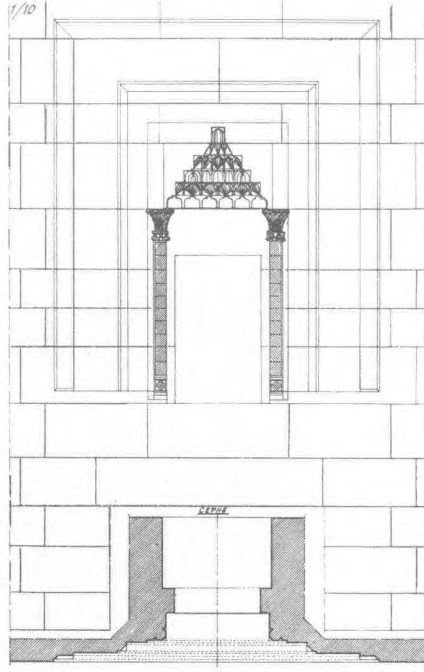
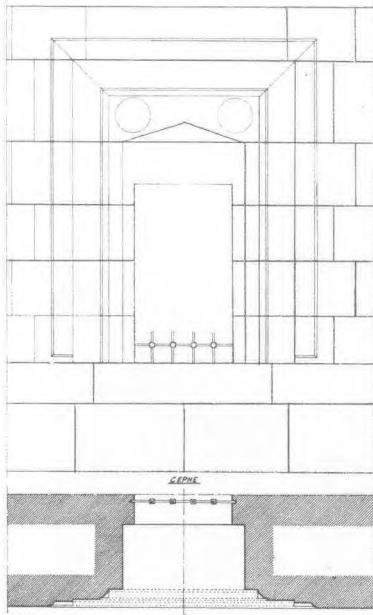
1/20 24. 8-Aralık-1958 Ankara

Plans No: 7
Kağıt ebadı: 10

0 10 20 30 40

SIVAS BURUCIYYE MEDRESESİ RÖLÖVESİ

Pencere detayları Mik: 1/10

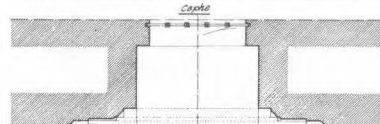
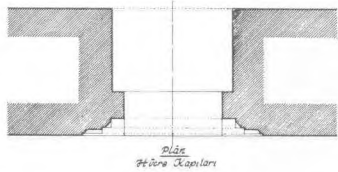
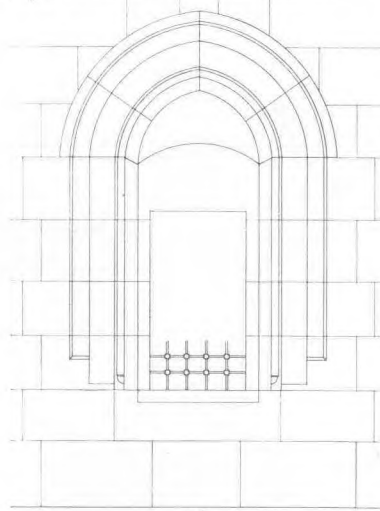
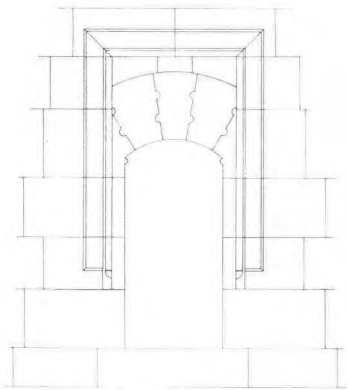

Plano No: 8
Mabeynî, 40
PLAN
Sağ Gıyran Penceresi
0 10 20 30 40

Plano
Sağ Gıyran Penceresi
RÖLÖM: Makbul atabek
GİZEK: Tavfik Kılıç
22-Şubat-1928 İstanbul

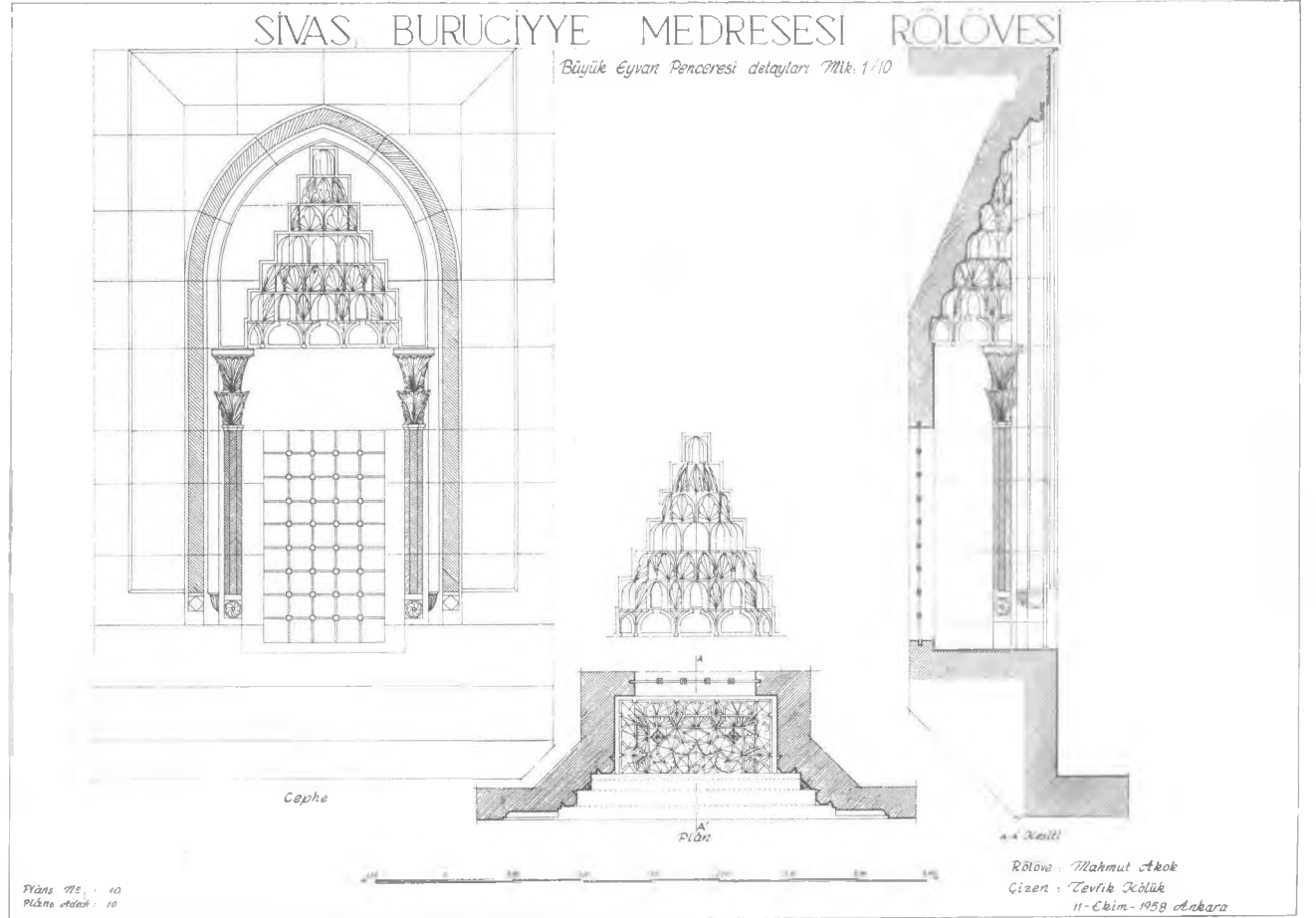
SIVAS - BURUCIYYE MEDRESESİ RÖLÖVESİ

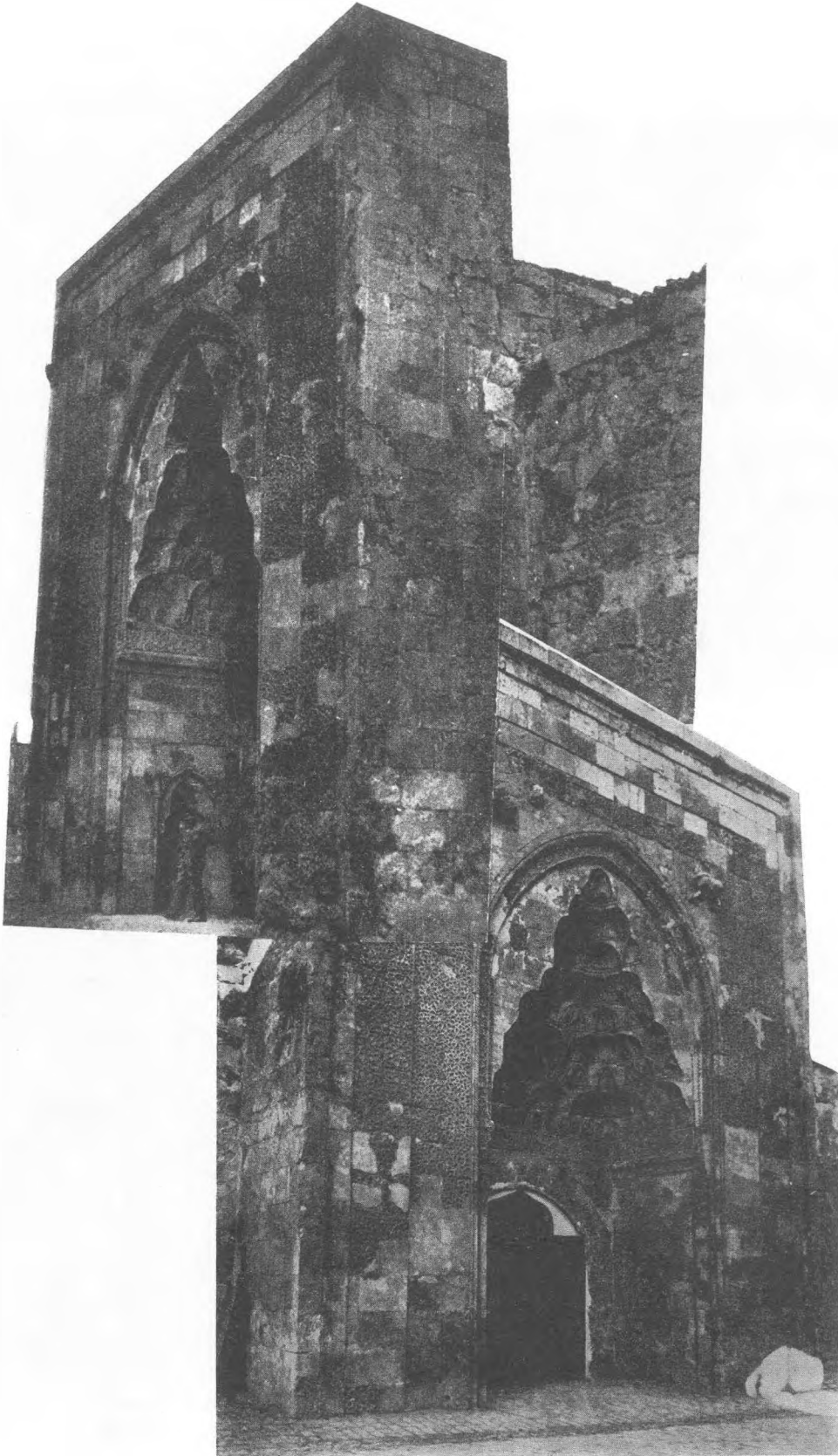
Kapı ve Pencere detayları Mik: 1/10

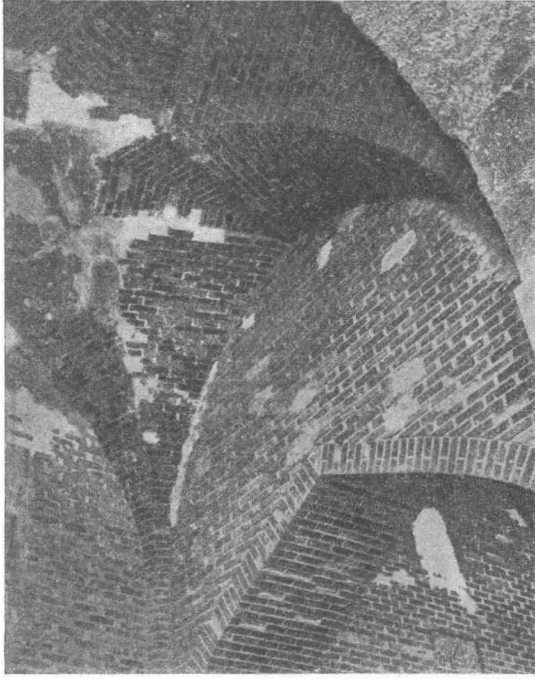
Plano No: 9
Mabeynî, 40
PLAN
Kapı ve Pencere
0 10 20 30 40

Plano
Sol Gıyran Penceresi
RÖLÖM: Makbul atabek
GİZEK: Tavfik Kılıç
22-Şubat-1928 İstanbul

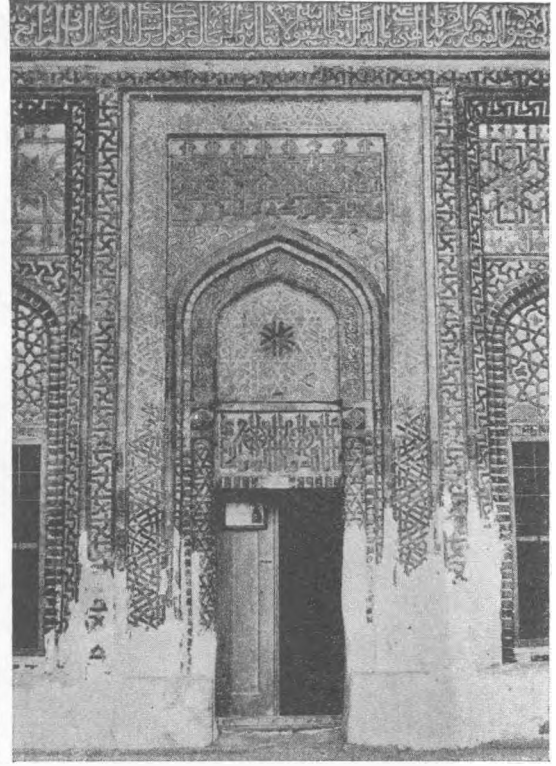

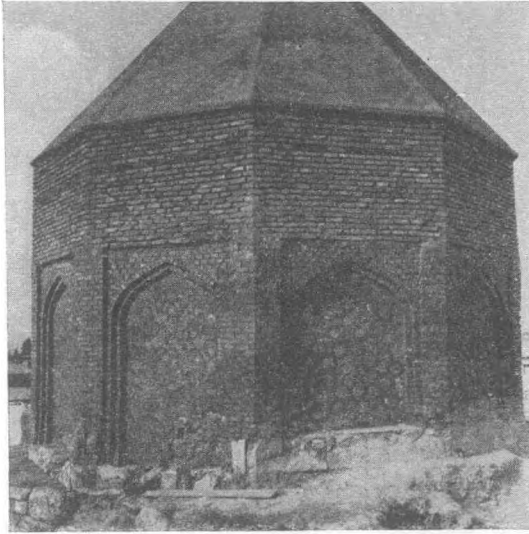
Res. 1 — Sivas - Şifahîye Medresesi cümlekapısı görünüşü

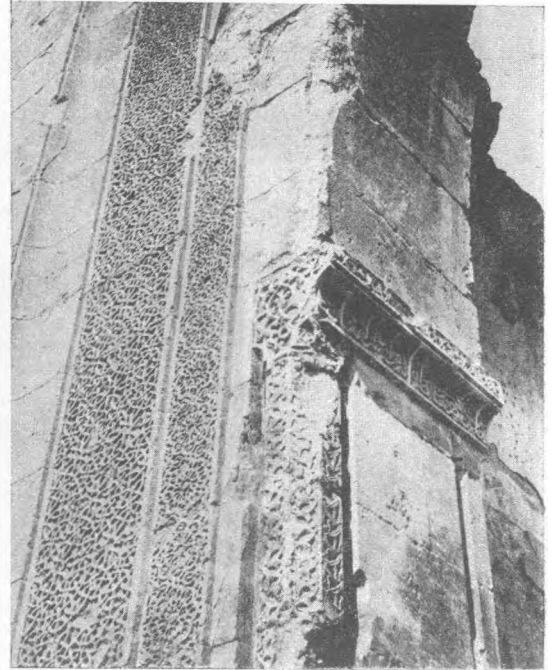
Res. 2 — Sivas - Şifaiye medresesi revakların tonoz ve kemer, tuğla örgüleri.

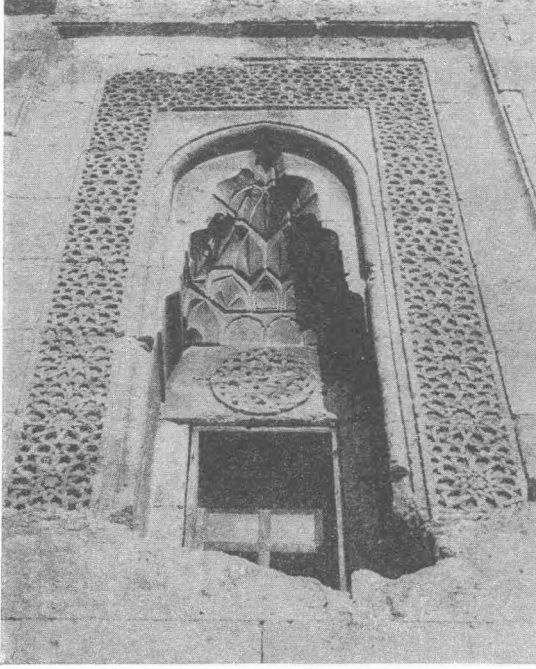
Res. 3 — Sivas - Şifaiye Medresesi Türbe girişi

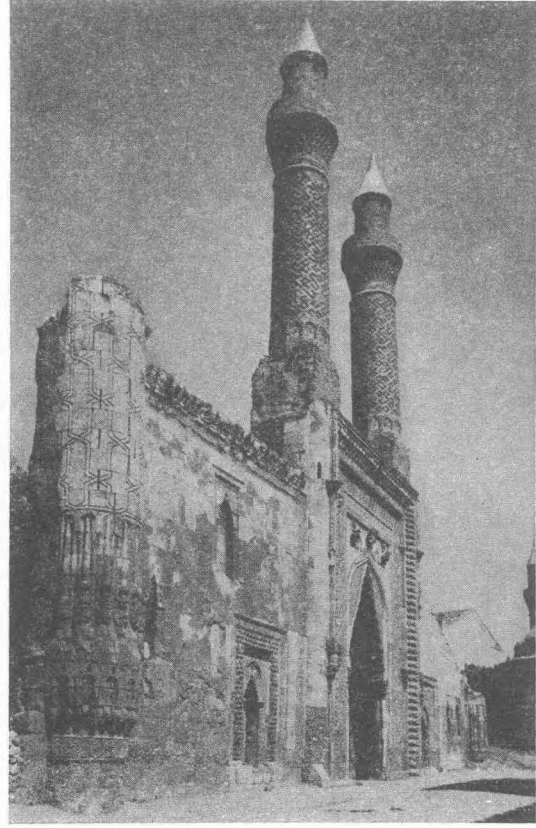
Res 4 — Sivas - Şifaiye Medresesi İzzettin Keykâvus Türbesi Tanbur ve kulak kısmı.

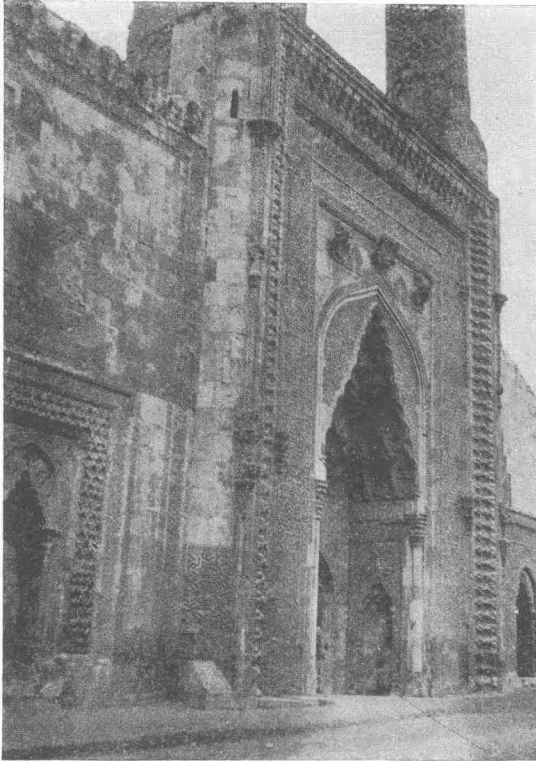
Res. 5 — Sivas - Şifaiye Medresesi Büyük dersane, başeyvanı cephesinden detaylar.

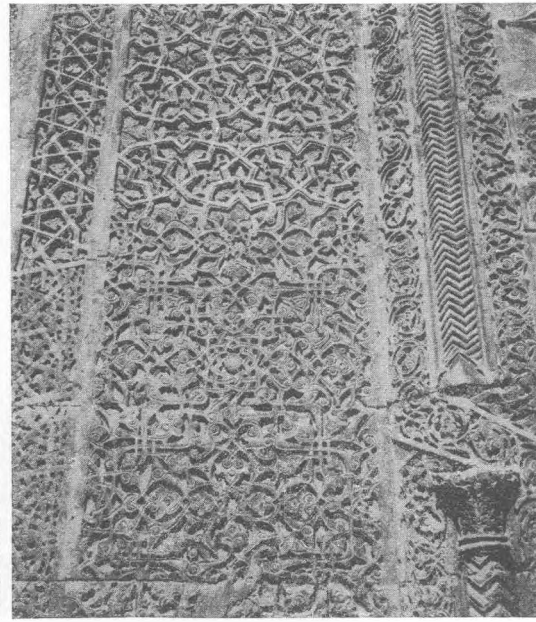
Res. 6 — Sivas - Şifaiye Medresesi avlu cephesinden üst kısım penceresi.

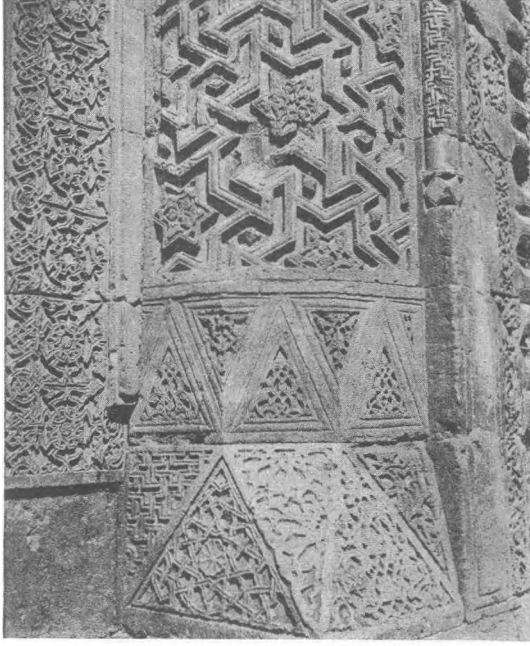
Res 7 — Sivas - Çifte Minare Medresesinin güneyden görünüşü.

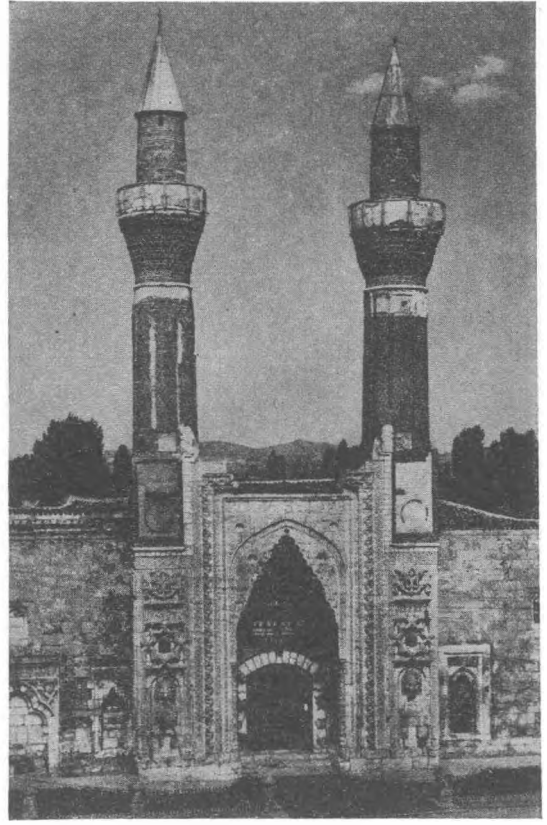
Res 8 — Sivas - Çifte Minare tak kapısının umumî görünüşü.

Res 9 — Sivas - Çifte Minareli Medrese cümle kapısı detayı.

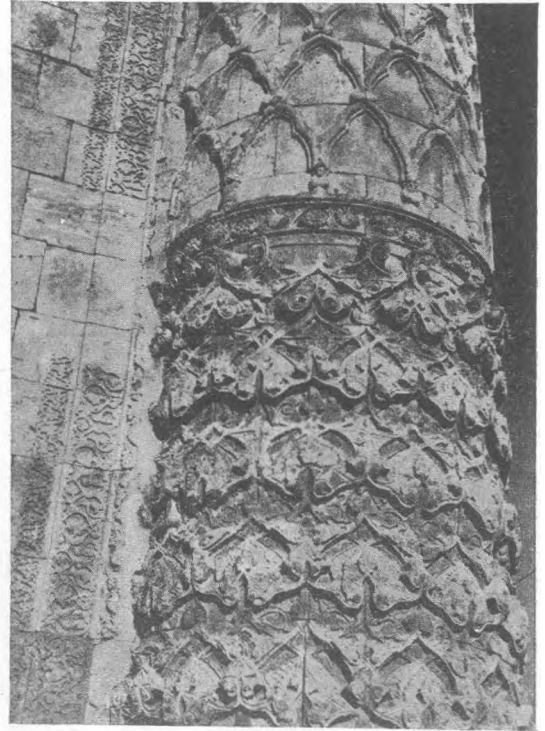
Res. 10 — Sivas - Çifte Minare cephe detayı

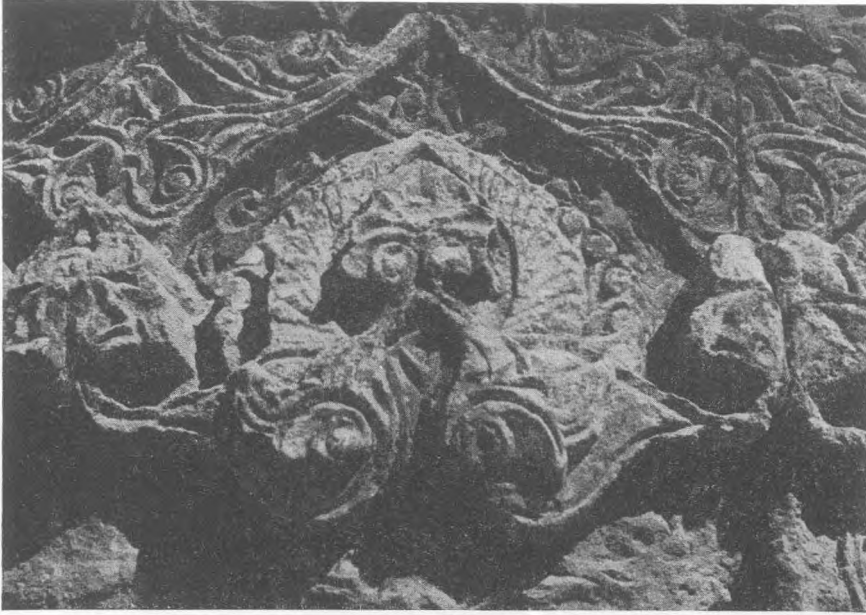
Res. 11 — Gök Medrese cümle kapısından bir detay

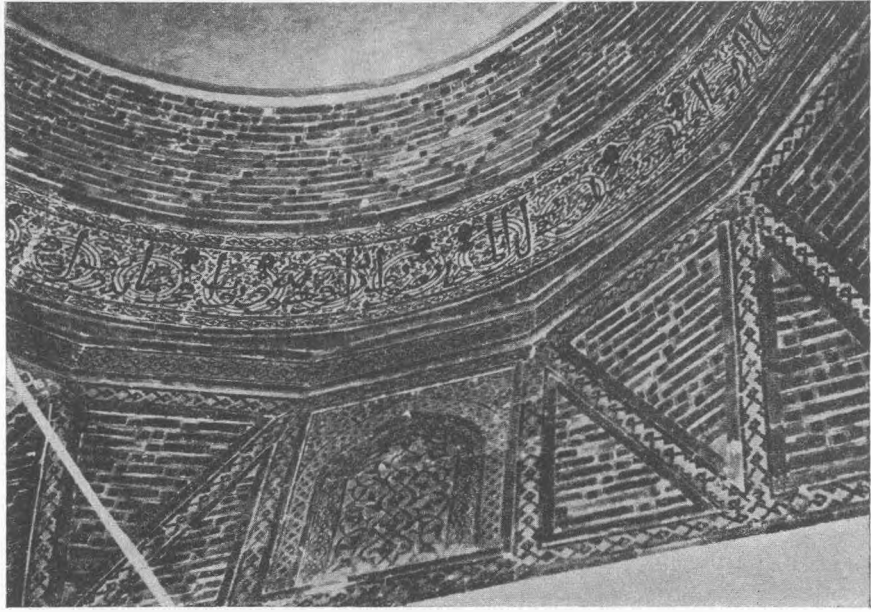
Res. 12 — Gök Medrese cümle kapısından detay

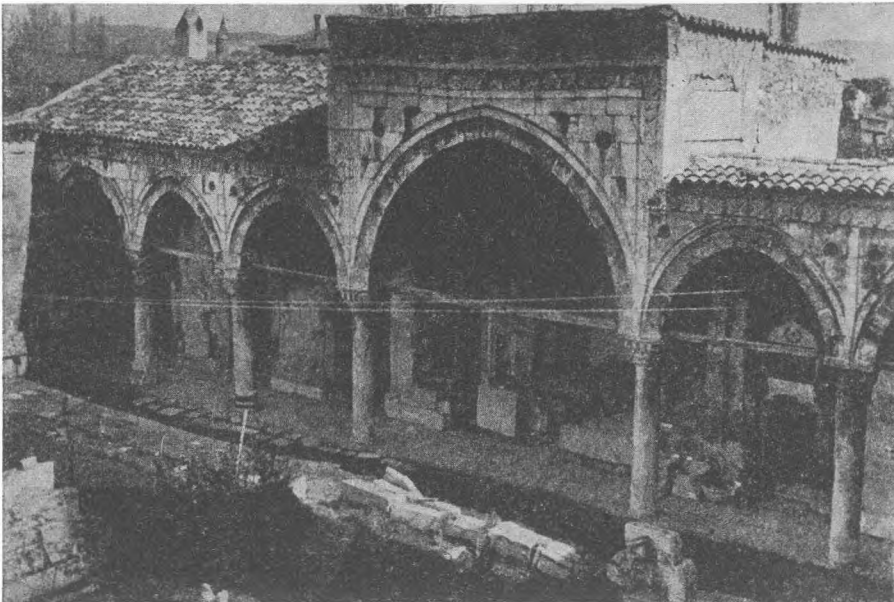
Res. 13 — Sivas - Gök Medresesi Köşe Kulesi yüzü

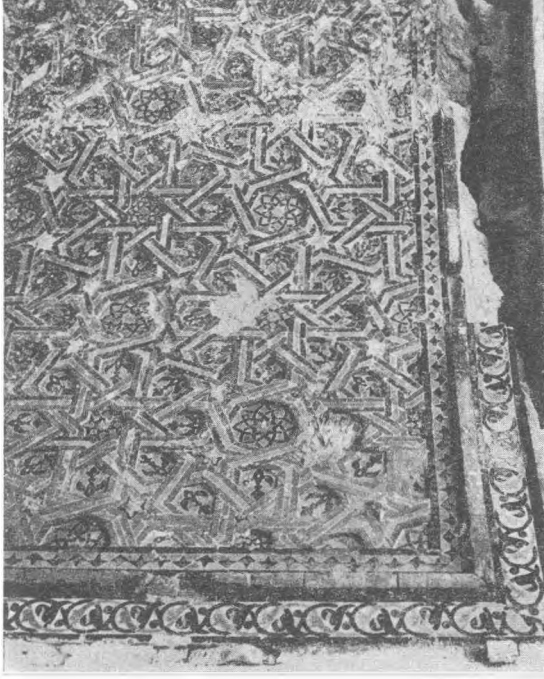
Res. 14 — Sivas -
Gök Medresesi köşe
kubbesinden bir
detay

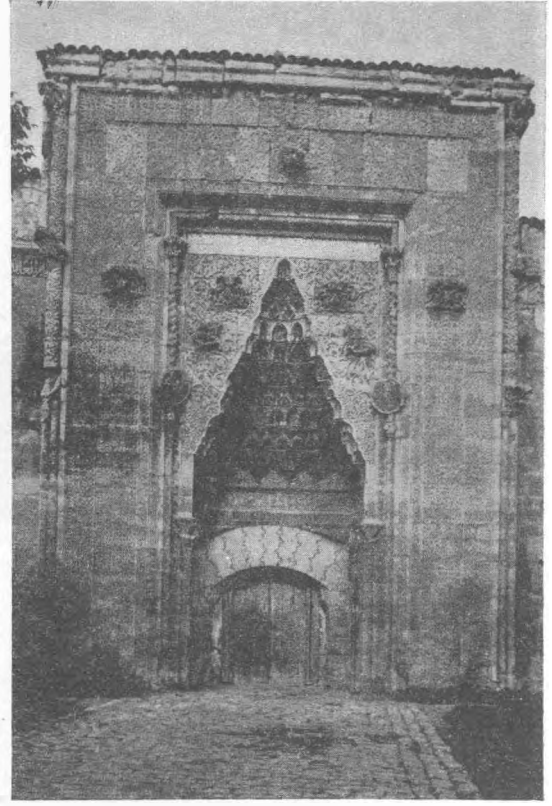
Res. 15 — Sivas -
Gök medresesi Mes-
cidi çini ve sırlı tuğla
süsleri.

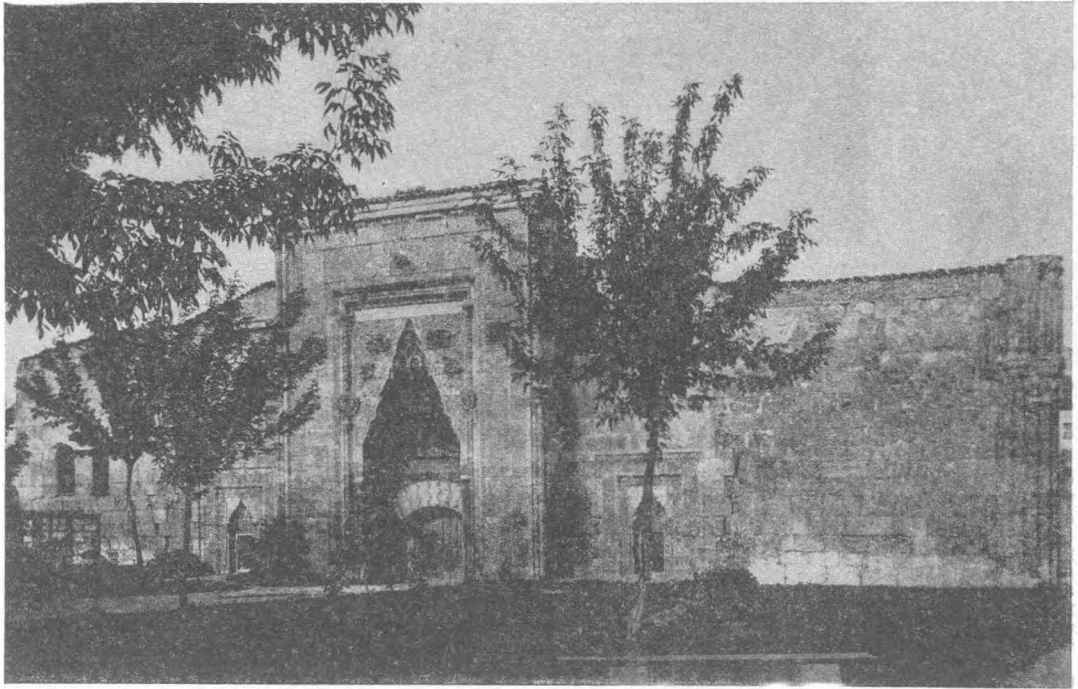
Res. 16 — Sivas -
Gökmedrese revak
ve yaşı eyvanları

Res. 17 — Sivas - Gök medrese baş eyvanlarının duvar ve tonozlarındaki çini kaplama süsleri

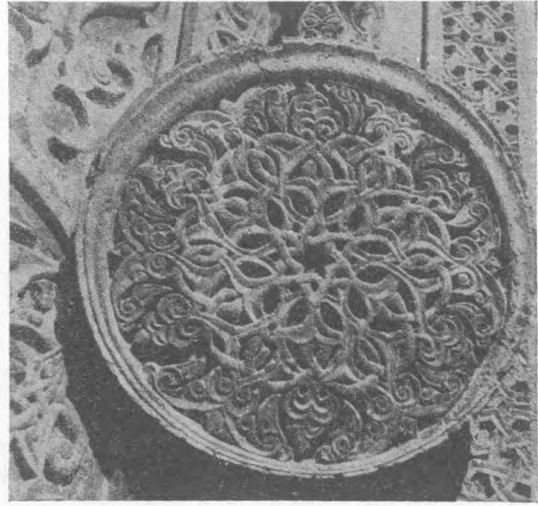
Res. 19 — Sivas - Buruciye medresesinin cümle kapısı

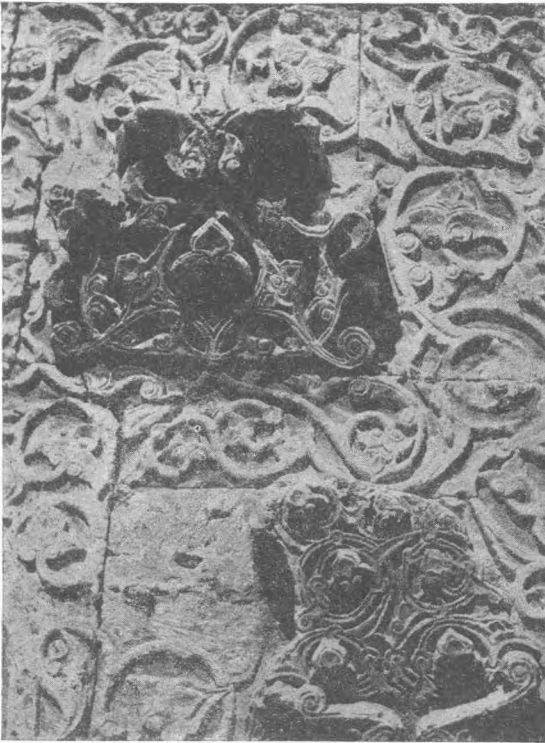
Res. 18 — Sivas - Buruciye medresesinin önyönden görünüşü

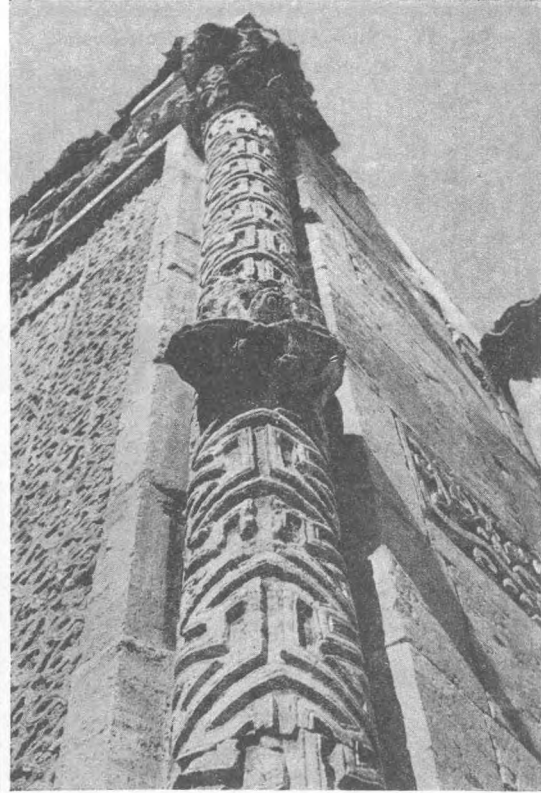
Res. 20 — Sivas - Buruciye medresesi cümle kapısının İstalâktitli kısım

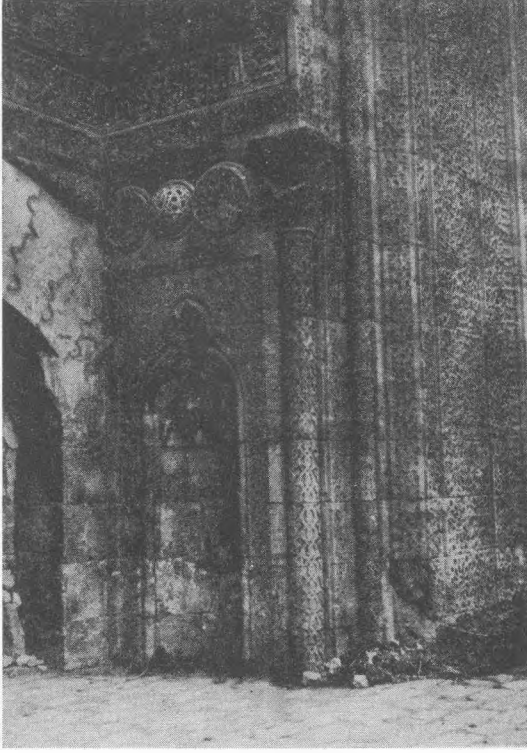
Res. 21 — Sivas - Buruciye medresesi cümle kapısının yan rozetleri

Res. 22 — Sivas - Buruciye Mдресesi cümle kapısının alınlık süsleri.

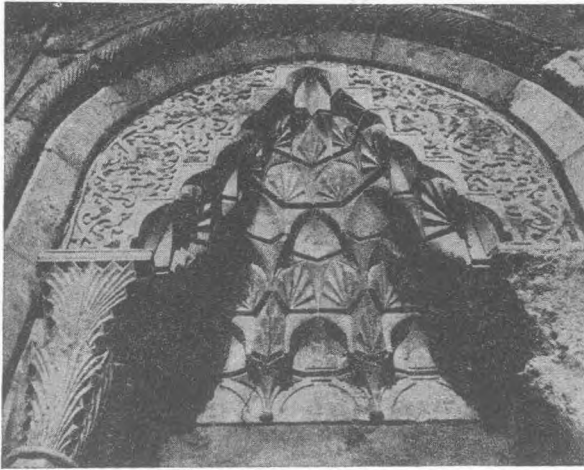
Res. 23 — Sivas - Buruciye medresesi cümle kapısının yan köşeleri.

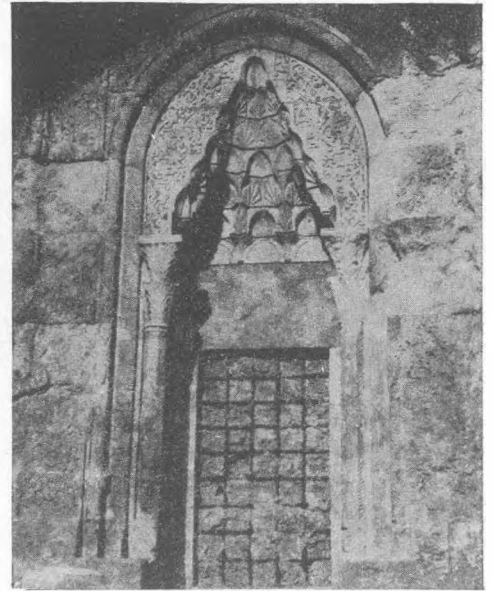
Res. 24 — Sivas - Buruciye Medresesi cümle kapısının nişi

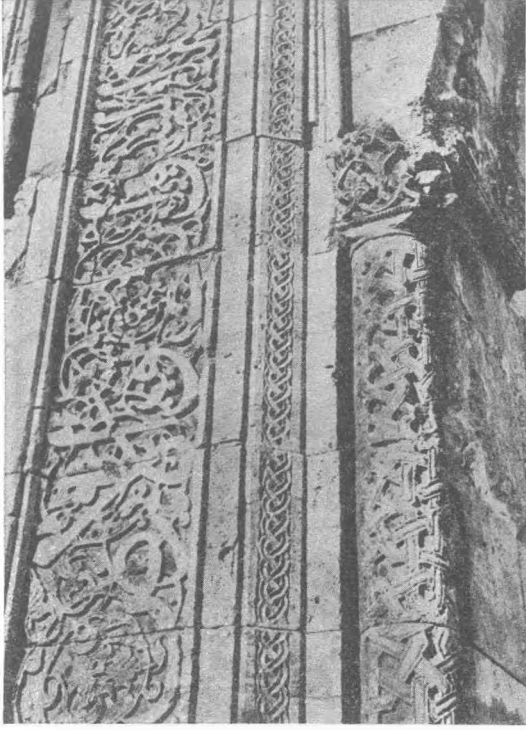

Res. 25 — Sivas - Buruciye Medresesi büyük dersane baş eyvanı

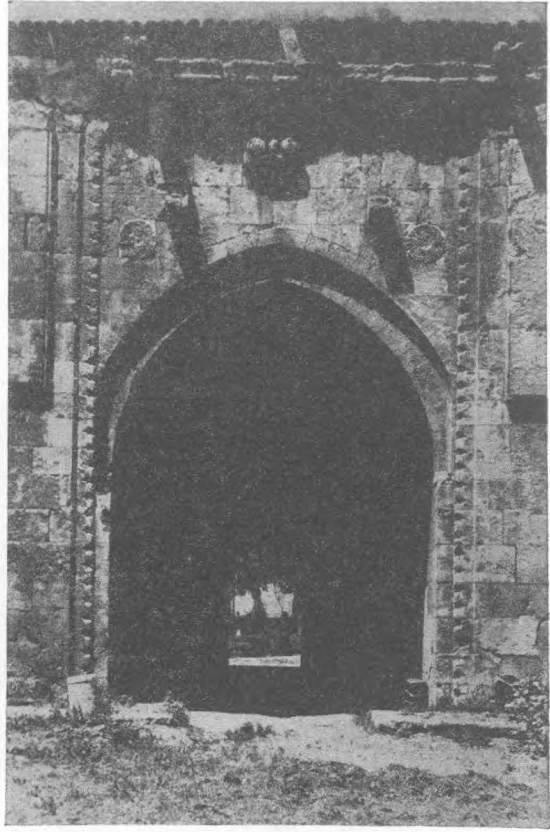

Res. 26 — Sivas - Buruciye Medresesi baş cyvanı pencereleri

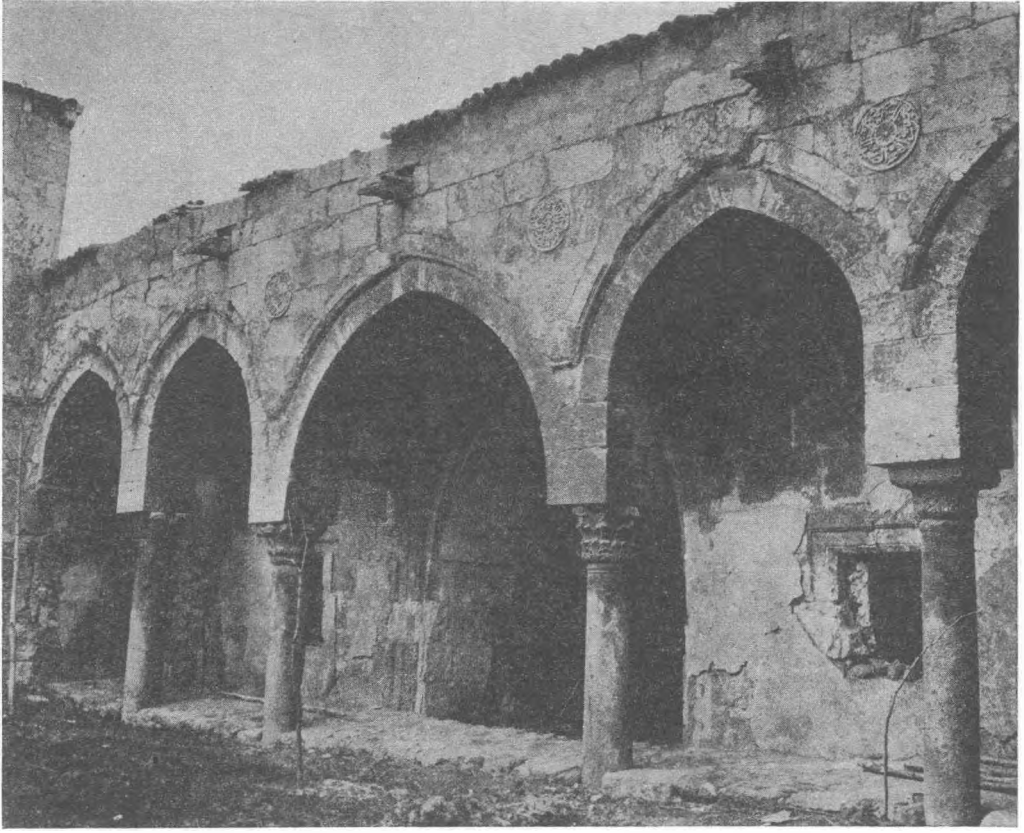
Res. 27 — Sivas - Buruciye medresesi derslane baş eyvanı yan kolon ve süsleri.

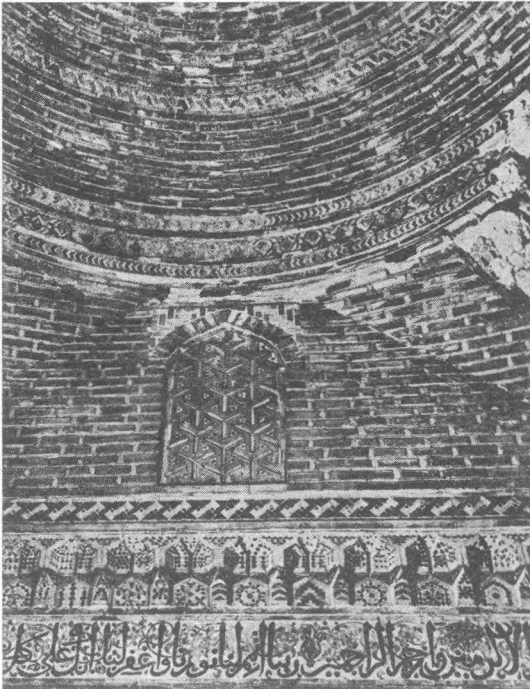
Res. 28 — Sivas - Buruciye Medresesi kapı içi baş eyvanının umumî görünüşü.

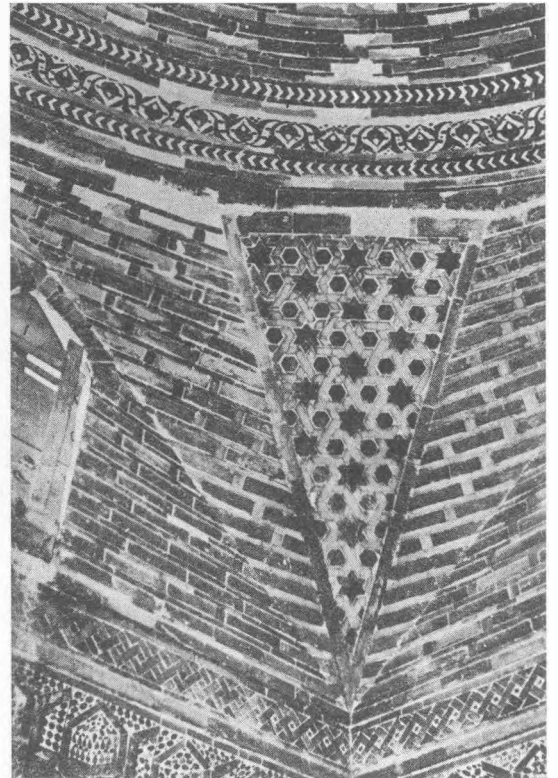
Res. 29 — Sivas - Buruciye medresesi revaklarından birinin direk başlığı.

Res. 30 — Sivas - Buruciye medresesinin avlu revakları

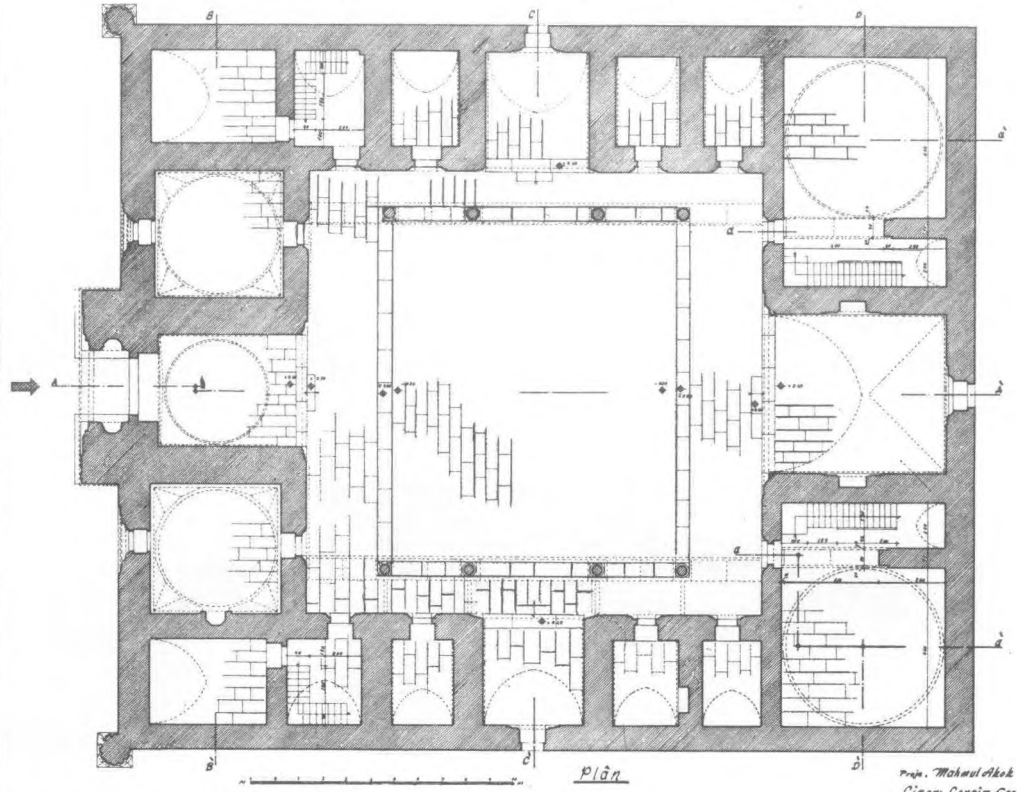

Res. 31 — Buruciye medresesi türbesinden sırlı tuğla ve çini kaplamaları.

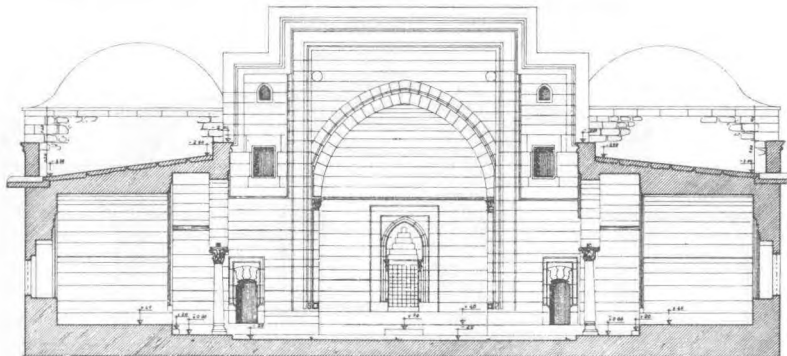
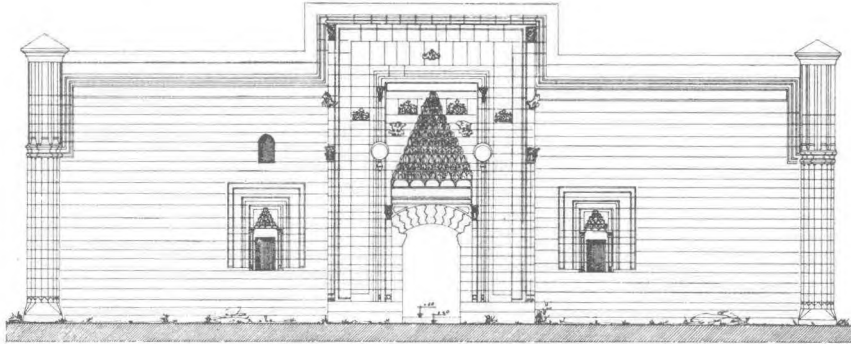
Res. 32 — Sivas - Buruciye medresesi türbesinden sırlı tuğla ve çini kaplamaları.

① Sivas - Buruciyye Medresesi Restorasyon Projesi Mikyas: 1/50

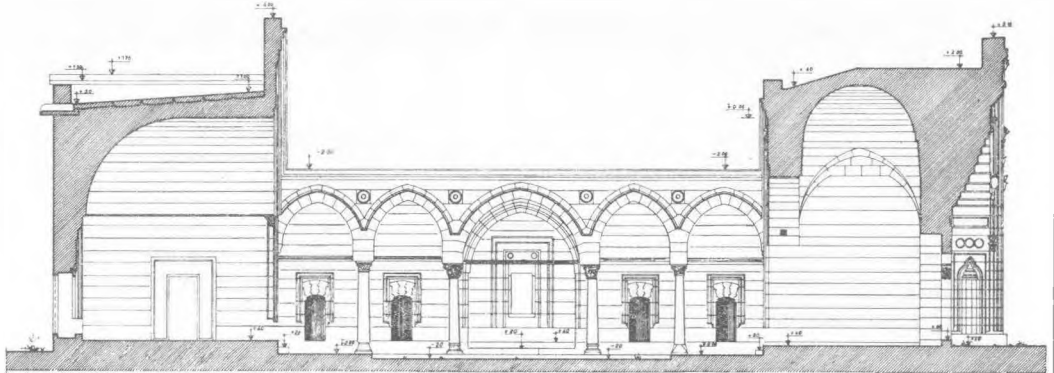
1/50 ölçeğinde Çizim ve Mimarlar Odası'nın
Çizim Binasında Çizimdir. 1/50

② Sivas - Buruciyye Medresesi Restorasyon Projesi Mikyas: 1/50

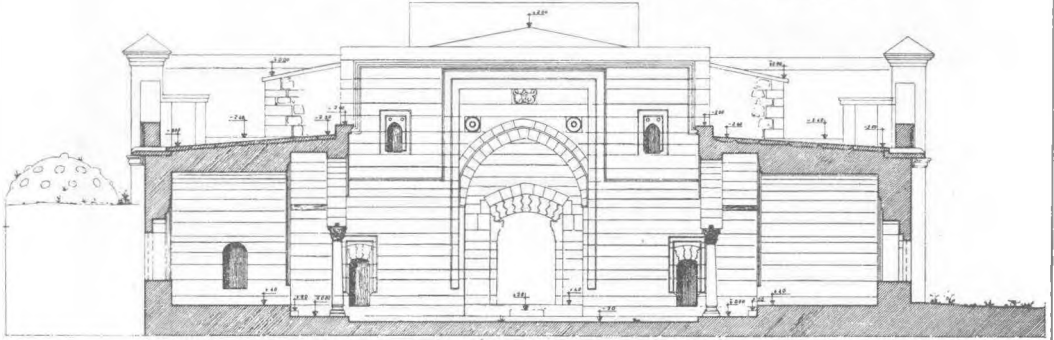
1/50 ölçeğinde Çizim ve Mimarlar Odası'nın
Çizim Binasında Çizimdir. 1/50

3 Sivas-Buruciyye Medresesi Restorasyon Projesi Mikyas: 1/50

A-A Kesiti

Not: Zemin altınımsı üç duvar altınımsı yükseklik ölçülür, diğer temellerden alınmaz.

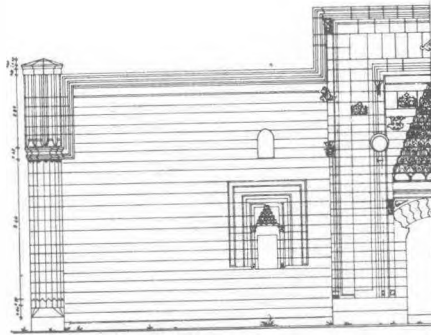

C-C Kesiti

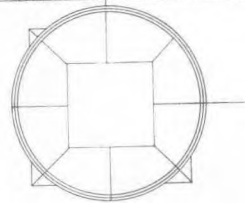
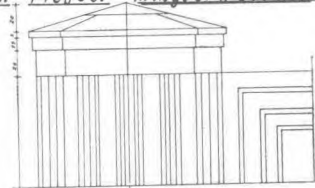
Proje: Mahmut Akok
Çizen: Cengiz Erol

M. 1/50 Mikyasında Çizim ve Ölçümler İçin
Türkçe Tarihî ve Sanat Bilimleri Enstitüsü

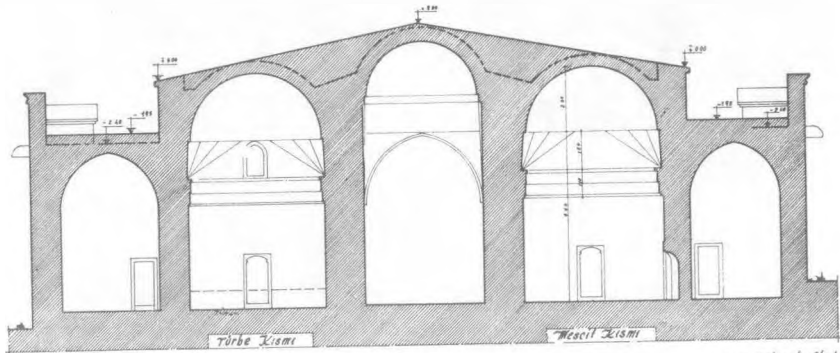
4 Sivas-Buruciyye Medresesi Restorasyon Projesi Mikyas: 1/50, 1/10

Medrese Cephesinin bir kısmı. * Bu yön yönünde teferrüat çizimdir.
Mik. 1/50

Tişt Kurum Planı 1/10

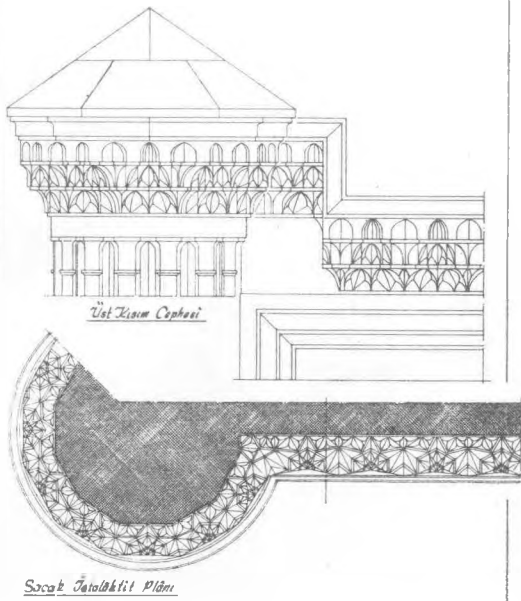
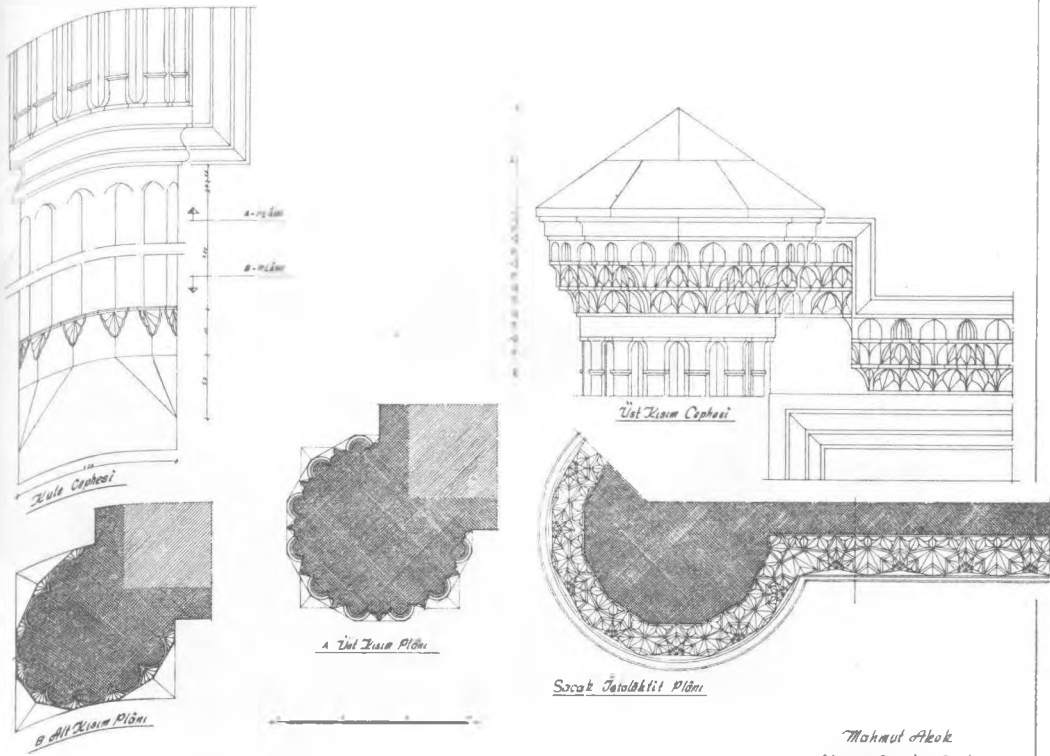

B-B Kesiti

Mik. 1/50

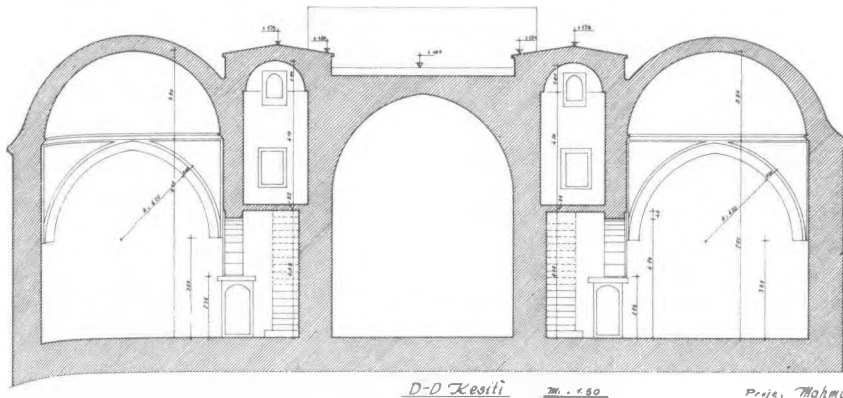
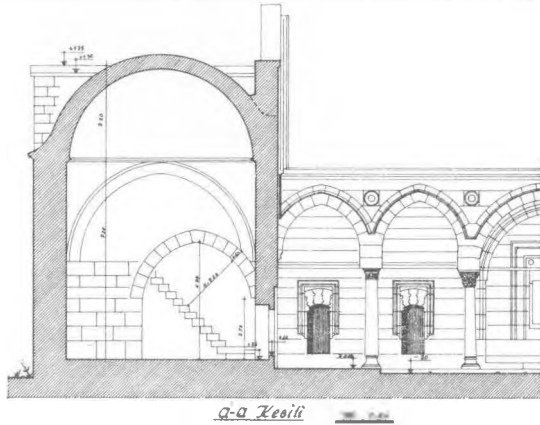
Proje: Mahmut Akok
Çizen: Cengiz Erol

Sivas-Buruciyye Medresesi Restorasyon Projesi Mikyas: 1/10
"Cephe Kösge Kuleleri"

Mahmut Akok
Çizen: Cengiz Erol

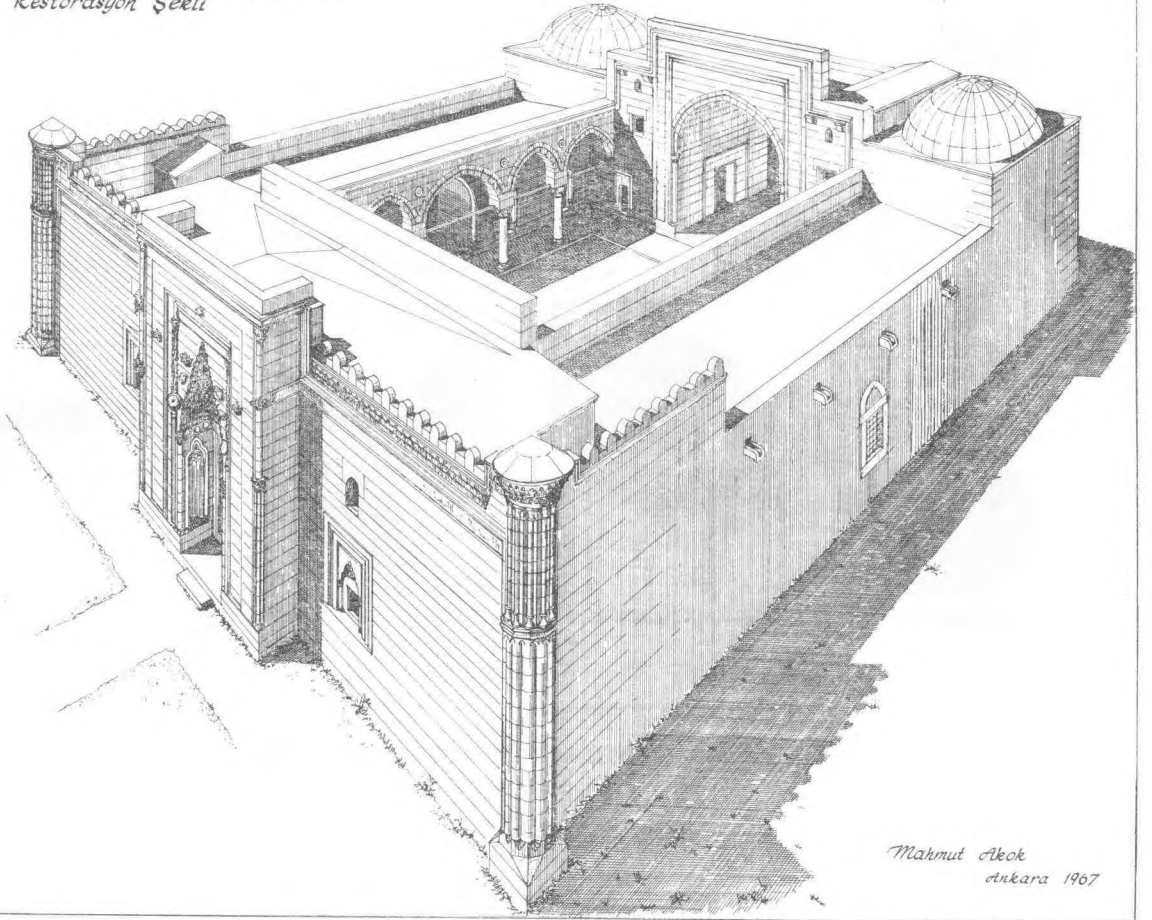
Sivas-Buruciyye Medresesi Restorasyon Projesi Mikyas: 1/50

Proje: Mahmut Akok
Çizen: Cengiz Erol

⑦

*Sivas - Buruciyye Medresesi
Restorasyon Şekli*

*Mahmut Akok
ankara 1967*

İSLÂHIYE BÖLGESİ ARAŞTIRMALARI VE GEDİKLİ HÜYÜK KAZISI (1666) *

Prof. Dr. U. BAHADIR ALKIM

Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğünün iştirakiyle Türk Tarih Kurumu adına Prof. Dr. U. Bahadır Alkım'ın yönetimi altında Handan Alkım (Başkan yardımcısı), Asistan Dr. Refik Duru, Ali Dinçol, Rasim Özgürel, Âkif Dâî (Desinatör), A. Timonier, Mehmet Özdoğan ve Mehmet Güney'dan kurulu bir heyet tarafından yapılmakta olan İslâhiye Bölgesi araştırmalarına 25 Ağustos - 25 Eylül 1966 tarihleri arasında devam edildi; bu dönemde Gedikli Hüyüğündeki kazılar geliştirildi ve Kırıskal Hüyüğünün ilk incelemesi yapıldı. Stockholm Üniversitesinden Prof. Dr. N. - G. Gejvall, Prof. Dr. Greta Arwidsson ve Bayan Gejvall'in misafir üye sıfatı ile heyetimize katılarak osteolojik malzemeyi kazı yerinde gözden geçirmiş olmalarını şükranla karşılarız. Prof. Gejvall'in bu konudaki ilk etüdü, yakında çıkacak olan ikinci ön-raporumuzda yayınlanacaktır. Çalışmalarımızı iki ayırırda özetlemek mümkündür: Gedikli kazısı ve Kırıskal Hüyüğünün topraküstü incelemesi.

I. Gedikli Kazısı: İki kesimde faaliyet geliştirildi. Doğu yamaçta ve güney doğu etekte.

A. Doğu yamaçta (A₁ —Sondajı): Höyüğün kültürel sürekliliğini tanımlamak amacı ile 1964'de başlanan bu sondajda geçen sene III f seviyesine kadar inilmiş ve Eski Bronz çağının beş evresi (III b2, III c, III d, III e ve III f) açılmıştı. Bu dönemde aynı sondaj derinliğine geliştirilerek beş evre daha tespit edildi: III g, III h, III i, III j ve III k.

III g: Hüyükte alınan röper noktasına göre 9.40-10-10 m. arasında olup 70 cm. kalınlığındadır. III f ile III g arasında

oldukça yoğun bir moloz tabakası görülmüş ancak büyük bir yangına delâlet eden belirtiler alanın her yerinde müşahede edilmemiş, sadece batı kesiminde yanmış kerpiç parçalarına rastlanmıştır. III g'nin mimarlık kalıntıları arasında, alanın ortasında ve doğusunda birer taş temel kalıntısı (yakl. ol. kalınlığı: 50-70 cm.) ve döşemeye yerleştirilmiş bazaltten bir kapı mihver yatağı zikre değer. Bu evrenin ilginç bir yapısı da, batı yöndeki fırındır; fırın yuvarlak plânlı olup üstü yarım daire biçiminde kerpiçten yapıma, çamur sıvalı bir kubbe ile örtülüdür. Tranşenin dışına taşıdığı için fırının yarısı ancak kesit hâlinde açılabilmiştir.

III g'de bölgenin geleneksel kırmızımsı-trak portakal renkli keramiği devam etmekte, hâkim form olarak çan ayaklı kâseler, bodur meyvalıklar görülmekte, ancak üzerleri mahkûk bezekli olanların miktarı azalmaktadır. Günlük ihtiyaç için kullanılan elle yepilmiş kap kırıkları ve biraz önce değinilen yanık kerpiç parçaları arasında da siyah renkli bir çömlek meydana çıkartılmıştır.

Muhtelif çakmak taşı âletler (delici., kazıyıcı, bıçak v.c.), bazaltten bir el değir-

* 1966 dönemi İslâhiye bölgesi çalışmalarımızda Kazı Kurulumuzun idari ve ilmi işleri için yardım ve büyük kolaylıklar sağlayan Millî Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğüne, Genel Müdür Yardımcılığına, Şube Müdürlüklerine, Gaziantep Valiliğine, Millî Eğitim Müdürlüğüne, Ankara, İst. Gaziantep, Hatay ve Adana Arkeoloji Müzeleri Müdürlüklerine, İslâhiye Kaymakamlığına, Malmüdürlüğüne, Belediye Başkanlığına, İlköğretim Müdürlüğüne, Gedikli (Karahüyük) Köyü muhtarlığına ve Gedikli İlkokulu Başöğretmenliğine derin teşekkürleri mizi sunmayı zevkli bir borç saymaktayız.

menin alt kısmı, ezgi taşı bu evrenin küçük buluntuları arasındadır.

III h (10.10.—10.80.) : III g'den yıkıntı ile ayrılmaktadır. Alanın batısında kuzey doğu-güneybatı doğrultusunda seyreden iri taşlarla itinalı bir işçilikte yapılmış kalın bir duvar (gen. 1.80 m.), bu duvarın doğu yanındaki çakıl taşı döşemeli bir zemin III h'nın mimarlık kalıntılarını teşkil eder; duvarın kuzey-doğu kısmı devam ederek deney çukurumuzun dışına taşmakta, güney-batı ucu ise düzgün bir kenar vererek bitmekte ve hemen önünde bir boşluk hasil olmaktadır; bu ise, mukabil yönü alanımızın dışında kalan bir kapı açıklığının bu kesimde yer almış olması ihtimalini telkin etmekte ve binaenaleyh bu itinalı dış duvarın önemli bir yapıya aidiyetini olanaklı kılmaktadır.

III h'nın keramiği genellikle III g'ninkine benzemektedir. Ancak, İslâhiye bölgesinde ilk defa 1961 de Tilmen Höyüğü'nün "M3 -mezarında" meydana çıkardığımız kırmızımtırak portakal renkli uzun ayaklı "meyvelik" profilinde olan kap formundan üç ağız ve bir ayak parçasının bu evrede bulunmuş olması pek ilginçtir, zira söz konusu tür geleneğinin daha eski devirden geldiği böylece anlaşılmaktadır. Yine kırmızımsı portakal renkli, ağız içi yivli, düz dipli kâse parçaları da bu evrede zuhur etmeğe başlamaktadır. Ayrıca, bölgenin, bir nevi mahallî Obeid tipi niteliğinde olan boyalı keramik nevinden müteaddit parçalar III h'da bulunmuştur. (Örneğin bk. res. 1).

III i (10.80—11.10 m) : III h'nın molozu altındadır. Bu evre alanının batı kesiminde bir önceki safhanın (III h'nın) duvar kalıntısının hemen hemen altına rastlayan bir yerde ve kuzey-güney doğrultusunda yine bir temelin kalınca bir taş duvarı (gen. 1.25 m.) ve bu duvarla batı yönde dikeye yakın bir açı ile birleşen iki duvar parçası meydana çıkarıldı; böylece, bir binaya ait bir odanın doğru kısmı tespit edilmiş oldu. III i'nin güney-doğu kesiminde çakıl taşı ve toprak sıvalı bir döşemeye ve yine taştan bir temel duvarı kalıntısına tesadüf edildi.

III i'nin hâkim çanak-çömleği kırmızımtırak portakal renkli keramik türüdür; çan ayaklı kapların miktarı azalmış, buna mukabil yüksek ayaklı "meyvelik" formu artmıştır (kazı sırasında bu profilden 8 ağız parçası ve 3 ayak parçası bulundu). III i'de söz konusu renkteki keramiğin deve tüyü ve kahve rengine dönen kap örnekleri fazlalaşmaktadır. Bej kaplarda da bir artış vardır; bunlar, üst evredeki yivli fincanlardan hem hamur hem de profil bakımından fark göstermektedir. bu türden düz dipli bazen de belirsiz halka dipli ve hamurları daha kaba olan dışı yivsiz fincanlara rastlanmaktadır. Aynı hamurdan kâseler de bulunmuştur. Elle yapılmış siyah ve bazıları kırmızımsı kaba çömlekler hiç değişmeden devam etmektedir. Boyalı çanak-çömleğe gelince: III i'de Obeid benzeri mahallî keramik nevinden yirmiye yakın parça bulunmuş olup bunlar (Res. 2-3) arasında bir kaç "Amuk G" evresindekilerle büyük bir benzerlik göstermektedir. ("Amuk- G" paralelleri için krş. R. J. Braidwood ve L. S. Braidwood: Excavations in the Plain of Antioch I, Chicago 1960, Gedikli-res. 2 için : lev. 31, No. 14-16; Gedikli-res. 3 için : lev. 30, No. 6 ve lev. 31, No. 5 ve 10).

Çakmak taşından ve obsidiyenden bıçaklar, kemik bızlar, bir perdah taşı ve bronzdan bir bız diğer ufak buluntular arasındadır.

III i döşemesinin altında, moloz içinde ve bir alttaki evrenin (III j'nin) seviyesinde 13.30 m. derinlikte bir basit toprağa gömüye rastlandı (A₁-SK 3). Güneydoğu-kuzeybatı doğrultusunda arkaüstü yatmakta olan ve bir çocuğa ait olduğu anlaşılan isteletin sırtı doğuya dönüktür. Baş ezik durumdadır (1965'de III e evresinde meydana çıkartılmış olan çocuk iskeletinin başının ezikliği gibi). A₁-SK 3'ün boynu yanında boncuk dizisi, boncuktan bir amület ve sol kolunda da bir bornz bilezik bulundu. Gedikli'nin bu III i evresinin "Amuk G" safhası ile çağdaş olabileceğini tahmin etmekteyiz.

III j (11.10—13.10 m.) : III i'den kısmî bir yangın (kal. 15 cm.) ve yıkıntı molozu

ile ayrılmaktadır. III j'nin iki tâli evreli olduğu anlaşıldı. Mimarlık kalıntısı olarak taştan iki temel duvarına tesadüf edildi; bunlardan biri (kal. 1.10 m.) alanın batısında kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda tranşeyi boydan boya katetmekte (uz. 8. 50 m.) diğeri ise alanın doğusunda olup kenar veren uç kısmı deney çukurunun içinde bulunmakta ve güney istikametinde 3 m. kadar seyrederek çukurumuzun dışına taşmaktadır. Ayrıca plân vermeyen iki taş dizisine rastlandı.

Kalın duvarın (sûrun) hemen doğusunda bir platform üzerinde ağız doğuya dönük dikdörtgen plânlı bir ocak meydana çıkarıldı. Yine sûrun doğu kısmında, ocak ile sûr arasında dağınık bir durumda kömürleşmiş tahıl taneleri bulundu (C-14 analizi yapılmak üzere bunlardan nümune alınarak ilgili laboratuvara gönderildi).

Geleneksel kırmızımtrak portakal renkli keramik türü bu evrede de bol örnekler vermiştir. Yüksek ayaklı "meyveliklerde" bir artış görülür; nitekim bu evrede bu neviden 15 dip ve 14 ağız parçası bulunmuştur. Bej hamurlu ve deve renginde olan kaplar keza mevcuttur. Elle yapılmış içi kırmızı, dışı deve tüyü renkli bir kâse ilginçtir, ayrıca yine tornasız siyah mutfak kap-kacağı da mevcutlar arasındadır. Kâseler, dik ağızlı çömlekler (çanayaklı) keza III j'nin diğer keramik buluntularını teşkil eder. Boyalı çanak-çömleğe gelince: Bu türden 15 den fazla parça meydana çıkarıldı. Obeid türünü andırır mahallî boyalı keramik Amuk'daki aynı tür buluntularına gerek hamur ve renk ve gerek geometrik desen bakımından pek benzemektedir. Gedikli'nin III j evresinde bulduğumuz iki renkli kap parçası (res. 4) "Amuk F" safhasında meydana çıkmış olan ve Braidwood'lar tarafından "Obeid'e benzeyen iki renkli intikal devresi keramiği" suretinde nitelenen bir parçanın hemen hemen aynıdır. (Kırş. R. J. Braidwood ve L. S. Braidwood: aynı, esr. lev. 18, No. 23).

Küçük buluntular arasında 12 sileks bıçağı, bir madenî halkayı, kemikten bir deliciyi, bir iğneyi, bir sapan taşı bir

ağırlık taşı ve kilden bir ağırşığı zikretmek isteriz.

III j'nin döşemesi altında ve alanın kuzey-batı köşesindeki duvarın hemen doğusunda ve sondaj çukurunun hemen sınırında ağız doğuya dönük vaziyette yatan bir mezar çömleği bulundu; çömlek gündelik siyah kap (devetüyü renginde, pişirilirken siyahlanmış) cinsinden olup içinden birden fazla (muhtemelen iki) çocuk iskeleti kalıntısı mevcuttur; çömleğin ağız başka bir kap parçası ile kapatılmıştır.

Gedikli'nin bu III j evresinin, "Amuk E" ile Amuk F" arasındaki devreye ve daha ziyade Amuk F safhasına tekabül edebileceğini tahmin etmekteyiz.

III k (13.10-14.30 m.): Üzerinde III j'nin kısmî yangın tabakası ve kalın yıkıntı molozu vardır. Gerek mimarlık ve gerek keramik ve sileks endüstrisi bakımından çok ilginç bir evreyi temsil etmektedir. Alanın batı kenarı boyunca kuzey-güney doğrultusunda kalınlığı 2.5 m. ye yaklaşan ve alanı boydan boya kateden itinalı ve muhkem bir taş duvar kalıntısı meydana çıkartıldı; bunun, üst yapısı kerpiçten olan bir sûra aidiyeti pek muhtemeldir; nitekim kazı sırasında duvarın önünde ve yanında düşüntü oldukları anlaşılan kerpiç parçaları bulunmuştur. III k'nın doğusunda seyreden kuzey-güney doğrultusundaki ince bir duvar (kal. 1.00 m.) parçası açıldı.

III k'nın keramik çeşidinde hem geleneksellik, hem de bir değişiklik göze çarpmaktadır. Birinci türden kırmızımtrak portakal renginde olanlarını, yivsiz bej hamurlu kapları, dik boyunlu çan ayaklı çömlekleri zikredebiliriz; yüksek ayaklı "meyveliklerin" sayısı artmaktadır, nitekim bu forma ait 15 ağız ve 17 ayak parçası tespit edildi, bunlardan biri elle yapılmıştır. Yeni türe gelince: bu, oldukça kaba hamurlu, elle yapılmış, saman izli, çoğu perdahsız, mahdut bir kısmı kırmızı astarlı ve perdahlı bir keramik çeşididir; açık kırmızı veya koyu kırmızı olanları vardır. daha ziyade büyücek kap profilindedirler (küp, iri çömlek, büyük kâse v.s.); bunların arasında küremsi gövdeli ve silindirik dikey ağızlı

kulpsuz bir testiyi ve üzeri yumrulu minik bir çömleği (res. 5) özellikle zikretmek isteriz. Bilindiği gibi, saman izli keramik "Amuk F" evresinde ve Tarsus'un Geç Kalkolitik Çağına ait bir tabakasında örnekler vermiştir, bu da bize, Gedikli'nin III k evresinin tarihlendirilmesi için karşılaştırma malzemesi sağlamaktadır. Boyalı çanak-çömleğe gelince : III k'da hemen hepsi tornada yapılmış olan ve üzerleri mükerrer fırça darbeleri ile bezeklenmiş hat, band, noktalama veya geometrik süsleri taşıyan bu türden yirmiden fazla parça bulunmuştur. Gedikli'nin bu boyalı kapları Obeid tipini andıran mahallî boyalı keramik nevi olup bunlardan biri (res. 6) "Amuk E" de meydana çıkarılmış aynı nevi bir kap parçasına aynı denecek derecede benzemektedir. (Krş. R. J. Braidwood: ayn. esr., s. 189; res. 146, No. 28).

Küçük buluntular arasında iki kemik bız, bir bronz levha parçası, kemikten bir iğne, bazalttan bir perdah taşı ve kapı mihver yatağı, bir obsidiyen bıçak ve müteaddit sileks âletler ayrıca ilginçtir.

III k'da üç basit gömüye rastlandı. Bunlardan biri (A₁-SK 4) alanın kuzeybatı kesiminde, zeminin hemen altında bulundu; toprağa gömülü bu iskelet güneybatı-kuzeydoğu doğrultusunda sol yanına yatmakta olup kolları göğüs hizasına kıvrılmış bulunmakta, vücudunun alt kısmı ise çekik (Hocker) vaziyetindedir; kemikleri pek harap durumdadır; yanında her hangi bir ölü hediyesi yoktur. İkinci iskelet (A₁-SK 5) alanın tam orta yerinde yine tabanın altında meydana çıkarıldı; kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda yatmakta olup yüzü güneye bakmakta ve elleri, kıvrık durumda olan dizlerin üzerindedir; ezik olan kafatasının altında ölü hediyesi olarak bir bej kâseye rastlandı. Üçüncü iskelet ise (A₁-SK 6) sondaj sahasının güney-batı köşesinde, yine zeminin altında toprak içinde doğu-batı doğrultusunda sağ yönüne doğru yarı yatık bir halde bulunmuştur, yüzü toprağa dönüktür; sol kol üstte olmak üzere elleri çene hizasına kadar kıvrılmıştır, her iki bacak (sol bacak üstte, sağ bacak altta) omur

hizasına kadar keza kıvrıktır, ölü hediyesine rastlanmadı.

Gedikli'nin bu III k evresi buluntuları, genel olarak "Amuk F" safhası ile bir iki boyalı keramik parçası ise "Amuk E" safhası ile ve Tarsus'un Geç Kalkolitik katı ile paralel gitmekte, hüyükümüzün kat silsilesi için kronolojik bir tutanak sağlamakta ve böylece İslâhiye Bölgesinin gerek Amuk ve gerek Kilikya ile olan ilişkilerine yeni deliller katmaktadır.

Gelecek dönem çalışmalarında A₁ sondajında, daha alttaki tabakalara inerek Gedikli Hüyükünün kültürel sürekliliğini aydınlatmağa çalışacağız.

B. Güney-doğu etekte (C- Sondajı): Bu kesimin iki yerinde çalışıldı: Deney çukurunda ve nekropol alanında.

1 - *Deney çukurunda*: 1964'de bulunmuş olan M₁ -mezarı ile 1965'de açılan "dromoslu mezarın" (M₂) arasındaki küçük alanda ufak çapta derinliğine geliştirilen bir deney çukuru açıldı. Kuraklık dolayısıyla ovanın su düzeyinin pek çekik olmasından faydalanılarak Hüyük eteğine rastlayan bu kısımda ana toprağa ulaşma ve ana topraktan 50 cm. kadar daha da derine inme imkânı hasıl oldu. Her hangi bir mimarlık izine tesadüf edilmedi. Keramik buluntularına gelince : Geleneksel kırmızımtrak portakal renkli türden örnekler (kâseler, dik boyunlu çömlekler, yüksek ayaklı meyvelikler) çıkmış (res. 7), ancak bu reknte olup üzeri geometrik hattî mahkûkatı taşıyanları görülmemiştir, söz konusu çizik mankûkatlı çanak çömlek Gedikli'nin A₁-Sandajının "III i" evresinde kesildiğine göre bu deney çukuru keramiğinin III i'den daha eski bir çağa ait olduğu anlaşılmaktadır.

2 - *Nekropol alanında*: 1964 ve 1965 dönemlerinde bu kesimde üç çeşit gömü meydana çıkartılmıştı, bu yıl ise hem bu üç türün mükerrer örnekleri bulundu ve hem de dördüncü bir gömü çeşidi tespit edildi. Bunları kısaca betimliyelim:

a) Basit toprağa gömü: 1964'de tranşenin güneyinde bu türden 4 gömü tespit edilmişti (M.ö. II. binyılı ortası). Bu dönemde alan güney ve doğu doğrul-

tusunda genişletilince yeniden 3 iskelet daha meydana çıkarıldı (SK 11, SK 17, SK 20).

b) Üzeri taşla korunan gömü: 1965'de C-sondajı alanının kuzey kesimindeki yakma mezarların üst sınırında bu türden iki iskelet bulunmuş, ancak bunlar sadece iki örnek oldukları için yeni bir tip gömüyü teşkil edip etmediklerine dair kesin bir hüküm verilememiştir. Bu yıl kremasyon sahası kuzeye doğru genişletilirken üstteki toprak alındığı zaman taşla korunmuş 12 iskelet daha açıldı; bunlar, genel olarak belirli bir yön göstermedikleri gibi, ölü hediyeleri de yoktur. Üzeri taşla korunan bu tip mezar, gerçekte basit toprağa gömününün bir başka şeklidir.

c) Oda mezarı (cist-mezar): Bu dönemde Gedikli'de altıncı bir oda mezarı (M₆) bulundu; bu mezar, 1965'de açılan Dromoslu mezarın (M₄) inşası sırasında tahribe maruz kalmıştır, şöyleki, doğu ve batı kenar duvarlarının ancak yarıya yakın kısımları ve kuzey kenarı istisna edilecek olursa diğer kenarları ve üstünü örten monolitler yok olmuştur; zemini çakıl taşı döşemeli olup üzerinde bazı kemik kalıntıları mevcuttur. Ölü hediyesi olarak bronzdan bir pens(?) bulundu, mezarın daha o devirde soyulduğu anlaşılmaktadır.

1966'da, ayrıca, Dromoslu Mezarın (M₄) mezar odacığının zemininin bir kesiminden itibaren bâkir toprağa kadar inilebilmiş ve böylece, M₄'ün yapılış tekniği hakkında ayrıntılı bir bilgi sağlanmıştır.

d) Kremasyon alanı gömüleri: Bu kesimde, 1964 ve 1965 dönemlerinde açılmış olan kısım kuzeye doğru genişletilerek 10.50×11.00 m. lik bir yer açıldı, böylece söz konusu alanın (res. 8) şimdiye kadar açılan kısmı 18×11 m. lik bir sahayı kaplamaktadır. 1964'de kazılan Kremasyon mezarlarının kuzeyinde kalınca (20 cm.) beyaz bir kül tabakası belirmiş ve burası tarafımızca bir "ölü yakma yeri" olarak tanımlanmıştır. Bu yıl, alan kuzey doğrultusunda genişletilince, beyaz ve kemik parçacıklarından teşekkül eden ve âdeta kendine has bir koku neşreden bir

kesim ile karşılaşıldı ve teşhisimizdeki isabet gerçekleşti; bu "ölü yakma yerinin" çevresinde tabakalaşmış ve toprakla karışmış siyah kömür kalıntıları ve onların içinde yerleştirilmiş mezar çömlekleri bulundu. Yine 1966 döneminde, alanın doğusunda ikinci bir "ölü yakma yeri" meydana çıkarıldı; bu ikinci kremasyon yeri daha altta bulunmakta ve muhtemelen daha eski bir evreye ait olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim bu seneki çalışmalarımız, arasında bir toprak tabakası bulunan iki evreli kremasyon gömüsünün mevcudiyetini açılmış bulunmakta, ancak bu zaman fasılasının o kadar fazla olmadığını da muhtemel kılmaktadır.

1966 döneminde kremasyon alanında 87 mezar çömleği bulunmuş (res. 9-10) ve böylece mezar çömleklerinin sayısı 165'e yükselmiştir; bunlar, genel likle önceki mevsimlerde meydana çıkartılanlara çok benzemektedir; içlerinde, iki tarafında şerit kulplu olanları da vardır; Gedikli'nin geleneksel keramik türünden kırmızımsı portakal renkli ve üzerinde mahkûk geometrik bezekli bir mezar çömleği (res. 11) tarihlendirme bakımından çok ilginçtir. Üzeri mükerrer fırça darbeleri ile boyanarak bezeklenmiş bir mezar çömleği ayrıca dikkat çekicidir.

Gerek kazılan toprak içinde ve gerek çömleklerin içinde ölü hediyesi olarak bronz iğnelere, ufak bej fincanlara ve *depas amphikypollon* (res. 12) parçalarına v.s. rastlandı. Mezar çömleklerinin birinin içinde, Tarsus Eski Bronz III'de meydana çıkarılmış olan iki kulplu, basık profilli, ince hamurlu gobletlere benzeyen bir çift narin goblet (res. 13-14) bulundu; Gedikli'nin bu gobletleri siyahımsı gri renkte olup gerek kalite ve gerek işçilik bakımından Tarsus'unkilerden daha üstündür.

Kremasyon alanında ele geçen mezar çömleklerinin içinde hem yakılmış, bazılarında ise yakılmamış kemik parçacıklarının müşahade edilmiş olması pek ilginçtir. Bundan başka, yine kremasyon sahası dahilinde, sayıları 21'i bulan basit toprağa gömüye de rastlanmıştır; bu iskeletler genellikle güney-kuzey doğrultusunda yat-

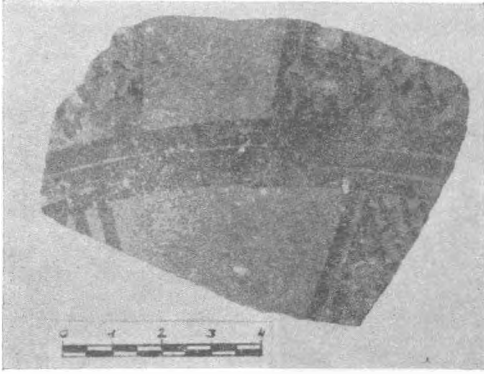
maktadırlar. Kremasyon gömülerinin yanında basit toprağa gömü türünün de yer almış olması aradaki kronoloji farkına rağmen – Boğazköy Osmankaya’sındaki aynı şekilde olan iki tür gömüyü hatırlatmaktadır.

1966 çalışmaları, Gedikli kremasyon mezarlarının Eski Bronz III’e adiyeti hakkındaki kanaatimizi doğrulayacak yeni deliller vermiştir. Gelecek dönemde kremasyon alanındaki kazılarımızda devam edeceğimizi ümit etmekteyiz.

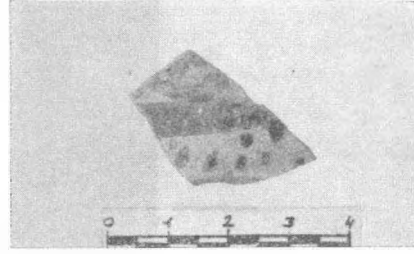
II. KIRIŞKAL HÜYÜĞÜNDEKİ İLK İNCELEME: 1966 döneminde Sakçagözü Ovasında yaptığımız araştırma gezileri sırasında, Gedikli’nin 5 km. kadar kuzey-doğusunda bulunan kırışkal köyü içindeki Hü-

yüğün doğu yamacında yine megalitik görünümlü “dromoslu bir mezar” olması muhtemel bir mezar yapısının mevcudiyetini tespit ettik. Gedikli’dekine (M₄) benzediği anlaşılan bu Kırışkal mezarını 1967 yılı çalışmalarımızda açmayı ve bugünkü bilgimize göre Suriye ve Kuzey Mezopotamya’da en eski örneğini Gedikli’de bulduğumuz megalitik görünümlü “dromos’lu mezar” türünü aydınlatmayı programımıza aldık.

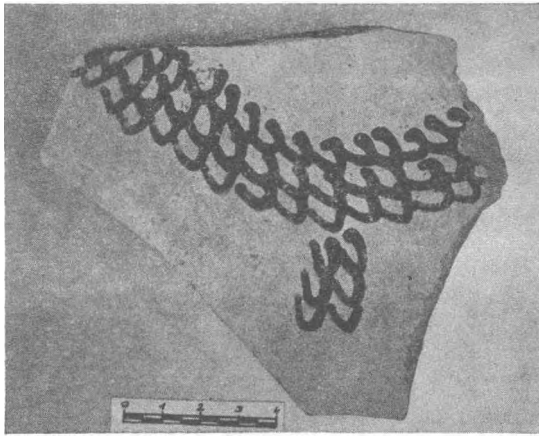
Gelecek dönemlerde gerek Gedikli’de ve gerek Kırışkal Hüyüğünde geliştireceğimiz kazıların, İslâhiye Bölgesinin henüz problematik olan çeşitli konularını açıklayabilecek belgeler vermekte devam edeceğini ummaktayız.

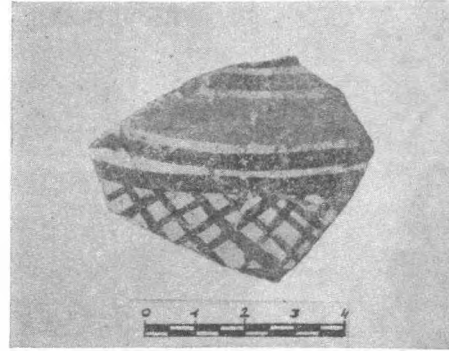
Res. 1) Gedikli. — Sondajı: IIIh evresinde bulunan Obeid türünü andırır mahallî boyalı keramik parçalarından biri.

Res. 2) Gedikli. — Sondajı: IIIi evresinde bulunan Obeid türünü andırır mahallî boyalı keramik parçalarından biri.

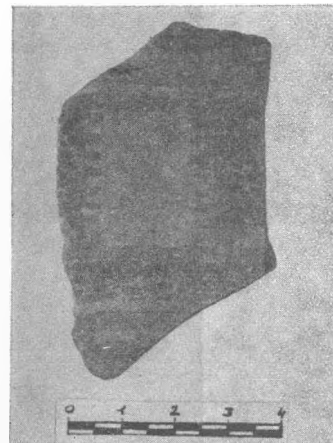
Res. 3) Gedikli. — A –Sondajı: IIIi evresinde bulunan Obeid türünü andırır mahallî boyalı keramik parçalarından bir başkası.

Res. 4) Gedikli. — A –Sondajı: IIIj evresinde bulunan iki renkli mahallî boyalı keramik parçalarından biri.

Res. 5) Gedikli. — A –Sondajı: IIIk evresinde bulunan elle yapılmış saman izli üzeri yumrulu minik bir çömlek.

Res. 6) Gedikli. — A –Sondajı: IIIk evresinde bulunan mahallî boyalı keramik türüne ait parçalardan biri.

Res 7) Gedikli. — C -Sondağı: Deney çukurunun derin seviyesinde meydana çıkan kırmızımsıtrak portakal renkli, tordanada yapılmış, yüksek ayaklı “meyvelik”lerden biri (Gb-k/495

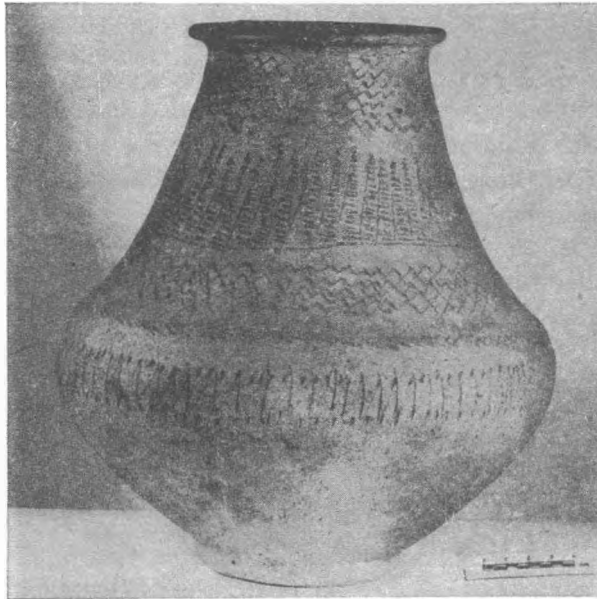
Res. 8) Gedikli. — C -Sondağı: Kremasyon alanının batı yönünün kuzey kesimi. Kesitin st kısmındaki beyazlık “l yakma” yerini izlendirmektedir.

Res. 9) Gedikli. — C -Sondajı: Kremasyon mezarlığında bulunan mezar çömlerinden biri (km 123). Çömleğin ağzı, diğer bir kap parçası ile kapatılmıştır.

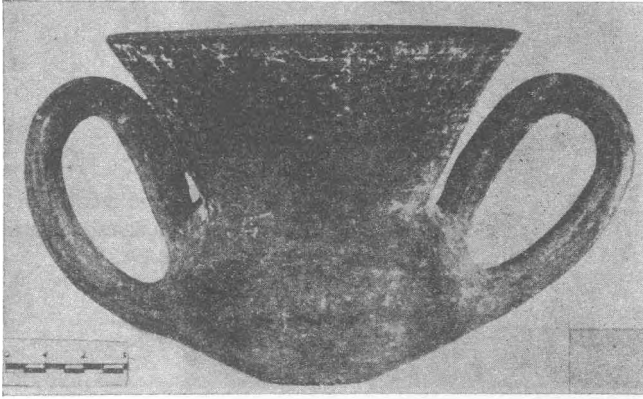
Res. 10) Gedikli. — C -Sondajı: Kremasyon mezarlığında bulunan ölü hediyesi kaplarından biri (Gb-k/481).

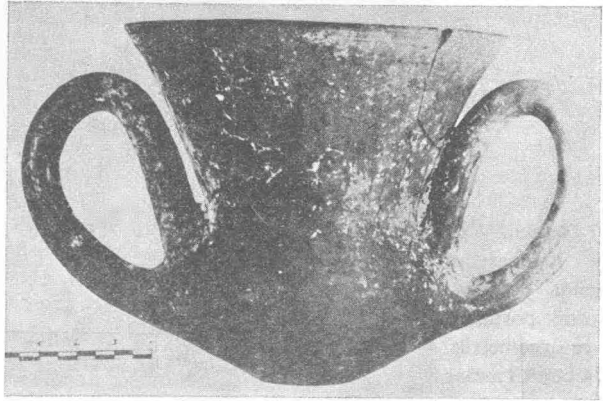
Res. 11) Gedikli. — C -Sondajı: Kremasyon mezarlığında bulunan kırmızımtrak portakal renkli ve geometrik oyukçizik bezekli mezar çömlerinden biri (km 80).

Res. 12) Gedikli. — C - Sondajı: Kremasyon mezarlığında bulunan *depas amphikypellon* parçalarından biri.

Res. 13) Gedikli. — C - Sondajı: Kremasyon çömleklerinden (km 110) birinin içinden ölü hediyesi olarak çıkan iki gobletten biri (Gb-k/684).

Res. 14) Gedikli. — C - Sondajı: Aynı kremasyon çömleğinin (km 110) içinden ölü hediyesi olarak çıkan gobletler den ikincisi (Gb-k/685).

ANAVARZA MOZAYIKLARI HAKKINDA ÖN RAPOR

M. HÂDİ ALTAY

I.

Adana Millî Eğitim Müdürlüğünün, "Anavarza'da bulunan mozaikler" hakkındaki yazısı üzerine 1961 yılının Haziran ayında ilimiz Kozan İlçesi'nin Anavarza Köyü'ne gidilerek gerekli inceleme yapılmış ve 19/Haziran/1961 tarihli raporumuzla da durum Bakanlığımıza arz olunmuştu. ayrıca, aynı arsada bir başka mozaığın çıktığı haber alınınca yeni mozaikler üzerinde de gerekli inceleme yapılmış ve bunların neşri uygun olacağı düşüncesiyle bu iki kısa rapor hazırlanmıştır.

Ceyhan'dan Kozan'a giderken 27 inci kilometrede Kozan İlçesi hudutlarına girilir. Bu esnada sağınıza (Doğu yönünüze) bakarsanız 4 km. kadar ötede büyük bir tepe üzerinde yükselen muhteşem bir kale görürsünüz. İşte bu kale tarihî Anavarza Kalesi ve bunun batı eteğindeki köy de Anavarza Köyüdür. Geçen yıl adı "Dilekaya" olarak değiştirilen köyün yerinde bir zamanlar ANAVARZA, ANAZARBA, ANAZARBOS, ANZARBUS; yahut AYN-ZARBA gibi çeşitli adlarla anılan, Kilikyanın Prima Secunda'sı vardı. İç ve dış kale, tapınak, Hipodrom, Anfiteatr, hamam, saray, su kemerleri gibi çeşitli tesis kalıntılarıyla halâ kısmen ayakta olan bu şehrin kuruluşunu her ne kadar Asurlular'a kadar götüren kimseler (Ch. Texizer) varsa da Anazarba'nın tarihi bizim için M.Ö. I yüzyılda başlar.

İşte konumuz olan mozaikler bu tarihî şehrin dış surlarının hemen batı kenarındaki bir arsada bulunmuştur. Bu arsanın sahibi Amber Dilci ufak gelen evine bir oda ekliyebilmek için bahçesindeki iri taşları çıkarırken bu mozaikleri görmüş ve ilgili makamlar kanalıyla durum Müdür-

lüğümüze aksedince bu yere gidilerek inceleme yapılmıştır.

Hiç biri diğerine benzemiyen 18 çeşit deniz hayvanının canlandırılan, beyaz zemin üzerine siyah, kiremidî açık kırmızı (pembemsi), sarı ve firuze (balıkların gözleri) renkli bu mozaikler yüksekliği yarım ile bir metre arasında değişen (10,75×3,55) m. ölçüsündeki dikdörtgen bir havuzun tabanını süslemektedirler (fot. 1). Bu dikdörtgenin dar kenarlarındaki mozaikler 50-100 cm. içerele kadar bozuk ve noksandırlar (fot. 1). Diğer kısımlar iyi bir şekilde günümüze kadar gelebilmişlerdir. Gerek kompozisyondaki (fot. I) gerekse balıkların her birindeki ayrı ayrı olgunluk, tabiiyet ve canlılık ilk bakışta dikkati çekmektedir. Meselâ bir kaç yıl önce İstanbul Vâililik ve Defterdarlık binalarının yakınında sayın Rüstem Duyuran tarafından meydana çıkarılan mozaiklerle karşılaştırıldığında oradaki balıkların bunlara kıyasla çok şematik oldukları farkedilir (*). Açıklaması öndeki sayfanın altındadır. Bu balıklar vaktiyle havuzun berrak suları altında kimbilir ne kadar canlı ve tabii görünüyorlardı. Bu kıymetli eseri mozaik sanatının en gelişmiş bir devri olan Geç Roma Devri'ne (IV. yüzyılın sonları) maletmek kanaatimizce pek de hatalı olmayacaktır.

II.

Amber Dilci, 1963 - Kasım ayının ilk günlerinde müzemize gelerek, Anavarzadaki bahçesinde inşaat malzemesi çıkarırken yine mozaik bulunduğunu haber

* İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yıllığı, no. 9, resim: 4, 6 ve 7.

vermiştir. Adana'nın 80 km. kadar Kuzey-doğusundaki söz konusu köye tekrar gidilerek gerekli inceleme yapılmıştır.

Yine aynı arsada, evelki yıl bulunan mozayığın 80 m. kadar kuzey-doğusundaki bu mozaik da bir havuza ait olup bu havuz diğerinin ancak üçte biri kadar büyüklüktedir: $3,40 \times 2,60$.

Üslûp ve teknik bakımlarından aynı olgunluğu gösteren bu mozaikda da aşağı yukarı aynı renkler (koyu kırmızı, pembemsi kırmızı, kahve rengi, sarı ve siyah) kullanılmış olup zemin burada da beyazdır.

Son derece ilgi çekici olan bu mozayığı, insan ve hayvan figürleriyle meydana getirilen ortadaki kompozisyon ve bunun etrafını çevreleyen geometrik motifler olmak üzere iki gurupta toplayabiliriz (fot. 6). Çeşitli geometrik motiflerle bezenen geniş çift bordürün içindeki kompozisyonun tam ortasındaki saçları omuzlarına dökülen sert bakışlı bir insan başı (fot. 7), bunun da iki yanında küreğe benzer bir şekil ile boynuzlu korkunç bir Deniz Ejderi yer almıştır. Bu başın kime ait olabileceğini mozaikler konusunda yetkili bir arkadaşı-

mız olan sayın Süheyla Keskil'e (Antakya Müzesi Müdürüresi) sordüğümüzda, Antakya Müzesinde çok benzerleri olan bir TETHIO olabileceğini belirtmişlerdir.

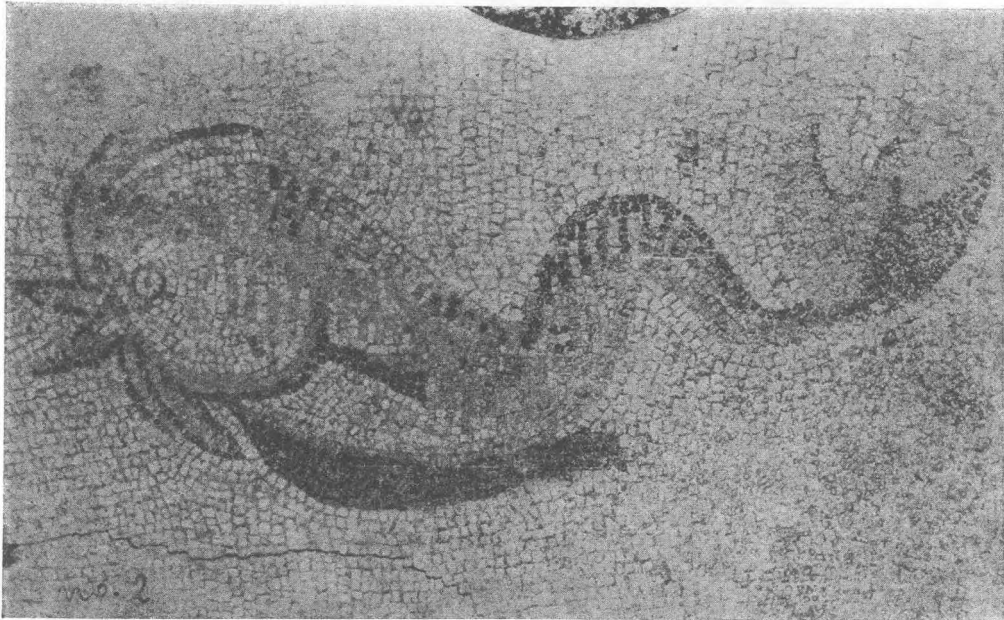
Simetriye çok dikkat edilen bu kompozisyonun iki kenarında ise birer EROS (CUPİTON) bulunmaktadır. Bunlardan soldaki çıplak olup bir Yunusbalığı üzerine binmiş sağ elile bir kamçıyı, sol elile balığın gemini tutmuş olarak resmedilmiştir (fot. 8). Sağ yandaki Eros ise başlıklı ve giyimli olarak bir Balıkçı Çocuk şeklinde gösterilmiştir. Onun da elinde bir kamçı (belki de bir olta) vardır (fot. 9). Erosların giyimli oluşları her ne kadar yadırganırsa da arkasındaki kanatları sebebiyle bunu bir başka varlığa, mesela bir çocuğa benzetemedik.

Bu kıymetli eser günümüze kadar iyi bir durumda gelebilmiş olup sadece kompozisyonu ortaya yakın bir yerinden vertikal olarak kesen bir çatlak vardır (fot. 6). Bu mozayığın da M. S. IV. yüzyıla ait olduğu kanısındayız.

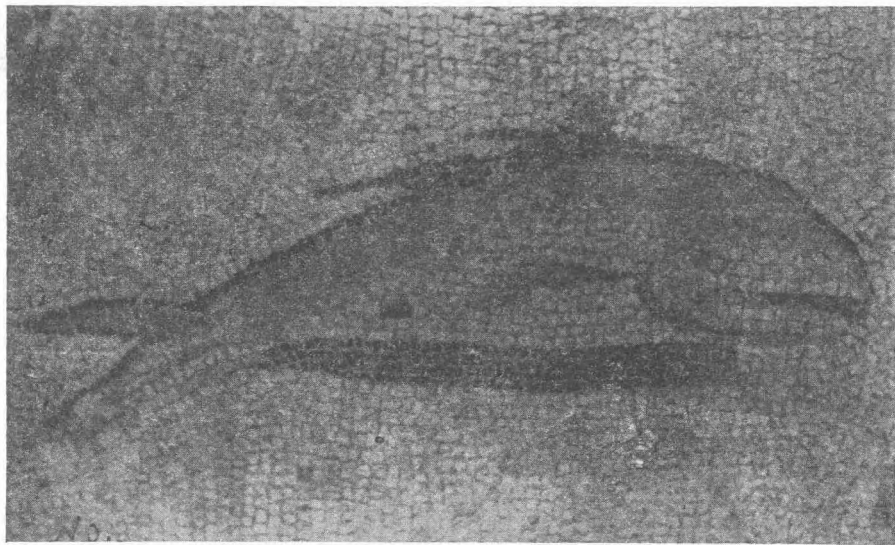
Bu mozaiklerin her ikisi de şimdiki halde üzerleri örtülmüş olarak korunmaktadır.

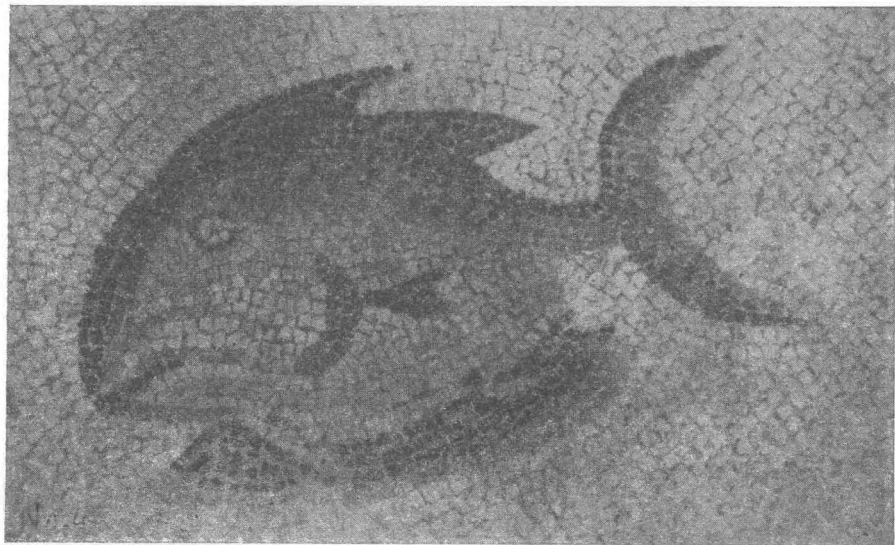
Fot : 1

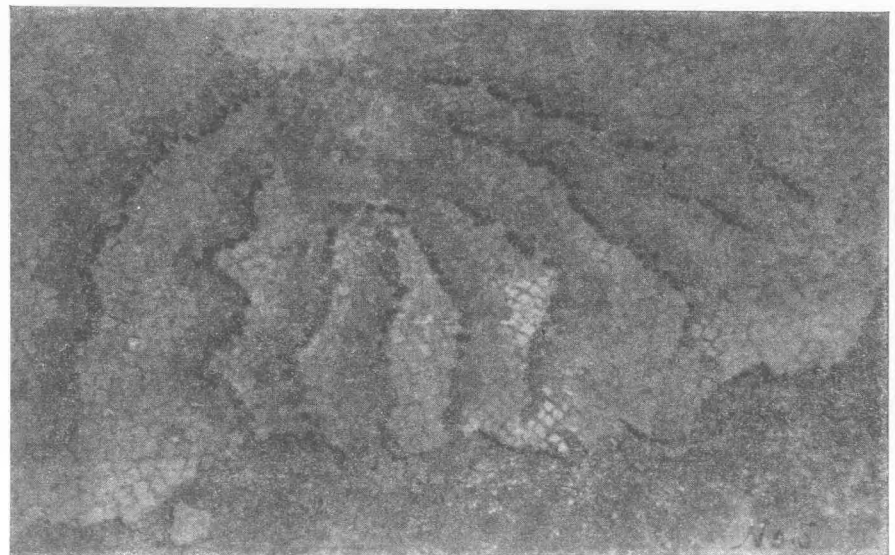
Fot : 2

Fot : 3

Fot : 4

Ft : 5

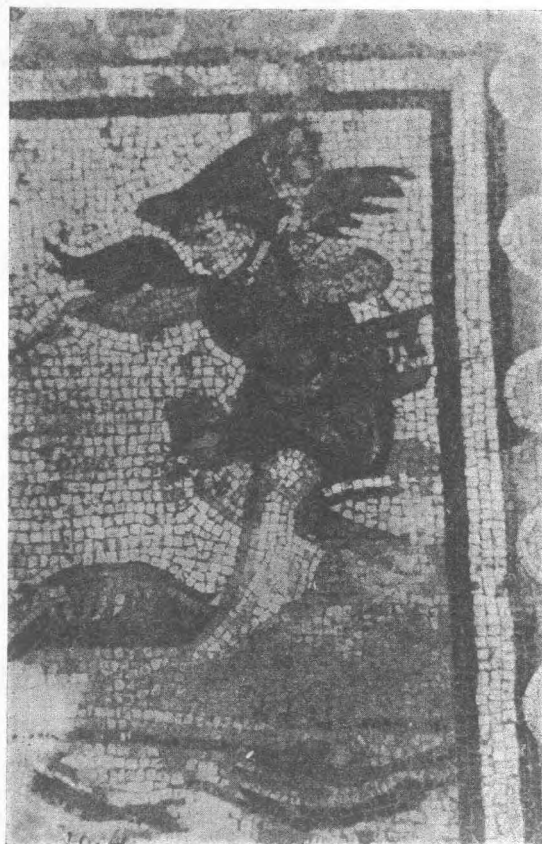
Fot : 6

Fot : 7

Fot: 8

Fot: 9

APHRODISIAS, 1966 CAMPAIGN

KENAN T. ERİM

The sixth campaign of excavations on the site of Aphrodisias in Caria, conducted under the aegis of New York University, was marked by several significant developments for our knowledge of the history of the site and of its monuments. Areas previously under excavation, namely the north temenos of Aphrodite, the "Bishop's Palace," the *porticus post scaenam* of the Odeion, the Baths of Hadrian, and the vicinity of the Water Channel, were continued and contributed impressive and handsome new discoveries. Further probes and trenches in the "acropolis" and the adjacent theatre, on the other hand, provided vital data concerning the remote past of the site.

Work in this "acropolis" area was indeed spurred by the interesting discoveries made *passim* in previous summers, and more particularly in 1965 concerning the theatre of Aphrodisias situated on the eastern slope of the hill. Supported by a generous grant from the National Geographic Society, an exhaustive survey and exploration of the "acropolis", now assuredly a formation of essentially artificial origins, were initiated. Their main objectives were the minute investigation of all remains above ground likely to pertain to the theatre, followed eventually by excavation, and the location of the early, presumed prehistoric, settlement thought to have existed on or near the hillock.

A careful exploration was conducted by Dr. Alois Machatschek, of the Technische Hochschule, Institut für Kunstgeschichte und Denkmalpflege at Vienna, and his assistant, Wolfgang Klien. All walls,

foundations, and remaining houses along the eastern slopes were painstakingly examined. Upon evidence either previously uncovered or revealed by Dr. Machatschek's investigations, several sondages, trenches, and clearing operations were undertaken at strategic locations.

The *summa cavea*, its galleries and *ambulacra* appear to be preserved especially in their southern portions. Tiers of seats here rest on the whole right on the ground. A northern trench brought to light the *diazoma*, which proved to be well-preserved at this point, but was apparently tampered with by later constructions and foundations in its south end. The *ima cavea*, on the other hand, is almost certainly in excellent condition judging from the 1965 discoveries of the *pulpitum* and part of the orchestra, as well as from the uncovering of five tiers of its seats, in a trench aimed, last summer, at reaching the north *parados* wall. The precise arrangement of the building in this area, especially the physical connections of the stage and the *parados* remain still unclear. However, preliminary conclusions based on the survey indicate that the *cavea* was horseshoe shaped and capable of holding an appreciably large audience of several thousand spectators. A complex building, probably a bathing establishment and a *nymphaeum*, flanked the southern end of the *analemma*. The stratigraphic and ceramic evidence so far available would suggest that the burial of at least the lower *cavea* may have occurred in the early Byzantine period. This could have resulted from an earthquake and could explain the conversion of the eastern semi-circular

end of the stadium of Aphrodisias into a theatrical as well as a gladiatorial area.

Much remains to be done, however, in order to obtain further conclusive data about the architectural peculiarities and the chronological position of this theatre. A significant epigraphic contribution extracted from the north parados trench was the transcription of a letter of Gordian III (238-244) that seems to deal with the rights and privileges enjoyed by the Aphrodisians in the third century.

In the course of earlier campaigns, between 1962 and 1964, several operations in the temple area and at southwestern foot of the "acropolis" had yielded many out-of-context finds of obsidian and flint flakes, parallelsided blades, as well as other stone implements. The obsidian appeared to be frequently of Melian, not Anatolian, origin, identifiable by its characteristic milky transparency. The presence of such artefacts in addition to the curiously regular shape of the cone of the "acropolis" led one easily to suspect some connection between the hillock and a prehistoric settlement at Aphrodisias. Two soundings were initiated, last summer, in an effort to determine the accuracy of such a hypothesis, the antecedents of the hill, and the location of the prehistoric site. One trench on the northwestern slope did not produce startling results although it reached a depth of more than 7 m. Water was hit before the end of some Hellenistic walls was revealed. Nevertheless, among the Roman, Byzantine, and Hellenistic material there came to light some dark burnished handmade sherds and a stone celt (Dickaxt) of the type common in Troy I and II. The second trench was excavated in the immediate proximity of the area known locally as Kuşkalesi, at the southwestern foot of the "acropolis." Below a rich Byzantine cemetery that is associated with a Martyrion situated nearby, levels of definite prehistoric date were reached. Three consecutive strata bearing sherds of the Early Bronze Age I and II, some parallel-sided obsidian

blades as well as several possibly Late Chalcolithic fragments were recognised here by Miss Stephanie Page, the excavator. The most specific evidence proved to be a pithos burial. Although badly smashed, this contained the well-preserved bones of a child and a small one-handed jug of buff, unburnished ware with a slightly sloping rim and ornamented knobs about its maximum diameter. The pithos was about 0.70 m. high, with two handles and made of very coarse, straw-tempered, crumbly buff fabric that had been unevenly fired, hence dark brown and red patches. Its mouth was originally covered with two flat stone slabs, one on top of the other. Pithos burials are widely known in the Early Bronze Age of Anatolia. The Aphrodisias find can be paralleled by discoveries made at Babaköy, near Balıkesir, at Kusura A, south of Afyon and also at Karataş Semayük in Lycia, where a Bryn Mawr expedition under Professor Machteld Mellink has been excavating for the past few years. The present sondage at Aphrodisias is still some what limited, however, to draw far-reaching conclusions. No building remains associated with these prehistoric levels are yet evident. The area of the main settlement could well have been located further up the slope of the "acropolis", outside the range of the trench. As to the pithos burial, it probably lay at the edge of a burial ground.

Another search for stratified prehistory at the northeast corner of the temenos of Aphrodite produced seventh and sixth century B. C. East Greek and Lydian, but no prehistoric sherds. However, an obsidian flake and a fine, long-tanged blade of luminous white stone still suggest prehistoric antecedents in this vicinity, as did previous discoveries.

Excavations in the north temenos of Aphrodite which had revealed part of an early Byzantine complex in 1965 were continued. The precise nature of the building remains uncertain. It is likely, however, to have been private or semi-private in character. On the other hand, its lavish

decoration and sizable dimensions intimate prosperous ownership at one time in the history of the building. The marble-paved courtyard, barely revealed by the 1965 excavations, proved to be of imposing dimensions and to have a western extremity terminating in an apse which was curtained off by means of a wall in a later phase of the history of the complex. Three chambers opened onto the court from the north. A larger, off-axis door to the east led to a second, smaller peristyle-type court, the porticoes of which were decorated with attractive mosaic pavements datable to the fifth century or so: though not too well preserved, the four corners of the court had medallions with heads, presumably symbolising the Four Seasons. A southern *oecus* included on its floor an attractive panel with a hunting scene showing a man spearing a furious lion. The central feature of the court was a charming shallow basin with moulded edges, flanked to the north and the south by a pair of slender blue marble columns on high bases. The two southern ones, found fallen in front of their plinths, were immediately re-erected. Other *opus-sectile*-paved rooms open further east, but their function is still uncertain. If the mosaic pavements point to a fifth or even sixth century date for the early stages of the building, later modification obscure the original plan. Mud-brick was certainly used in the upper walls of some of the smaller north and south chambers, and several Byzantine tombs were found in the upper strata.

Among the numerous finds recorded here, two altars, one bearing a fragmentary Latin inscription, and the other decorated with a beguiling satyr mask, require mention. So do a Julio-Claudian female portrait and several exquisite revetment pilaster capitals, including a figured one which belongs to the same group as the two found in 1965 decorated with Aphrodite figures; the new capital shows a familiar statuary type, the Apollo playing the lyre and leaning against the tripod.

Finally, a small hoard of Byzantine gold and silver coins of Michael III the Drunkard and Theodora (842-867) in almost perfect condition was found behind the apsidal end of the large marble-paved court.

Operations in the *porticus post scaenam* of the Odeion and in the "Bishop's Palace" were dictated, last summer, by the need to understand the physical relationship of the two buildings. The *porticus* extends westward to an as yet undetermined length. Its northern back wall appears to have been used as a wall for shops or chambers with north doors opening onto an alley or corridor. Extensive remodelling was undertaken here in Byzantine times, more specifically between the seventh and eleventh century: blocked doors, separation walls, re-use fragments and raised floors indicate often drastic modifications.

South of the "Bishop's Palace" and immediately northwest of the chambers in question, the remains of a chapel with an eastern apsidal end were brought to light close to the surface. The building had been erected over the walls and partitions of earlier structures between the western *porticus* and the Palace. The vaulted chambers lining the south portico of the peristyle of the Palace were also subsequent additions. Indeed, behind them, portions of three rooms encroached upon by the construction of the vaulted chambers were uncovered. The easternmost of them included a hypocaust arrangement. Though not directly connected with it (or at least not on the basis of the available evidence), a small bathroom annex also came to light behind the southern apse of the triconch unit of the Palace. Extensive use of water here necessitated both by such bathroom installations and need for water evacuation, is made obvious by complicated systems of drains, channels, and pipes.

In a small room of the southwestern corner of the "Bishop's Palace", a most attractive fresco decoration was discovered

still clinging to the walls. These fragments, probably of Late Roman date, appear to have been plastered over at a later time. The most beautiful and colourful remnant shows a Nike figure standing on a globe; it is masterfully executed, though most flimsily draped.

Of the abundant finds made in this general area, the area of the Odeion-Palace, the most satisfying was undoubtedly the portion of upper face of a male portrait that perfectly completed the head discovered in 1965 over 100 feet away in the western chambers of the Palace. The physiognomy of the man echoes a classical model (executed in the third century) of a so-called Pausanias type. Also noteworthy and charming is a bronze censer(?) in the shape of the head and upper body of a pensive-looking boy.

Continued activities in the imposing Hardrianic Baths of Aphrodisias are gradually allowing a better understanding of the plan and the function of the various units of the colossal building. The central gallery, or *calidarium*, stretching beyond the *praefurnium* and begun in 1965, was essentially cleared and the contiguously parallel, but smaller, hall to its north tackled. The latter is probably a *tepidarium* as its hot-air circulation and hypocausts would suggest. Communicating with this *tepidarium* to the east via a door and facing the main court or *palestra* excavated by Paul Gaudin in 1904-5, a large room was uncovered. A shallow circular pool all marble-revetted at its center, the hypocausts under its marble floors identify this unit as a possible *sudatorium* or *laconicum*. This chamber was connected by a northern door with another large and well-preserved hallway which was also accessible from the front court or *palestra* and could conceivably be an *apodyterium*. In excavations to the north of this *apodyterium* it appears plausible that the *frigidarium* unit of the Baths had been located. If the present evidence is correctly interpreted, the high ledge with large columns at its corners could belong to the

cold water swimming pool (*natatorium*). The state of preservation of all these halls and rooms is generally remarkable. One can presently only conjecture that the southern half of the bathing establishment may repeat the same arrangements as those of the northern part.

As is to be expected by now at Aphrodisias, an abundance of astonishing discoveries of sculpture was recorded in the Baths. The first and one of the most momentous of them perhaps was the bust portion of a male portrait uncovered in the *calidarium*. Upon careful examination, it proved to fit perfectly the Trajanic head found in 1965 quite a distance away in the underground corridor separating in half the *palaestra* of the Baths. From the western doorway of the so-called *apodyterium*, nicely fitted within the débris over the threshold, three colossal heads were extracted along with fragments of limbs and a portion of a fourth head. Two of these heads are masterfully executed, long-haired Aphrodites (or an Apollo?). The pupils, eyebrows, and the hair of one still bear remarkable traces of paint or red underpaint. Several patches of gilt are also noticeable in the hair itself. The third large head is the portrait of a handsome, middle-aged woman, probably a priestess judging from the star-studded diadem that she is wearing.

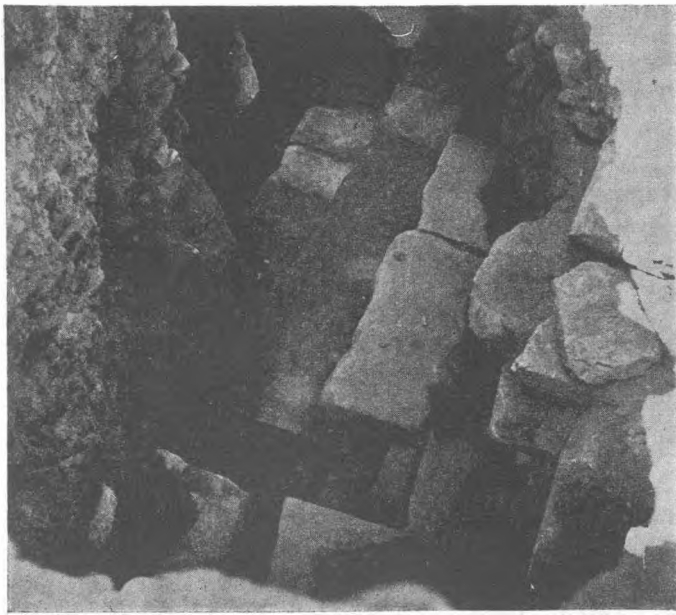
Further sculpture finds of quality and significance were made in the presumed *frigidarium*. They included an entirely new type of *chlamydatus* and a colossal nude male torso. The novelty of the *chlamydatus* resides not only in its posture, right hand raised towards the right, but also in the presence of two small figures flanking the main figure on either side of the oval plinth. Only the feet of these are preserved: those to the right are shown bare, those to the left wear pointed sandals. The torso of the latter, draped in a tunic, was discovered, though a fragment is missing for the upper legs. This figures may conceivably represent a child of the gentleman portrayed as *chlamydatus*.

As for the nude male torso, the twist of its muscles imply a fairly violent action and/or a striding position. First impressions, strongly re-inforced by the presence of the sword belt and fragments on the back, recall the Hellenistic Achilles-Penthesileia group. Comparisons with the Geneva and Rome torsoes and other fragments connected with this group are on the whole favourable. It is hoped that additional fragments pertaining to both statues may turn up in the unexcavated portion of the *frigidarium*.

Finally, investigations in the north-eastern city sector by the so-called Water Channel revealed further details about the Romano-Byzantine quarter nestled here along the fortifications. A street came to light and opening onto it, a large room,

part of an undetermined building, and appropriately labelled "of bronzes", yielded a large number of crushed bronze vessels, jugs, ewers, pitchers, plates, candlesticks, and tripods.

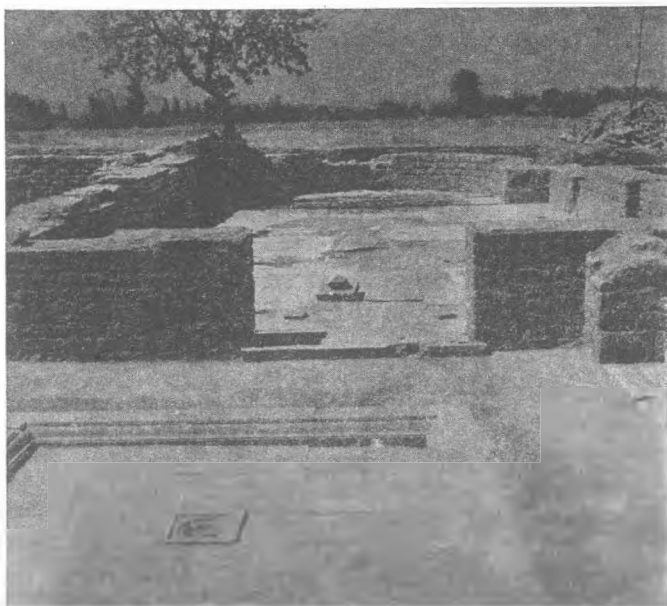
Last, but not least worthy of mention, an enormous bronze coin hoard, accidentally encountered by villagers in the immediate proximity of Aphrodisias, was salvaged by the expedition. The remarkable aspect of this hoard lies in its size and its state of preservation: over 7.000 specimens of bronze issues of several fourth century emperors, including Theodosius, Honorius, Arcadius, and Valentinian have been numbered and should shed interesting light on historical and numismatic problems of the latter part of the fourth century.

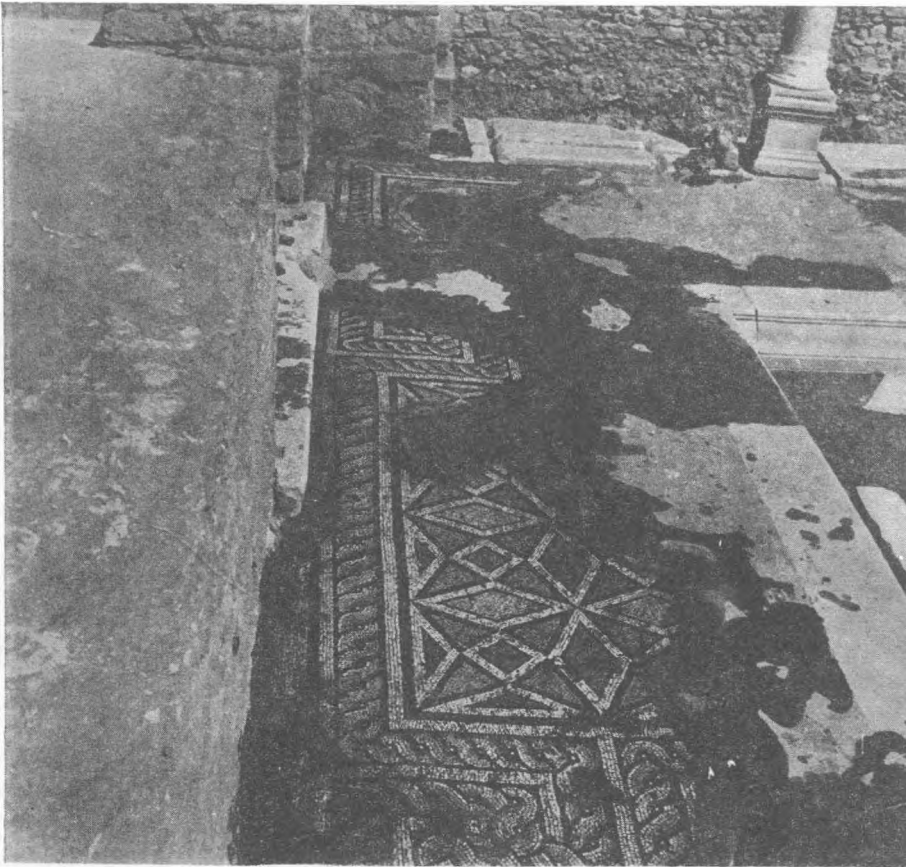
"Acropolis" ima cavea of theatre

North temenos complex general view of mosaic court and peristyle with shallow basin

North temenos complex looking west. Marble paved court and apsidal end

North temenos complex mosaic covrt

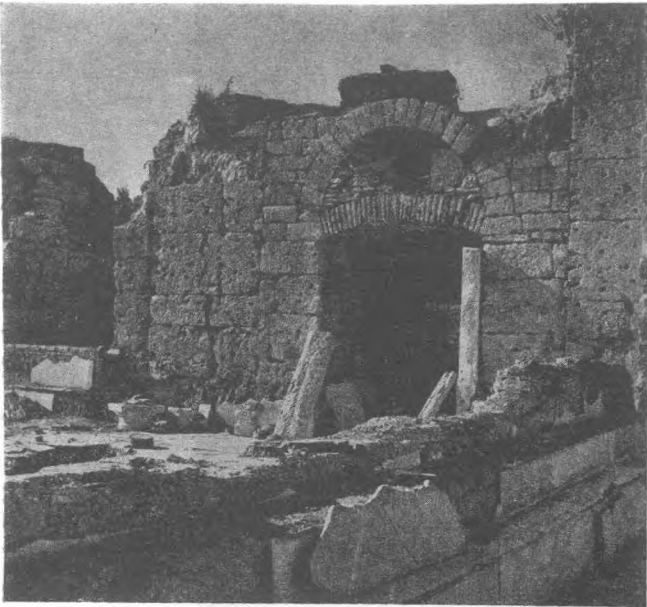
Odeion "Bishop's palace" area with *porticus post scaenam* (upper right)

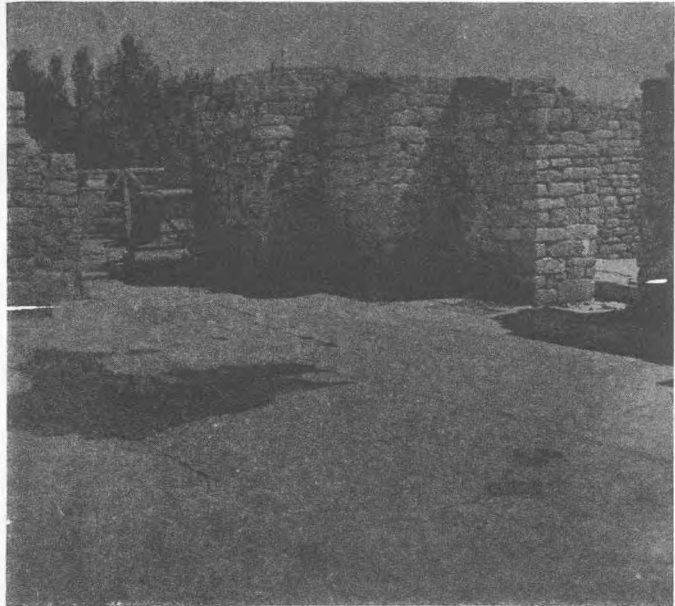
“Bishop’s palacea” fresco fragment
with nike on globe

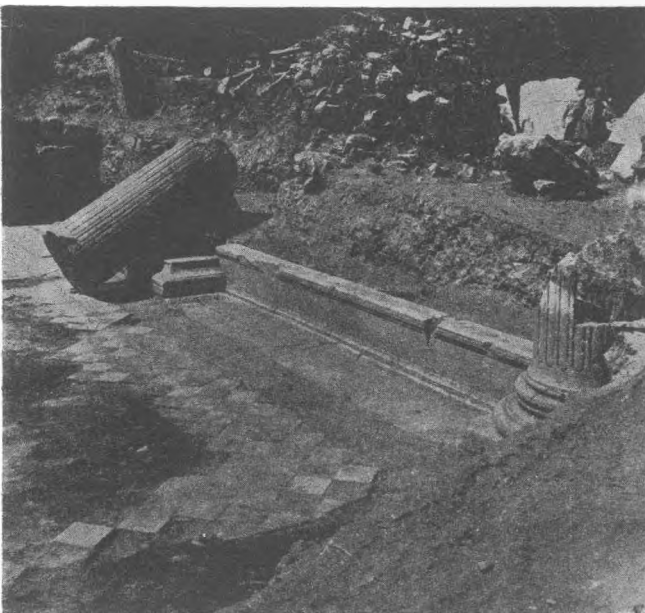
Completed portrait bust (III rd
century) of “Pausanias” type

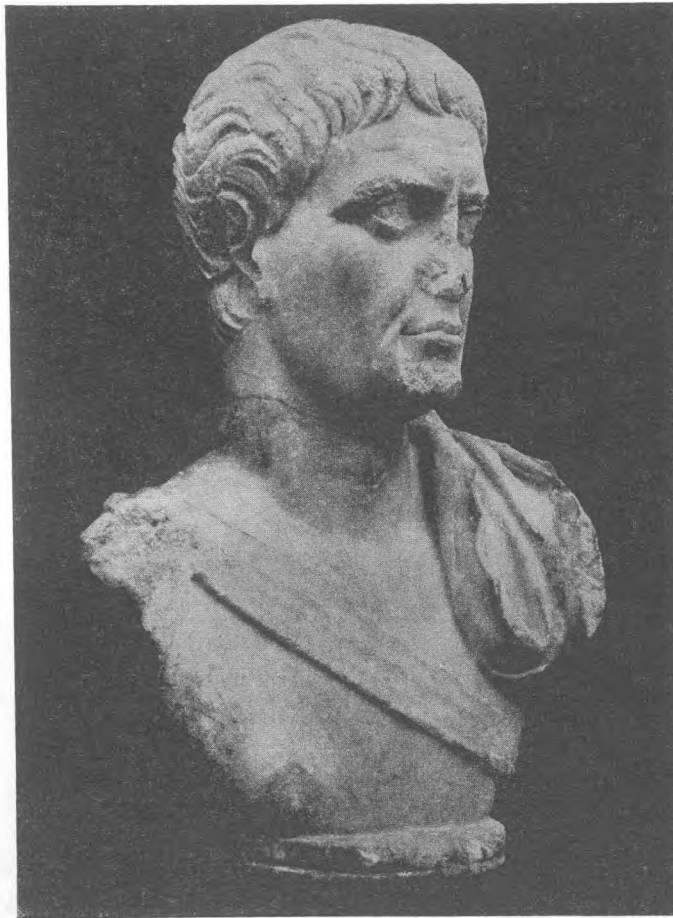
Baths of hadrian east pool arrange-
ment and exedra of *Caldarium*

Baths of Hadrian Presume
apodyterium

Baths of Hadrian presumed
Frigidarium

Baths of Hadrian
Trajanic (?) bust

Baths of Hadrian. Colossal female head *in situ* as found in *apodyterium*

Baths of Hadrian colossal head of aphrodite or Apollo found in presumed *apodyterium in situ*

Baths of Hadrian chlamydatus found in *Frigidarium*

TARSUS MOZAYİĞİ VE ÖZELLİKLERİ

SÜHEYLÂ KESKİL

Tarsus mozayîği 1948 yılında, Tarsus Adliye Sarayı temeli kazılırken, tesadüfen bulunmuştur. Kazıyı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü adına, Hatay Arkeoloji Müzesi Müdürü Arkeolog Ruhi Tekan idare etmiştir.

Azamî büyüklüğü (7×8) m² olan mozayik onbeş parçaya bölünerek kaldırılmış ve Hatay Müzesine nakledilmiştir. (Env. No. 10568).

Bir Roma evinin salon döşemesi olduğu tahmin edilen üç resimli tablo ve çeşitli bordürlerle bezelidir. (Res. 1).

A. Tablosu (Res. 2).

(1,94 × 2,14) m² Spiral ve dalga şeridi ile çerçevelenmiş tabloda vahşi hayvanlar ortasında lyra çalan bir şahıs görülmektedir. Sırtında uzun bir elbise ile göğsünde kopçalanan bir manto, başında başlık, ayaklarında uzun konçlu ve üstünden bağlı botlar vardır.

Lyra sol tarafta bir kayanın üstüne yerleştirilmiş, çalgıcı, sol kolu çalgının arkasında, sağ kolu önde, sağ elinde tuttuğu bir çeşit pena ile tellere vurmaktadır. Yan oturduğu kayanın üstünde, vücut hafifçe soluna döndüğü için belden yukarıya cepheden görülmekte, başı yukarı kalkık, bakışları çok çok uzaklardadır.

Yarı daire şeklinde etrafını çeviren hayvanlar, sırasıyla kartal, aslan, Yaban öküzü, kaplan, fil, ayı, pars, yaban domuzu, yaban keçisi, sakın sakın müziği dinlemektedirler. Sağ tarafta görülen ağaç da ona doğru eğilmiş, kayalar bile erir gibi tasvir edilmiştir.

Yunan Mitolojisine göre lyrasından çıkardığı nağmelerle bütün tabiatı bu derece mesteden büyük şarkıcı Orpheus'tür ¹

İstanbul'da² ve Thina'da³ bulunmuş iki döşeme mozayîği üstünde de aynı kompozisyona rastlanması, bunun antik devirde sevilen bir motif olduğunu göstermektedir.

Tarsus mozayîğini bu iki parça ile karşılaştıracak olursak; Sanatkârın, dar bir saha içinde olmasına rağmen, hayvanların herbirini ayrı bir kaya arkasına yerleştirerek nisbî bir uzaklık yaratabildiğini, bu ortam içinde bütün hatları Orpheus'den geçirerek müziğinin çekme kuvvetini belirttiğini ve şairi tabloda en hâkim yere oturarak diğer Orpheus mozayiklerinden çok daha etkili bir kompozisyon meydana getirebildiğini kolayca görmüş oluruz.

B. Tablosu (Res. 3)

(2,14×2,14) m² Spiral ve örgü şeridi ile çerçevelenen bu tablonun yarından fazlası harap olmuştur. Mevcut kısımda, asma dalları arasında sola doğru ilerleyen bir kadın görülmektedir. Uzun bir elbise ve üstünden bağlı ayakkabılar giymiştir. Sol kolunu ileri uzatmış, sağ kolunu başı hizasına kaldırmış, geriye bakmaktadır. Kadının baktığı istikamette çıplak bir erkeğin bazı vücut kısımları farkedilmektedir. Yalnız erkeğin vücut ekseni ile kadınınki arasında 90 derecelik bir açı mevcut olup, bu tabloda

¹ Peterich, Echart. Küçük Yunan Mitolojyası 1946 İstanbul S. 126.

² Mendel, Catalogue des Sculptures, III. 1914 İstanbul S. 507 vd.

³ Merlin, A. Bull. Arch. du comité, 1912 S. CCXIII, Cagnat. Chapot, Man. D'Arch. Rom. II. 1920 Paris S. 73.

zemin hattının kaldırılmış olduğu anlaşılmaktadır. .

Dionysos'la alâkalı bir sahne olması muhtemeldir ⁴.

C. Tablosu (Res. 4)

(1,95×2,13) m. Orpheus tablosunun eşi şeritlerle çerçeveselenen bu tabloda pek kocaman bir kartalın bütün haşmetiyle kanatlarını açarak koltuk altlarından yakaladığı bir delikanlıyı yükseltilere doğru kaçırdığı, sağ tarafta oturmuş bir kadınla, sol tarafta ayakta duran sakallı bir erkeğin şaşkınlıkla bu hâdiseyi seyrettikleri görülmektedir. Kaçırılan delikanlının göğsünde kopçalanan mantosu geriye kaymış, çıplak vücudu meydana çıkmıştır. Ayaklarında üstünden bağlı uzun konçlu botlar bulunmakta sol elinde uzun bir cisim tutmaktadır. Diğer eli göğsü üstünde (Ben ha!) der gibi kendini işaret etmekte ve ürkmüş gözlerle uzakta bir noktaya bakmaktadır.

Yandaki erkek korku ile kendini geri atmış, o da aynı noktaya bakmakta, sağ eliyle (yok olmaz!) der gibi bir işaret yapmaktadır. Sırtında kısa bir elbise, uzunca bir manto, ayağında uzun konçlu botlar bulunmakta, sol elinde ucu kıvrık bir baston tutmaktadır.

Diğer yandaki kadın ise, sağ eliyle kendini göstermekte (Ben mi?) der gibi bir işaret yapmaktadır. Sırtında açık yakalı kolsuz, uzun bir elbise ve rahatça oturduğu kayanın üstüne kaymış olduğu görülen bir manto bulunmaktadır.

Tam ortada, ulur gibi başı yukarı kalkık bir köpek yer almıştır.

A tablosunda olduğu gibi burada da san'atkâr Yunan Mitolojisinden alınmış bir sahneyi canlandırmaya çalışmıştır. "Zeus kutsal hayvanı olan kartal şekline girerek Troia kralı Tros'un güzel oğlu Ganymedes'i kaçırmış ve onu tanrıların sakisi yapmış." ⁵ Bu olay Antik san'atta hem mozaikler üstünde ⁶ hem de heykel-

traşide ⁷ pek çok defalar kullanılmıştır. Fakat Tarsus Mozayiğinde, diğer eserlerde olduğu gibi, sade Ganymedes ve kartal değil, annesi ve babası olması çok muhtemel iki şahıs daha ilâve edilerek, hem kareye yakın bir saha içinde kompozisyon dengesi sağlanmış, hem de olay daha etkili bir şekilde hikâye edilebilmiştir.

Rensolu kenar (Res. 5)

Bu üç resimli tablo 0,35 m. genişliğindeki rensolu bir şeritle bir birine eklenmekte ve hepsi birden aynı şeritle çerçeveselenmektedir. Rensolar siyah zemin üzerine, akantus yaprağı ile bir boru çiçeğinden meydana gelmiş olup her kıvrımın ortasında ayrı bir çiçek bulunmaktadır. M. S. II. Asra ait Antakya'da bulunmuş bir mozaik bordürü ⁸ ve M.S. III. Asra ait Harbiye'de bulunmuş küçük bir kenar parçası ⁹ (Env. No. 983) ile hem renk hem de şekil itibariyle büyük bir benzerlik göstermektedir.

Bu şeridi dışa doğru bir spiral şeridi takip etmektedir.

Sekizgenli kenar (Res. 6).

Resimli tablolar rensolu ve spiral şeridi ile çerçevlendikten sonra meydana gelen (3,08×7,65) m büyüklüğündeki dikdörtgenin iki uzun ve bir kısa tarafında, 0,70 m. genişliğinde sekizgenler zinciri; diğer kısa tarafta ise, bulunan pek az parçadan anlaşıldığına göre, ayrı bir bezeme mevcuttur.

Örgü şeridi ile birbirine eklenmiş sekizgenler içinde münavebe ile bir rozet bir büst tasvir edilmiştir. Her rozet diğerinden farklı olduğu gibi her büste gerek elbise gerek saç tuvaleti bakımından bir diğerinden çok farklıdır.

Sekizgenler, bordürü, sekizgen içinde büst tasvirleri yahut uzun sahalar için münavebe ile figür ve geometrik şekiller kullanma, M. S. II. ve III. asır Antakya mozaiklerinde hep görülen motiflerdir. Fakat bu üç ayrı bezek buluşunun bir tek

⁷ Reinach, S. II. 1906 Paris S. 192 No. 707.

⁸ Doro-Levi, Antioch Mosaic Pavements I. 1947 Princeton S. 15 vd. Elderkin, G. W. Antioch-on-the Orentes I, 1934 Princeton S. 47 vd.

⁹ Doro-Levi II Pl. CXLII. C.

¹⁰ Doro-Levi I S. 281

⁴ Cagnat, Chapot, Man. D'Arch. Rom. II. S. 72.

⁵ Peterich, E. Kü. Yunan. Mitol. S. 8.

³ Reinach, S. Reppertoire de Peintures Grecques et Romaines, 1922 Paris S. 14-15., Cagnat Chapot, Man. D'Arch. Rom. II S. 57.

bordür de birleşmesi yalnız Tarsus mozayığında görülen bir özelliktir.

Geometrik Kenar:

Dışta geometrik bezeme yer almaktadır. Sekiz beyaz taş sırası genişliğinde bir şeritle sekizgenli bordürden ayrılan bu kısım, III. asır mozayiklerinde ikinci derecedeki sahaları doldurmak için kullanılan sekiz kollu yıldız ve üçgen, dörtgen gibi ara şekillerinden meydana gelmiştir. Bazı yerlerde 1,55 m. genişliğe kadar kendini muhafaza etmişse de hakikî ölçüsü bilinmemektedir.

Mozayikte mavi, yeşil ve saydam cam ile beyaz, bej serisi, kahverengi kırmızı serisi, gri serisi ve siyah renkte taş küpler kullanılmıştır¹⁰. Cam küpler daha fazla resimli tablolarda göze çarpmaktadır. Kaliteli bir işçiliği vardır.

Devir:

Kazı esnasında eseri tarihlendirmeye yarayacak önemli bir buluntu ele geçmemiştir. Fakat resimli tabloların mozayik üzerinde yerleştiriliş tarzı ve tablolardaki resim san'atı bize bazı ipuçları vermektedir.

Dikkat edecek olursak Tarsus mozayığında Orpheus ve Ganymedes tablolarının birbirine nazaran ters yönlere çevrildikleri, orta tabloda ise istikamet kaybedilmiş olduğunu görürüz.

Buna benzer bir duruma, Antakya'da bulunmuş M. S. II. asra ait bir yemek odası döşemesinde¹¹, M. S. III. Asra ait Mevsimler Mozayığında¹² (Env. No. 1018)

yahut Samsun Mozayığında¹³ rastlamaktayız. Bu mozayiklerde yan tablolar karşılıklı olarak birbirine zıt istikametlere çevrilmiş olup orta tablolar, belki daha uygun bir hal şekli düşünülmediği için, kapıya yöneltilmiş bulunmaktadır.

Verilen bu benzerlerden anlaşılacağına göre san'atkârlar M. S. II. asrın son yarısı ile M. S. III. Asrın ilk yarısında duvar resimlerinin mozayik kopyalarını mükemmel bir şekilde zemine işlemekle yetinmemekte, döşemenin ne istediğini, salonun her yönünde oturan insanların rahatça birşeyler seyredebilmeleri için nasıl bir bezemenin daha uygun olacağını bulmaya uğraşmaktadırlar.

Tarsus Mozayığının orta tablosunda, tablonun, dört kenarı ayrı, ayrı zemin hattı kabul edilerek, istikamet kaybedilmesi de bu yoldaki çalışmaların güzel bir örneği aynı zamanda eserin bu araştırma devresinde yapılmış olduğunun yeterli bir delilidir¹⁴.

Tablolardaki figürlerin tabii bir ortam içinde bulunması renk, ışık ve denge bakımından Severuslardan çok Antoninler peryotuna yakın görünüşü de gözönüne alınacak olursa, eserin. M. S.¹⁵ III. asrın ilk yarısından yukarı çıkamayacağını söylemek çok hatalı olmasa gerektir.

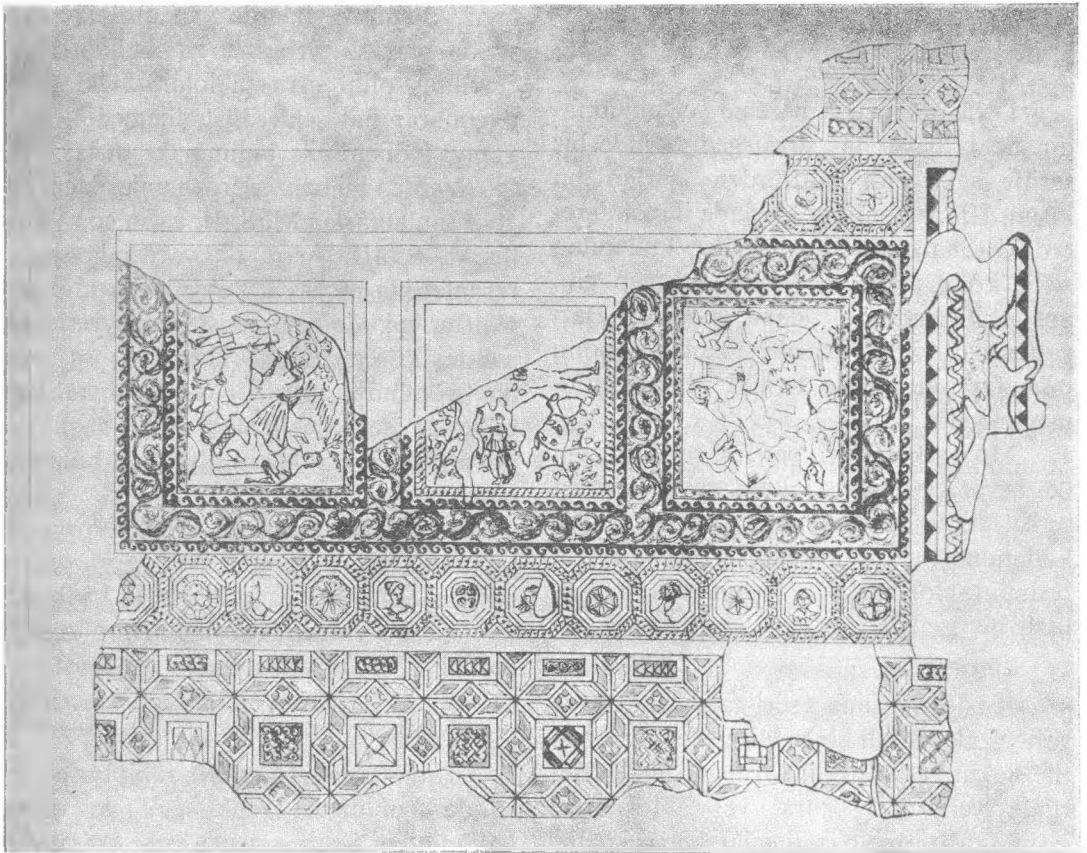
¹¹ Doro-Levi I S. 15., Elderkin, G. W. Ant. On. the Oront. I S. 42.

¹² Doro-Levi I S. 68 vd., Richard Stillwell Ant. On. the Oront. III. 1941 Princeton Pl. 68.

¹³ 1958 yılında Samsun'un Toramantepe mevkiinde bulunmuştur. (7 × 8)m² büyüklüğünde olup Samsun Erkek San'at Enstitüsünün bir salonunda teşhis edilmektedir.

¹⁴ Aşağıdaki V. Asır mozayikleriyle karşılaştırmak ilgi çekicidir. Lassus, Jean. Antioch on. the Oront. I S. 114 vd. Morey, C. R. The Mosaics of Antioch, 1938 London Pl. XX Doro-Levi I s. 363, II Pl. XC a, b.

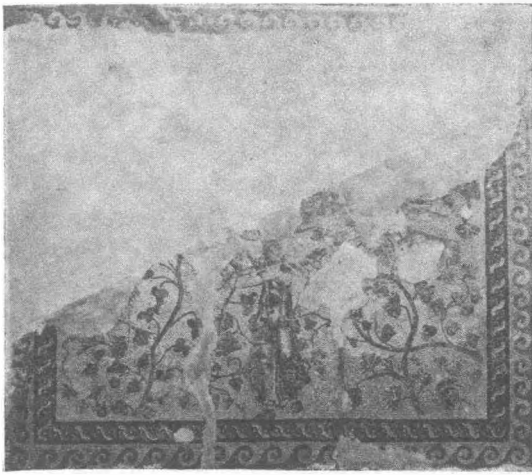
¹⁵ Tekan, Ruhi: *Tarsus Mozayığı*, T.T.K. Kongresi Tebliğleri. IX. Seri No. 4 1952 S. 415-425.

Res. 1

Res. 2

Res. 3

Res. 4

Res. 5

Res. 6

EXCAVATIONS AT KARATAŞ - SEMAYÜK, 1966

MACHTELD J. MELLINK

The excavations of Bryn Mawr College were continued for twelve weeks in the fall of 1966. This was the fourth campaign at the site. For the previous seasons, cf. the preliminary reports in *Türk Arkeoloji Dergisi* XIII, I, 1964, 97-98; XIII, II, 1964, 49-57; XIV, 1-2, 223-229; *American Journal of Archaeology* 68, 1964, 269-287; 69, 1965, 241-251; 70, 1966, 245-257.

The first three campaigns had exposed part of a cemetery and a small mound of the Early Bronze Age. In 1966, the flat area surrounding the mound was also investigated with the aid of a large number of trial trenches (fig. 1). As a result, we now have three categories of evidence for the site and its inhabitants:

I. The Cemetery.

In 1963 and 1964, a field measuring some 80 by 35 meters had yielded 137 pithos burials in reasonable preservation. The burials were all contained in large jars set aslant with their openings to the east. The location of each individual tomb had originally been marked by stones or posts; the lay-out of the pithoi followed a pattern of fairly regular rows. Most pithoi had served for a series of burials. Tomb gifts in the form of pottery, small metal items and marble idols accompanied the dead. The skeletal remains are being studied by Dr. J. Lawrence Angel, curator of physical anthropology of the Smithsonian Institution.

In 1966, an additional area to the northwest of the original cemetery field was investigated in order to strengthen the statistical evidence for the anthropological and archaeological analysis. The regular

cemetery turned out to continue some 75 meters in direction. In figure 1, the original cemetery area and the new cemetery trenches are cross-hatched. About sixty more burials of now familiar type were cleared (fig. 2 shows a typical pithos before opening, burial No. 144). The skeletal material was partly in good preservation. Among the tomb gifts, some new metal items deserve notice, e. g. bronze or copper razors, javelin heads, and small tools. Flat marble with spade-shaped bodies and disc heads apparently were restricted to burials of children. The idols were deliberately broken at the time of burial, a custom now proved for Karataş and suspected elsewhere (e. g. for Early Cycladic graves at Hagios Kosmas on the coast of Attica), but not generally prevalent in Anatolia. Among the pottery from the tombs some askoid vessels deserve notice, as do basket-handled miniature teapots in red polished ware. Some of the pottery gifts were left outside of the burial jars among the blocking stones.

II. The mound.

The fortified establishment of the Early Bronze II period was not yet excavated completely (fig. 3 gives a general view of the present state from the west). The rectangular house in the center had two storeys. It was surrounded on three sides by a roofed oval courtyard, with an entrance to the northwest. The outer wall of the courtyard had been gradually thickened and extended to the shape of a rampart-like platform, whose northern continuation was examined in 1966. A fence ran along the north edge of this platform,

which overlooked an outer glacis and retaining wall. A series of courtyards existed at a lower level along the outer west, south and east edges of the platform, protected by the retaining wall and a glacis with ditch cut in bedrock. The single entranceway was in the northwest corner. Internal communications were by ramps, stairs, and doorways giving access to the oval platform and in turn to the inner courtyard.

In the Early Bronze III period (level V and later), simpler houses began to encroach upon the former mansion. The latest signs of activity on the site are intrusive pithos burials of the Middle Bronze Age. One well preserved pithos (wheelmade, oriented with its rim to the south, unlike the Early Bronze Age orientation to the east) had a wheelmade buff bowl as a tomb gift (fig. 4 shows the tomb with its stone blocking intact; fig. 5 shows the skeletal remains and the buff bowl in situ). The houses of the Middle Bronze Age have not yet been located.

The most interesting small find from the mound, level V, is a miniature silver double axe (figs. 6 and 7, courtesy of Director Raci Temizer of the Ankara Museum). It is decorated on one side with incised lines suggesting a feather pattern and thongs. The miniature size and decoration of the axe are appropriate to a votive. Its level is well within the Early Bronze Age which makes this 'labrys' one of the earliest votives or models of its kind, perhaps connected with an early cult of a weather god. In shape the axe belongs to the Anatolian rather than the Aegean group of double axes. The Karataş axe and other metal objects found in 1966 were cleaned in the laboratory of the Ankara Museum thanks to the good offices of Director Recai Temizer and his staff.

III. The habitation area.

In a large number of trial trenches cut to the west, north, east and southeast

of the small central mound evidence of extensive habitation during the Early Bronze III period came to light (fig. 1, hatched trenches). Remnants of houses were found just below the surface of the fields. They consist of foundations of fieldstones, originally used as socles for mudbrick walls of which only scattered bits were encountered in the fill. The plans of the houses display the characteristics of the so-called megaron, a traditional Anatolian and Aegean building form. A typical Karataş house consists of an open porch with antae, a main room opening to the porch, a hearth in the center of the room, and extensions of the long walls in the back (antae at the rear corners) to form a shallow back porch. In some cases the Karataş houses had a triple division, with a back room used for storage, mostly in pithoi. The best series of 'megara' appeared in trench 35-37 (plan in fig. 8, views in figs. 9 and 10). The length of the freestanding houses varies from 6.15-12.00 m., the width from 3.70-5.75 m. The affinity of this building type to the megara of Troy II is evident from the plan, although the Karataş houses are no more than modest representatives of a building form monumentally developed at Troy. The period to which the Karataş houses belong is contemporary with Troy II-III to judge by the relatively well preserved pottery, which included red polished beaked pitchers, large red and buff (some wheelmade) plates, lentoid jugs, two-handled tankards and depasshapes.

Larger establishments were found in trenches 63-64 to the southeast of the mound, where more work remains to be done. The stratification in general is shallow and does not preserve much evidence of earlier building levels. Trenches 35-37 are exceptional in this respect; a stratigraphic excavation is planned for 1967.

In the open areas among the houses several pithos graves, also of the Early Bronze III period, came to light. This means that the separation of habitation and cemetery areas was not as strict as

had been suspected before but in no case had tombs been placed inside of inhabited houses. The detailed analysis of the 'intramural' burials may yet reveal chronological and cultural traits that separate them from the extramural cemetery.

The fields between the central mound and the southern cemetery remain to be explored. They should contain further clues to the distribution of tombs and houses. The detailed investigation of the central, fortified complex also remains on the program of further excavations.

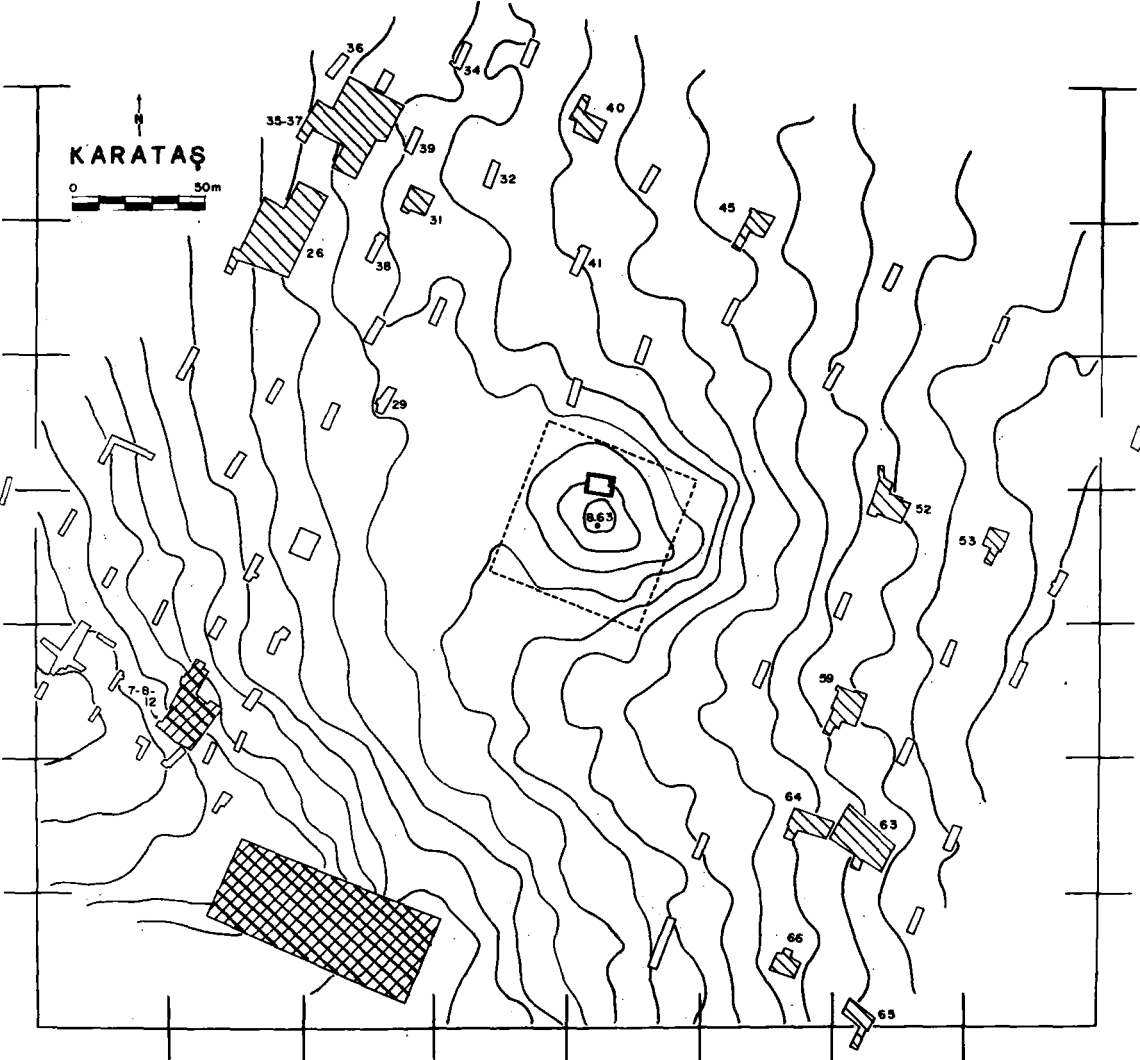

Fig. 1. Plan of trial trenches 1966. Cross-hatched: area of cemetery. Hatched: habitation area. Dotted rectangle: area of fortified house-complex.

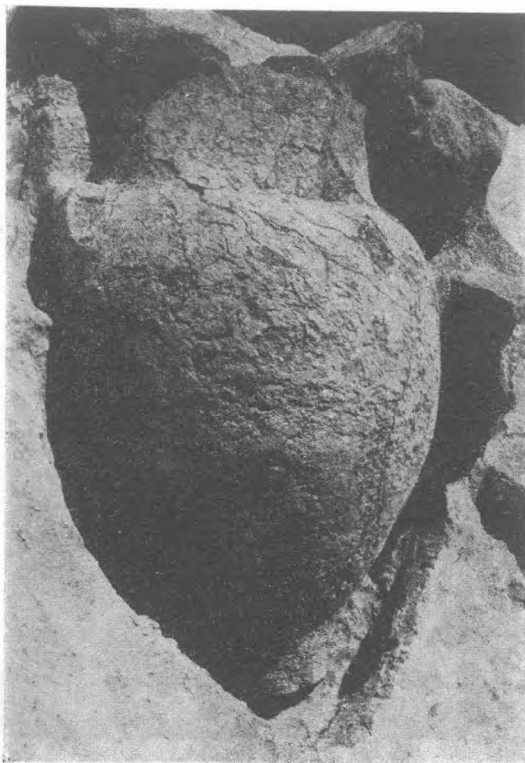

Fig. 2. Pithos burial 144
before opening.

Fig. 3. Karataş. View of complex in
central mound, looking west.

Fig. 4. Karataş. Middle Bronze Age
burial from central mound.

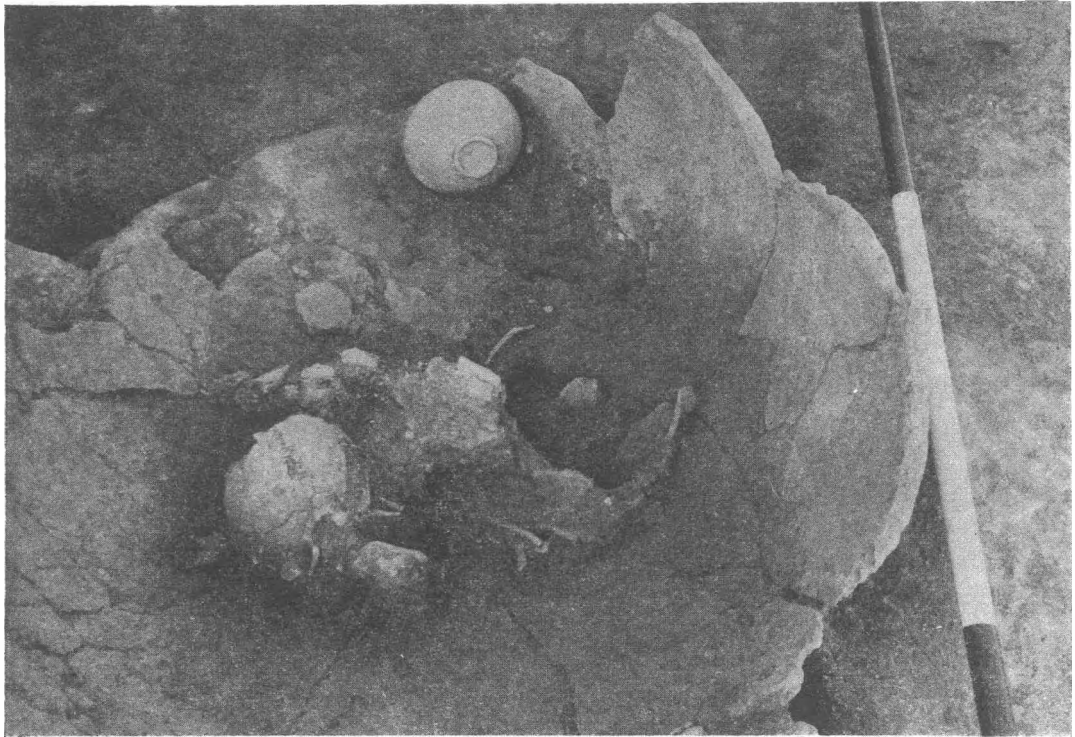

Fig. 5. Skeletal remains and wheelmade bowl in Middle Bronze Age pithos-grave.

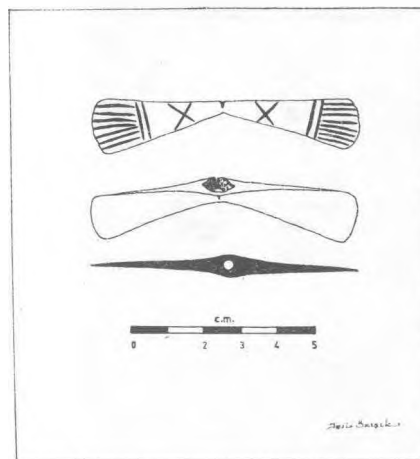

Fig. 6. Miniature double axe, silver. Early Bronze Age (Drawing by Işıl Özışık).

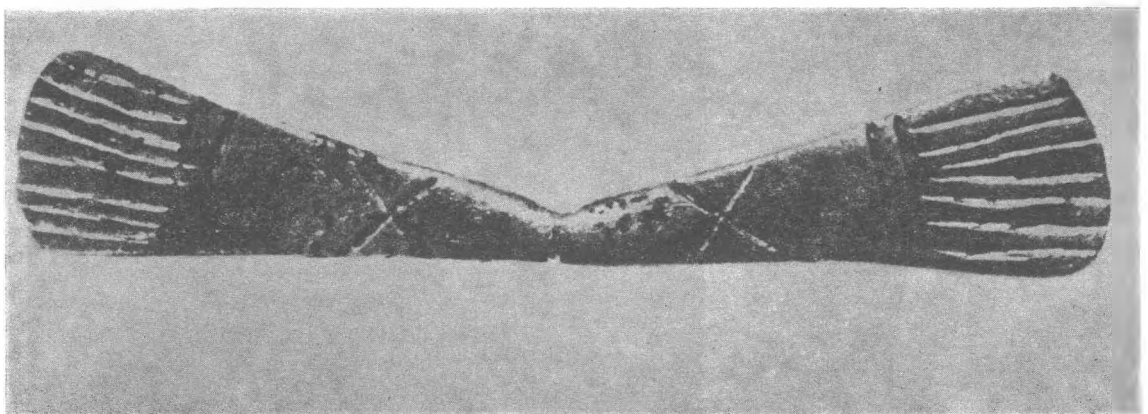

Fig. 7. Miniature double axe. Photograph courtesy of Director Raci Temizer, Ankara Museum.

DEC 28 1970 7.09
689
UNIVERSITY OF MICHIGAN LIBRARY

Fig. 8. Karataş. House in Trench 35-37. Plan.

Machfeld J. Mellink

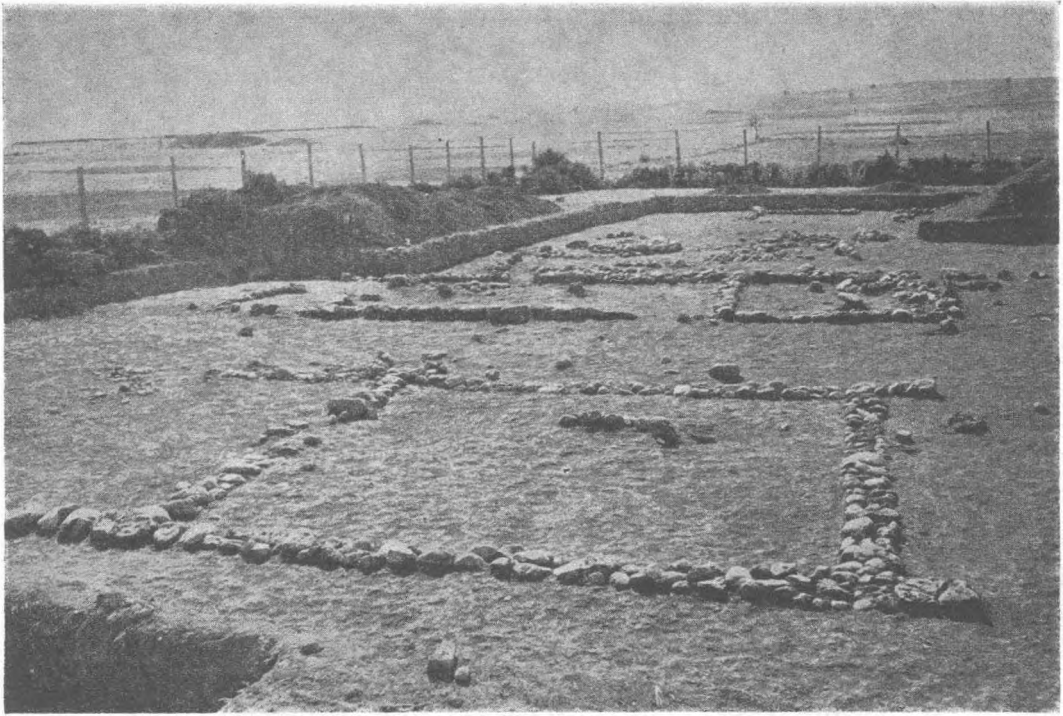

Fig. 9. Trench 35-37. View of houses from north.

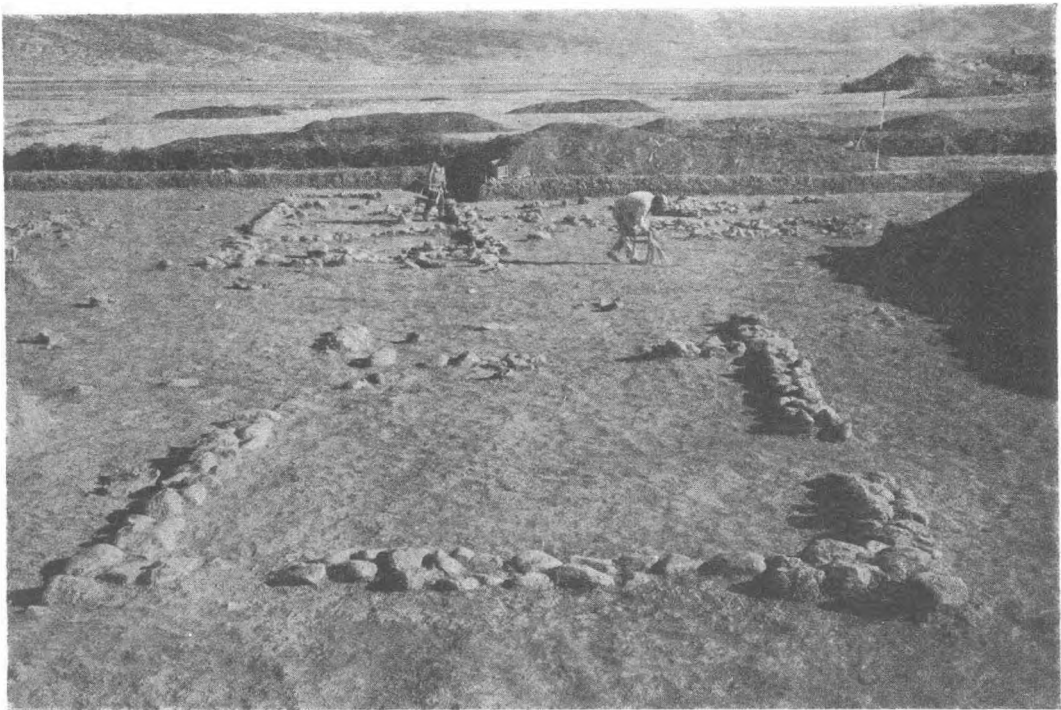

Fig. 10. Trench 35-37. View of houses from west.

RESEARCHES IN MALATYA DISTRICT (1965-1966)

Prof. SALVATORE M. PUGLISI
and Dr. ALBA PALMIERI

Results of the campaign carried out by the Italian Mission at Malatya during spring of 1965 and 1966 are both outlined in the present note, taking them as a whole since the chief problems and aims of the research were common. The 1965 campaign was sponsored by the National Council for Research and also received a contribution from the Centre for the Antiquities and History of Art of the Near East; Prof. Piero Meriggi and the writer took part in the expedition, together with architect A. Davico, Drs. E. Castaldi, A. Palmieri, T. Coco, C. A. Pinelli, R. Tamassia, and the restorer R. Medini; Mr. Sargon Erdem was the intelligent and capable collaborator on behalf of the Turkish Department for Antiquities and Museums.

The 1966 Mission, supported by the same institutions, was able to make use of a contribution given to the Institute of Paleoethnology of the University of Rome by the Ministry for Foreign Affairs and this enabled the Mission to complete, its technical equipment. Members of the "equipe" were the writer, the assistant Director of the excavation Dr. P. E. Pecorella; collaborators: Drs. A. Palmieri; C. A. Pinelli; R. Tamassia; Mr. G. Fanfoni and Mr. R. Medini. Mrs. Bülent Sargon Erdem, representing the Turkish Authority, gave a precious assistance to the Mission; *Arslantepe*, Further researches in depth in the hüyük of Arslantepe, with regard to pre-Hittite levels, have been deferred for the time being, after excavations made in 1961 and 1964 in the north-east side of the hill (see S. M.

Puglisi, *Third Report on the Excavations at Arslantepe* (Malatya) Türk. Arkeol. Dergisi, XIII-2, 1964, p. 41); this is due to the need, when deepening the excavation, of carefully choosing those sectors that from an architectural point of view are less important, after having carried out all observations concerning the levels of historical age, in order to preserve as far as possible the monumental remains. During 1965 and 1966 campaigns, prehistorical researches were concentrated on the near-by hill of Gelincik, east of Arslantepe, where since 1962 a settlement had been located, that was thought to be Chalcolithic (see S. M. Puglisi - P. Meriggi; *Malatya I*, *Oriens Antiqui* Collection, III, Rome 1964, p. 9) and for which meanwhile the Institute of Paleoethnology obtained permission to excavate. A summary report on Gelincik by Dr. A. Palmieri follows these notes. It is quite clear that, as the two sites are near each other, when knowledge concerning the lower levels of Arslantepe is sufficiently advanced, the comparative study of the material from both sites will give really important data for the research on ethno-cultural components, which are at the basis of the unbroken historical process that can be observed through the massive stratigraphic formation of Arslantepe.

The Mission paid most attention to the problem concerning the structure and the stratigraphic setting of the oldest monumental entrance to the citadel, so far found in the "Gateway of the Lions" area, that precedes two later reconstructions. Of this monument (that has already

been described in *Türk Arkeol. Dergisi*. XIII-2, 1964, pp. 42-43) we now know the whole plan (fig. 1) including the west side, where in 1965 super-imposed deposits containing neo-Hittite material had been cut into (fig. 2). In attributing this gate to the imperial-Hittite period, judging from the typology of some material found at pavimental level, we underline the fact that it must have been stripped of its ornamental elements and therefore in ruins when it was covered by remains of a great fire; this is not likely to have caused the destruction of the gate (as in the layer of combustion there are no traces of the fall of upper structures), but it marks a time after the gate fell into disuse which, as we often notice in Malatya, gave rise to an intensive re-employment of building material (fig. 3).

If, as it seems, this last hypothesis can be legitimately accepted, the dating of the layer of fire residue covering the gate, and obtained with radiocarbon, mark a *terminus ante quem* for the building and for the functional duration of the monument, without enabling us, at least at present, to establish the real chronology of the monumental whole. Measurements with C. 14 on fire remains made on two different samples by the Institute of Geochemistry, University of Rome, give the following data: a): 885b. C. \pm 70; b) 845 b. C. \pm 60; possible fluctuations of measuring values would then place the episode at sometime between the first half of X century and the end of the IX b. C., in full neo-Hittite period. But to what extent does the building precede this date? The extension of excavation, in the sector adjoining the gate, has not yet reached the deeper levels of its foundation, from where we could eventually draw charcoal to establish a date giving a *post quem* index.

A similar problem of chronology arises for a monumental building discovered in 1966, south-east of the "Imperial Gateway". This architectural complex, that sets Malatya, beyond doubt, among the large

Hittite centres at high technical level, is provided with a gallery, part of which is built on a steep incline in large blocks of masonry (fig. 4). The passage shows an opening to the east (fig. 4, planimetry 3), then after about five metres bends to the south and carries on for at least other ten metres, taking a nearly horizontal course in the last tract excavated. The sloping part, for almost eight metres, is provided with a staircase of large stone slabs, carefully chosen from natural squared ones. As can be seen in section (fig. 4, n. 1), between the east entrance and the level part of the gallery so far excavated (fig. 4, n. 2), the drop is remarkable (more than five metres). This last part of the corridor, perhaps to obtain a ventilating system, is provided with a skylight, slightly funnel-shaped, of a depth of just under two metres, a passage through which it would be difficult for even a very small man to pass.

The side structure of the gallery have been carried out with a remarkable corbelling technique and covered with massive flat stone slabs, so placed as to follow the trend of steps and the floor level (fig. 5, 6). The whole really imposing construction recalls, if not the general lay-out, the technique used for "posterns" of the fortifications in some of the Hittite towns of imperial age, like Alişar Hüyük (H. H. von Der Osten, *The Alişar Hüyük*, II, Chicago 1937, p. 7 ff., fig. 26, 30) and Boğazköy (K. Bittel - R. Naumann, *Boğazköy - Hattusa, I, Architekturstudien*, Stuttgart 1952, p. 86, Tav. 39). But the function of this false-vault gallery of Malatya is still uncertain. Its location, in the area where the eastern defence wall of the palace citadel is believed to have been, would incline us to connect it with a defensive system. Nevertheless, only by continuing the underground excavation, that on the other hand appears to be extremely difficult, and being able to get to some interior rooms, or an outlet, shall we be able to show the purpose for which the gallery was built, and its connection

with other structures from a topographical and architectural point of view.

Our ascribing the gallery to an imperial-Hittite age is not solely based on technical features. Although analogies are cogent particularly with Alişar, where there is a genuine false-vault covered by placing stone slabs on the summit of jutting walls, while in Boğazköy overtopping the walls are blocks inserted between the structure, forming regular keystones. What has to be taken into consideration for chronological attribution is chiefly the connection between general stratigraphy and the construction of the gallery.

The possibility of making use of the underground passage, which lasted to the recent neo-Hittite period (as can be seen from the nature of the filling – in of the excavated portion, which contained material of “hellenistic” age), involves several suppositions. The stratigraphic position of the horizontal tract of the gallery, corresponding to the ventilation dome, is such that no possible doubt is left concerning a primary period of functionality of the passage, during which the skylight mouth was uncovered (fig. 4, n. 2). From this to the foundations of the large neo-Hittite recent building, described in *Malatya, I* (p. 28, fig. LVI, 2), closely adjoining the trench in this sector, there are more than five metres of stratified deposits which document the course of the whole neo-Hittite period, from its beginning and probably also that of a previous phase. As can be seen from the section, the mouth of the dome had been carefully closed with one stone slab and with rubble, before deposits started to form on top. Considering this stratigraphic evidence and the quota of the east opening of the gallery (undoubtedly on a neo-Hittite level) can the whole be taken as a single building? In this case only supposing an outlet at a considerable height (as for instance if the gallery lead to the battlements of a tower left for a long time standing among the ruins of the imperial-Hittite town) could one explain the remarkable difference of level

between the two extremities of the building. On the other hand cannot exclude, as it might seem from close examination of some structural details, that alterations and additions may have been made to prolong the upward development of the gallery and also to keep its functionality in the changing morphology of the hüyük. An example is given by the staircase, which is carefully built in the lower tract and follows a straight course over the sharp bend, that might mark the point of union with a later alteration by the addition of placed steps (fig. 4, n. 3), while the entrance, carried out with minute material and with a technique clearly differing from that employed for the gallery, might represent a still later integration.

As regards the material that can be attributed to imperial – Hittite period, in those layers that may have some connection with the architectural monument (previously described) an excavation done in 1965 in the sector next to the horizontal tract of the gallery gave, at the level of the structure itself, a rather typical picture (level IV), with remains of narrow-necked pottery, with handles springing from far below the rim; a fragment of decorated vase with figure decoration in relief; an ovoid jar with pointed bottom (fig. 7). The layer covering the closing stones of the skylight of the gallery in the adjoining sector showed the same lithological peculiarities and contained material showing the same characteristics, even if not specifically.

Objects from neo-Hittite levels were very numerous in the two campaigns, especially because the excavations were carried forward to increase the area dedicated to research in a sector near the centre of the hüyük (sector E), placed south of the “Gateway of the Lions” and, we must admit, rather upset by French tests. In this sector Levels I, II and a part of III had been generally removed and the scattered earth led to the discovery of most of the seals with hieroglyphic inscriptions known in Malatya (see P. Meriggi, in

"Oriens Antiquus", II, 2, 1963 and V, 1, 1966). This led Prof. Meriggi to insist in extending the excavation in that particular direction, possibly considering it a centre for epygraphic documents. It was with great satisfaction that we were able to supply Prof. Meriggi with the reproduction of other four seals, discovered in 1966, so that he can pursue his studies on the Malatya series.

The pottery of neo-Hittite levels, as well as keeping a traditional character as we saw elsewhere, is distinguished from imperial-Hittite pottery by its prevailing light surfaces (yellow or pinkish-yellow). Among the intact or reconstructed shapes, we have to point out an ovoid jar with a small bottom in relief, decorated with a denticulated band (fig. 13); a big bell vase with two handles and a conical frustum bottom, in which there is a hole (fig. 12), fragments of *oinochoai* among which a tiny one (fig. 10). A fictile horned object belongs to the "aleron" class and in Anatolia has his place in an old tradition (fig. 11).

The painted decoration, whose consistence appears to be poor in neo-Hittite levels in Malatya and the thematic development limited to groups of horizontal or oblique lines, to zig-zag, to triangles, to criss-cross, to "chevrons", using reddish-brown colours on a light natural background, now finds an exemplification in an ovoid narrow-necked pot, where the zone decoration carries out a rather pleasant effect, although using very simple elements (fig. 8). The bronze arrowheads of this level differ from those of the imperial age, both in Malatya and elsewhere (*The Alishar Hüyük*, cit., II, fig. 270), for their two strongly pronounced fins and a long tang (fig. 9).

Most of post-Hittite material, preceding Roman age, comes from the filling-in of the gallery, at least for the side of the monument that has been excavated; it undoubtedly belongs to the typology noticed in the level II of Malatya (in general terms referred to the second half of the

first millenium b. C.), and gives rise to suppositions that have been already discussed about the duration of the monument

The most indicative decoration consists of reserved zones on red slip, with wolf's tooth impressions or ribbing on the raw clay, segments or ringlets. Among reconstructed pottery, coming from level II of the sector E, there is a biconical basin of fine clay, with yellow surface slipped and smoothed, with painted decoration in large red-brown bands (fig. 14), and a big two-handled pot with roundish bottom, of a rather coarse ceramic (fig. 15).

The investigation on the Bizantine-Roman level was limited to a slight enlargement, done in 1965, in the area close to the so called "potter's house" (Türk Ark. Dergisi, XIII-2, 1964, pp. 43-44, fig. 6), which gave a chance for further investigation of details of the architecture and archeological material of level I.

Gelinciktepe. Whilst the 1965 and 1966 Arslantepe campaigns were going on, the present writer, entrusted by Prof. Puglisi, carried out the digging of the prehistoric settlement sited on the elevation of Gelincik, that had been preliminarily explored in 1962 (S. M. Puglisi, *Malatya - I*, Oriens Antiquus, 1, 1964, p. 93). Placed at ca. 2 km East from Arslantepe, at a short distance from the clearly defined oasis boundary, Gelinciktepe (Fig. 16) is part of an effusive formations system on which, although largely removed by erosion phenomena, sedimentary rocks seem to rest. The various heights, topping in rock cusps and lumps, and divide by doles, are characterized by the usual look of effusive rock fractured in large and round topped blocks smoothed by exogenous agents. Gelincik elevation is on the Southern side of a natural amphitheatre, called Markop, that opens towards NNW with springlets on both inside and outside slopes. An exploration carried out in 1933 in Markop area showed the existence of several megalithic monuments, built of a number of large stone slabs, thrust in side by side, and generally following a circle pat-

tern (J. Przyluski, *Les monuments mégalithiques de Malatya*, Revue Archéologique, VI, 1937, pp. 3-7). No sign of these shows up nowadays. Dr. C. A. Pinelli's survey of 1965 enabled us to site some alike structures in a dole, lowering to North towards Markop while South it widens out on to Malatya, at a very short distance from Gelincik. The two monuments that can more surely be singled out show themselves as a series of big flat blocks of effusive rock, some broken or upset, (emerging cm 50 to mt 1.5 from groundlevel, from 70 cm to 1 mt wide), defining semicircular zones, with an interspacing of ca. 15 mt. No archeological objects, enabling to ascribe the megaliths to a particular cultural horizon, were found on the surface, but the tight topographical connexion with the Gelincik settlement might be of some significance. This one spreads only on the Southern side of the elevation, the top of which can be reached through uneasy steep slopes and passages among vertical rocky ramparts. In settling down, the Gelincik people took advantage from whatever the morphology of the place offered them making use of natural rock-shelters, steps and cavities (Fig. 17) of the surface, producing small rooms by altering it (Plate I, 1) and adding structures of which the dry-wall foundations still remain (Fig. 19). There are also samples of dwellings that seem to have been entirely built and whose area, probably rectangular, shows to be limited by similar stone foundations, only partially preserved. As no mud-bricks were found, possibly the raisings were obtained with plastered brushwood. Clay platforms (Fig. 18), often surrounded by small slabs, probably used for keeping stores, show to be a recurring feature. In a single case, a particular kind of structure, consisting of orthostatic slabs set side by side in semicircle, recalls the specific building technique of megalithic monuments.

While the lasting of occupation, or the subsequent returns to the place, are shown

by superimposition of structures, the archaeological deposits, on a quite sloping rocky surface, showed to be slender and unstratified. Only near the elevation top small strips of earth were found pre-existing the main occupation of the site, and nearly all removed by subsequent adaptations.

Findings coming from that older layer included two thin fragmented bone awls, a small flint blade, a small circular scraper and pottery with smoothed surface generally mauve-brown, dark-grey or reddish, blackish in fracture. Shapes seem to refer particularly to large tronco-conical open bowls, with simple of only slightly slimmed lips.

Such a pottery may be referred to the "Dark-faced Burnished ware", a class this one that, though continuing throughout the modifying cultural horizon, seems to stand in the Near East as first expression of pottery art and to spread in S. W. Asia, from the Anatolian plateau to Syria, Lebanon, Palestine, Northern Mesopotamia. This pottery - appearing in Levels IX and X of the fully developed centre of Çatal Hüyük (Konia) - may assigned to the first half of the 7th millennium b. C. (J. Mellaart, *Excavations at Çatal Hüyük*, 1963, *third Preliminary Report*, Anat. St. XIV, 1964, p. 81 ff.). Possibly alike fragments found in the higher B level at Beldibi stand to show an element coming from Çatal Hüyük, in a cultural context that might be related to hunters-gatherers with "natufian" affinities. (E. Bostanci, *Researches on the Mediterranean Coast of Anatolia: A New Palaeolithic Site at Beldibi near Antalya*, Anatolia, IV, 1959, p. 129 ff.).

This same kind of pottery seems to be a particular feature of the "essential" assemblage of first dwelling cultures in the Syro-Cilicia area (R. J. and L. S. Braidwood, *The Earliest Village Communities of South-western Asia*, Journ. of World History, I, 1953, pp. 278-310; R. J. Braidwood, *The Earliest Village Materials of Syro - Cilicia*, Proc. of the Prehistoric

Soc., XXI, 1955, p. 72 ff.; R. J. and L. S. Braidwood, *Excavations in the Plain of Antioch I, O. I. P., LXI*, Chicago, 1960, p. 501 ff.) where, comparing this with the prevailing non-decorated ware of the Anatolian plateau, it shows to differ for a marked tendency to impressed and incised decoration. "Dark-faced" pottery persists, as a traditional feature, beside the subsequent painted wares and with elements deriving from Mesopotamia, brought by subsequent waves of Hassuna, Halaf and Obeid influence. At Mersin it seems to be persistent up to Level XII ca. 3000 b. C. (P. J. Watson, *The Chronology of North Syria and North Mesopotamia from 10,000 b. C. to 2,000 b. C.*, p. 82, in: R. W. Ehrich, *Chronologies in Old World Archaeology*, Chicago, 1965), i. e. in a moment immediately preceding the beginning of Ancient Bronze Age in Cilicia.

Due to the exceptionally long period over which "dark-faced" pottery was used, it is impossible to relate to an exact horizon fragments of this kind, found in the rare strips of ground which testify an earlier and extremely limited settlement at Gelincik. As connections with lower levels of Arslantepe are quite possible, a deep trench in that site ought to point out their cultural context. According to the stratigraphical tests carried out in the same formation of Arslantepe by Schaeffer, deep levels of a considerable thickness (ca. from 19.5 to 15 m.) would belong to Obeid horizon (R. J. and L. S. Braidwood, *Excavations in the Plain of Antioch I*, Chicago, 1960, p. 511, n. 85), while surface finds seem to suggest, in Malatya area, an influence of halafian elements- assemblages to which "dark-faced" pottery generally belongs (C. A. Burney, *Eastern Anatolia in the Chalcolithic and Early Bronze Age*, Anat. St., VIII, 1958, p. 161-63

Flint industry of archaic type, including crescents collected on the surface of Fethiye hüyük, ca. 45 km NW of Arslantepe (S. M. Puglisi, *op. cit.*, p. 96 ff.) seems, at any rate, to point to an existing very old local cultural basis. Verifying the

consistence of such a feature would be of a great interest, particularly for the "dichotomy" shown by the Near East both during the stages of preparation and effective establishment of the first productive economy in the Zagros Mountains area (Zarzi, Karim Shahir, Jarmo) and on the Mediterranean coast-line (Kebaran, Natufian, Jericho, pre-pottery A, Jericho pre-pottery B) (R. J. Braidwood, *The Earliest Village Communities of South-western Asia Reconsidered*, Atti del VI Congr. Int. delle Sc. Preist. e Protost. (Roma 1962), I, p. 115 ff.).

In this regard it has to be pointed out the discovery of aceramic levels at Çayönü, near Ergani (Diyarbakır), which were dated by Radiocarbon to the first half of the 7th millennium b. C.; the flint industry of these levels partly relates to Jarmo and partly to the Syro-Cilician area. (P. J. Watson, *op. cit.*, p. 63).

The archaeological deposit, that may be ascribed to subsequent phases of the more significant settling at Gelincik, has shown a large quantity of black burnished pottery, which characterize the cultural basis of the settlement, some painted sherds, samples of wheeled pottery, flint, bone and metal tools, some particular objects and animal remains.

Burnished hand-made pottery is usually characterized by the wished contrast between the black coloration, on the exterior from the base to below the rim, and the reddish colour extended up to the rim itself and in the inner side of the pot. Shapes are prevalingly of different kinds of bowls and jars, with globular (Fig. 20) of ovoidal body (Plate II, 1), convex or flat bases, in the latter case often raised. A frequent feature is the so-called "rail-rim". Some jars show to be provided with a loop-handle; more typical and of wider recurrence are the various lugs: one is obtained by a more or less marked extension of the rim, of a semicircular or triangular shape;

another by a small rectangular saddle-backed tongue set horizontally on the surface; still another one by a vertical list starting from the rim. An extremely particular shape consists of a big "rail-rim" jar with cylindrical neck and ovoidal body, on a raised basis (Fig. 21).

Generally speaking, the whole finds show a relationship with the aspects of the "Early Bronze Age of Eastern Anatolia and Transcaucasia" as outlined by Burney. Using this term Burney intended to exactly settle a particular cultural province, characterized by "a distinctive pottery, hand-made, usually black or dark grey burnished, in use during the greater part of the third millennium B. C., throughout almost the whole highland zone of Eastern Anatolia, in the upper reaches of the Kur-Araxes basin and around Lake Urmia (C. A. Burney, *op. cit.* p. 164).

Russian scholars name the same Transcaucasian groups as "Aeneolithic" to underline technological and social-organization levels (R. M. Munchaev, *Drevnejshaja kul'tura severo-vostochnogo Kavkaza*, Materialy i Issledovanija po Arkheologii SSSR, 100, 1961; B. Piotrovsky, *The Aeneolithic Culture of Transcaucasia in the third Millennium B. C.*, Atti del VI Congr. Int. delle Sc. Preist. e Protost. (Roma 1962), II, p. 364 ff.) while, to point out an existing local metallurgy, M. Gimbutas prefers to call it "Transcaucasian Copper Age culture" (M. Gimbutas, *The Indo-Europeans: Archaeological Problems*, Amer. Antropologist, 65, No 4, 1963, p. 820).

Connections between such cultural province and sites of Palestine and Syria, characterized by "Khirbet Kerak" pottery, show to be evident (S. Hood, *Excavations at Tabara el Akrad, 1948-49*, Anat. St., I, 1951, p. 9 ff.; R. Amiran, *Connections between Anatolia and Palestine in Early Bronze Age*, Israel Expl. Journ., II, 2, 1952, p. 89 ff.; id., *Yanik Tepe, Shengavit and the Khirbet Kerak Ware*, Anat. St., XV, 1965, p. 165 ff.; L. Woolley, *A Forgotten Kingdom*, 1953, p. 31 ff.; W.

Lumb, *The Culture of Northeast Anatolia and its Neighbours*, Anat. St. IV, 1954, p. 21 ff.; M. J. Mellink, *The Prehistory of Syro-Cilicia*, Bibliotheca Orientalis, XIX, 1962, p. 219 ff.; C. F. A. Schaeffer, *Ugaritica IV*, Paris, 1962, p. 206 ff.; E. B. Chanzadian, *Eneoliticheskoj Poselenei blez Kerovakana*, Sovjeskaia Arkh., I, 1963; O. M. Dzahaparidze, *The Culture of Early Agricultural Tribes in the territory of Georgia*, VIII Int. Congr. of Anthrop. and Ethnol. Sc., Moscow, 1964; T. Özgüç, *Early Anatolian Archaeology in the Light of Recent Research*, Anatolia, VII, 1964, p. 1, ff.) and, for what particularly concerns Amuq, with corresponding features of phases H-I (R. J. and L. Braidwood, *op. cit.*, p. 518 ff.).

Some of Gelincik vessels shapes find full correspondence in the first period of the Early Bronze Age of Eastern Anatolia, as it has been pointed out by Burney (*Op. cit.*, p. 167 ff.) on the basis of the sequences ascertained at Karaz (H. Koşay and K. Turfan, *Erzurum-Karaz Kazisi Raporu*, Belleten, XXIII, 1959, p. 349 ff.) and Geoy Tepe (tripartition of K Period – cf. T. Burton Brown, *Excavations in the Azarbaijan, 1948*, London, 1951, p. 36 ff.). Distinct feature of periods II and III are missing.

With regard to decoration is of some significance the absence of relief-decoration (linear and spiral patterns) and of groove-and-dimple decoration, considered by Burney to be typical of periods I and II. It is also missing that kind of incised or excised decoration typical at Yanik Tepe (East of Lake Urmia) of the first local period of the Early Bronze Age, considered equal to the second phase of Eastern Anatolia (C. A. Burney, *Excavation at Yanik Tepe, Azerbaijan, 1961*, Iraq, XXIV, 1962, p. 136, n. 3).

Decorative elements of Gelincik black pottery seem to remind a "Late Chalcolithic" tradition. A number of potsherds show a surface entirely covered by incised geometrical patterns consisting of square zones or bands, some of which dot-filled

alternate which highly burnished ones (Fig. 23, 24, 25). Thus, the incised decoration, by means of its white-filling gives a particular effect together with the pattern burnish.

Comparisons may be mentioned with fragments of Levels XIV and XIII of Mersin (J. Garstang, *Prehistoric Mersin*, Oxford, 1953, fig. 104-105, p. 166) and with another from Tarsus that belongs to a group of particular pottery considered as connected with Late Chalcolithic levels although showing up in later contexts (H. Goldman, *Excavations at Gözlu Kule, Tarsus*, Princeton, 1956, vol. I, fig. 230a; vol. II, p. 89).

Such decorative styles call back to those of Büyük Güllücek, a small settlement on a hill, north of Alaca (H. Z. Koşay and M. Akok, *Büyük Güllücek Kazisi*, Ankara, 1957) whose pottery can be compared with a part of the earlier pottery found in Alaca Hüyük itself (H. Z. Koşay and M. Akok, *The Pottery of Alaca Hüyük*, Amer. Journ. of Arch., 51, 1947, p. 152 ff.). At Büyük Güllücek, pots with particular incised decoration, including dot-filled zones or hatched triangles or either groups of parallel lines are found together with vessels decorated with white patterns on a black surface, as it is also shown at Yazir Hüyük, near Sivrihisar (R. Temizer, *Report on Yazir Hüyük*, V Türk Tarih Kongresi, Ankara, 1960, p. 156 ff.). Mellaart has pointed out the large spreading of such characteristic ware at the plain of Konya from where he thinks have extended to Cilicia, as it shows itself in Level XII of Mersin, together with persisting late-Obeid tradition (J. Mellaart, *Anatolia ca. 4000-2300 B. C.*, Cambridge Ancient Hist., (rev. ed.) vol. I, London, 1962, p. 7.). In Western Anatolia the decoration with bands of white lines on black characterizes the Late-chalcolithic levels at Beycesultan (S. Lloyd and J. Mellaart, *Beycesultan*, vol. I, London, 1962, p. 71, ff.) and Period A at Kusura (W. Lamb, *Excavations at Kusura near Afyon Karahissar*, Archaeologia,

LXXXVI, 1937, p. 1 ff.) which Brea correlates with the Black Period at Poliochni (L. Bernabò-Brea, *Poliochni I, I*, Roma, 1964, p. 683 ff.). In each of these three sites, the changing into Early Bronze I Levels is marked by decreasing of the white-on-black painting tradition and by a kind of decoration obtained by bands of parallel grooves, that seems to come from metal prototypes (L. Bernabò-Brea, *op. cit.*, p. 552). In Central Anatolia such plastic decoration shows itself both in the "Chalcolithic" levels at Alişar Hüyük and in the "Chalcolithic" (Stratum IV) at Alaca Hüyük; Those levels could be referred to the 1st Early Bronze of Western Anatolia (J. Mellaart, *Anatolia*, *op. cit.*, p. 22). The Royal Tombs at Alaca (stratum III) and the ones at Horoztepe testify, although related to a later period, the stage reached by metal-technique for those vessels whose decoration is to some extent like the one reproduced on pottery.

The Büyük Güllücek culture seems to show connections with the so-called "Centre - Anatolian Chalcolithic" but hasn't given samples of typical grooved decoration; on the other hand, it ought to be related, in the cultural development of Anatolia, to the preceding period, owing to the presence, together with the incised pottery, of white-on-black painted sherds (W. Orthmann, *Die Keramik der Frühen Bronzezeit aus Inneranatolien*, Berlin, 1963, p. 96 ff.; L. Bernabò-Brea, *op. cit.*, p. 688). Nevertheless, at present these elements don't enable us to a consistent dating.

Also the Early Bronze Age Pottery of Eastern Anatolia and Transcaucasia shows a groove or relief decoration that may suggest derivation from metal vessels. It should also be noted that affinities between the Karaz, the Khirbet Kerak and the Alaca pottery are already pointed out (R. Amiran, *Connections between Anatolia and Palestina in the Early Bronze Age*, *Isr. Expl. Journ.*, 2, 1952, p. 89 ff.).

It could therefore be thought, at least in some parts of Eastern Anatolia,

a sequence, similar to the Centre-Anatolian one, characterized by incised or incrustated decoration as a basis of subsequent developments towards a prevailing groove or relief decoration.

It is noticeably that a pottery sherd, decorated with incised hatched triangles of the Büyük Güllücek type, was found at Uluova, near Elazığ (K. Kökten, 1945 *Yilinda Türk Tarih Kurumu Adına Yapılan Tarihöncesi Araştırmaları*, Belleten, XI, 43, 1947, plate CIV, 6). Furthermore, the level that can be ascribed to the Early Bronze occupation at Altintepe has yielded pottery decorated with incision (triangles, parallel and zig-zag lines) which might be regarded as a local variant, earlier than the Karaz pottery. At Küçüktepe, 2 km from Altintepe, both Altintepe and Karaz types of pottery have been found; this leads Özgüç to think that the foundation of the Altintepe "urartean" fortress has probably removed the most recent deposits of Early Bronze Age, only allowing the earliest layers to be preserved (T. Özgüç, *Excavations at Altintepe*, Belleten, XXV, 97-100, 1961, p. 280). At lower levels, below Stratum III, at Pulur (Karasu valley) - the only other Early Bronze site of Eastern Anatolia, plus Karaz, that has yielded a stratigraphy - the prevailing material can, although some groove- and relief-decorated vessels were also found (H. Z. Koşay and H. Vary, *Die Ausgrabungen von Pulur*, Ankara 1964, p. 65), be compared to the findings of Büyük Güllücek and Alaca IV.

Potsherds with characteristic groove and relief decoration were found at Arslantepe, both on the surface and in deep excavation carried out by Schaeffer (C. A. Burney, *op. cit.*, fig. 222-224; R. J. and L. Braidwood, *op. cit.*, p. 511, n. 85). Further investigations in the lower levels of the hüyük should provide final evidence of the relative stratigraphic position both of the decorated fragments of Gelincik type and of the plastic-decorated pottery.

Decorative schemes of the incised and incrustated type, although of different

character, were found on two other fragments. The patterns are known from Early Bronze Age findings in Eastern Anatolia and consist of bands below the rim, containing in one case "chevrons" and in the other a zig-zag line with isolated dots on the corners (Fig. 22). The only metallic finding is a conic-headed pin.

The polished stone tools found at Gelincik include, beside several pestles, a small axe with the edge slightly asymmetrical to the main axis of the instrument, and five specimens of variously shaped battle-axes, among which the only complete one shows traces of attempted holes on both sides - an interesting evidence of work carried out on the spot (Fig. 26). A long-shaped pebble shows an horizontal groove at one end, possibly for suspension purposes - or either it may represent a phallic idol (Fig. 27). The remaining of stone industry are mainly long, regularly shaped flint blades and a few small obsidian blades, generally retouched.

The presence of querns (Fig. 28), of pestles and one mortar seems to point to agricultural practices; while livestock-breeding, according to animal remains, was based on goats and cattle. Wild boar and antelope bones show hunting activities. Remains of foxes and bears have also been found.

Therefore, having hunting as a complementary activity, the complex shows the same agricultural and pastoral features common to the Eastern-Anatolian-Transcaucasian milieu. Such a uniformity, from Malatya to Armenia, to Georgia and Azerbaijan, and at the same time within regional groups of distinctive characteristics, points to a cultural *koine* that could have been formed in those mountainous regions through practice of transhumance; seasonal migrations probably establishing a permanent link amongst the various groups, thus allowing such a widespread homogeneity to persist (J. Mellaart, *op. cit.*, p. 41). In the Shau-Leget cave of the Ossetia mountains portable hearths, qu-

erns and pottery were found buried in a pit. These objects were probably connected with the temporary occupation of the site and hidden when the same was abandoned (B. Piotrovski, *op. cit.*, p. 365).

Among the Gelincik findings, fragments of baked-clay horse-shoe-shaped portable hearths could be related to pastoral activities. Such hearths have risen centre-part and ends and the centre-part shows also a hole for handling. It is an extremely simple variant of a type which, often decorated with geometrical and anthropomorphic patterns, characterizes the original Transcaucasian and Eastern Anatolian and the derived features of Syria (Amuq H-I, Tabara el-Akrad) and Palestina (Khirbet Kerak). This elaborated ornamentation seems to emphasize the importance given to an object of basic utility that had to follow those groups in all their movings and probably got to become a symbol of the house.

Another object, belonging to the Gelincik complex and common in Transcaucasia, Syria and North-West Iran, is a small clay wheel with projecting hubs. Among the clay animal statuettes found in Transcaucasia some, reproducing oxen, show holes, probably meant for fitting vehicle models to which the wheels referred to above possibly belong. It would therefore seem that Transcaucasians used oxen as draught animals, although they also had horses, which are nonetheless believed to have been first domesticated in the Eurasian steppes, between the lower course of the Volga and the higher course of the Yenisei, in those vast areas where the cultural "Kurgan" complex was elaborated (M. Gimbutas, *op. cit.*, p. 820).

Remarkable interest present the painted sherds from Gelincik. The decoration is usually confined to the upper part of the vessels—applied on the carefully smoothed, yellow-pink or buff surface of jars and bowls, which have sometimes carinated shapes. The schemes are mainly "chevrons" made of groups of convergent and frequently and intersecting lines

(Plate V, 1) and of series of hatched triangles following one another in horizontal, sometimes edged, bands. In one case a stairs motif matches with bands of lines, probably part of "chevrons" (Fig. 31); in another a jar fragment, decorated on the outer side by triangles, presents on the inner side of the rim a series of small downwards pointed flames. Such patterns, similar to those painted on sherds collected on the surface in the Malatya-Elazig area (C. A. Burney, *op. cit.*, p. 161-163), represent an extremely simplified typological picture that could be related to a tradition perhaps rooted in the north-western Obeid horizon, which has shown to have long duration and a vast diffusion. The "chevrons", made of bands of interlacing lines, and the hatched triangles can be found in Mersin XIII-XIIB (J. Garstang, *op., cit.*, fig. 103, 3; Fig. 115; Fig. 107, 7).

A particular type is presented by a sherd from a globular jar, with red-coloured surface and a reserved band below the rim, on which red-painted "chevrons" are filled with dots (Fig. 32).

Among the painted fragments of Gelincik are shapes showing a close connection with the particular ones of black burnished pottery. A jar fragment, decorated by a brown edged band containing "chevrons" and simple dots in the resulting triangular spaces, presents in fact a very slightly thickened lip which seems to show similarities with the rail-rim type. A proper "rail-rim" with painted dashes belongs instead to another fragment, decorated in red with the usual "chevrons" (Fig. 29). In the Malatya-Elazig area the hatched rail-rim appears, with other decorative elements, to characterize a complex of painted pottery, ascribed to Early Bronze III (C. A. Burney, *op., cit.*, p. 205, fig. 244-285). The here-described Gelincik specimen might point, for such pottery, to an origin connected with a local tradition.

Another sample consist of a bowl of fine texture, with a straight rim, a roundish shoulders and a peculiar list-shaped

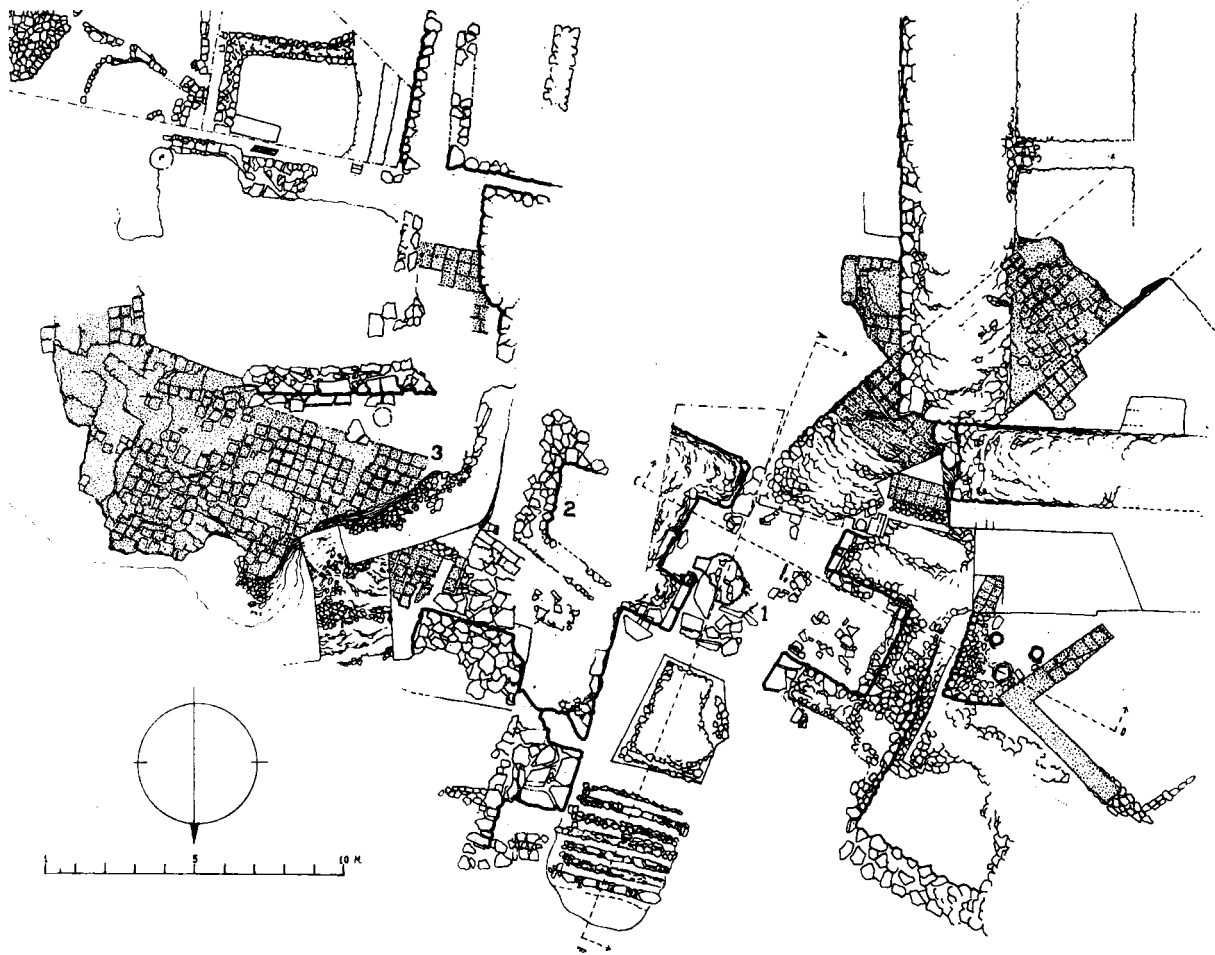
lug, vertically set between the rim and the shoulder, having a saddleback in the middle. The bowl appears to be very accurate and is decorated by an horizontal red band between rim and shoulder, that is subdivided, by oblique segments, into spaces with single spots of colour (Fig. 30). As already said, the kind of lug of this bowl is a characteristic feature of black pottery.

At Gelinciktepe wheeled pottery consists of fragments of small, light yellow-greenish vessels, made of extremely fine clay. These vessels are mainly bowls, sometimes very slightly carinated, with thin, bell-shaped rims. The most common type of bases is the ring one. This pottery, evidently, factory-made, seems to have connections with the Plain Simple Ware class which, at Amuq, appears in Phase G complex, persists in Phases H and I, characterized by the introduction of peculiar shapes (R. J. and L. Braidwood, *op. cit.*, p. 264 ff., 352 ff., 406 ff.). It is interesting to notice that red-black burnished pottery shows up at Amuq G, although the specimens do not have the peculiar surface brilliance and ornamentation, typical for the same class of Phases H-I. Amuq G, including also such typical elements as the bevelled-rim bowls and the reserved slip pottery, have been related with a somewhat later time of the Late Gawra Period, to which the Temple of the Eyes complex at Brak belongs, in northern

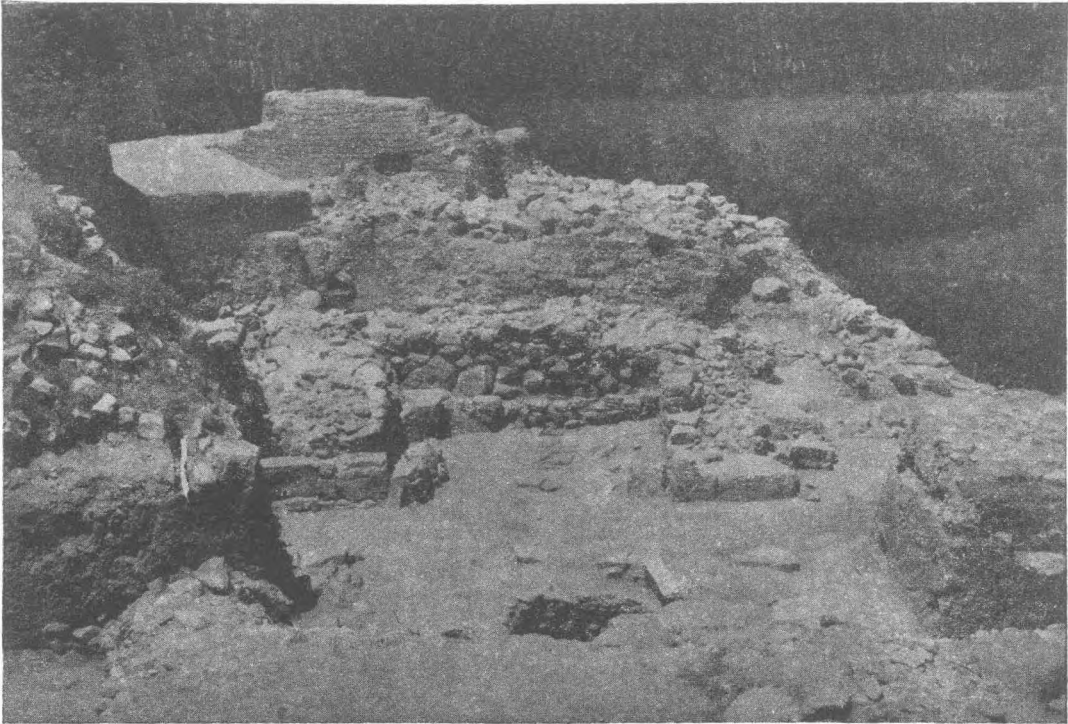
Mesopotamia, and with the Late Protoliterate Period of Jemdet Nasr, in southern Mesopotamia (P. G. Watson, *op. cit.*, p. 75-77). Phase G, that has been defined as an era of "incipient internationalism" in the work and diffusion of metal, seals and factory-made pottery, shows a characterization emphasized by Braidwood (R. J. and L. Braidwood, *op. cit.*, p. 517), who refers to the Childe's remarks about the rise, around 3.000 B. C., of true cities in Egypt and Mesopotamia and of a constellation of minor centres in Syria (V. G. Childe, *The Orient and Europe*, Amer. Journ. of Arch., XLIII, 1939, p. 25).

Schaeffer's soundings at Arslantepe seem to point to a sequence that might be related to the Amuq: Sondage S. S. has shown above the Obeid strata, levels with simple pottery of the Amuq F type, including bevelled rim bowls that in the Amuq area appear at the end of Phase F and at the beginning of the Phase G. Higher levels had yielded black burnished pottery with a typical fluted decoration: Sondage E. W. has given fragments of reserved slip pottery, typical of the Amuq G (R. J. and L. Braidwood, *op. cit.*, p. 511, n. 85).

We would therefore regard the Gelincik wheeled vessels as an element received by the local people from proto-urban cultural horizons, with which also close-by Arslantepe seems to have been connected.

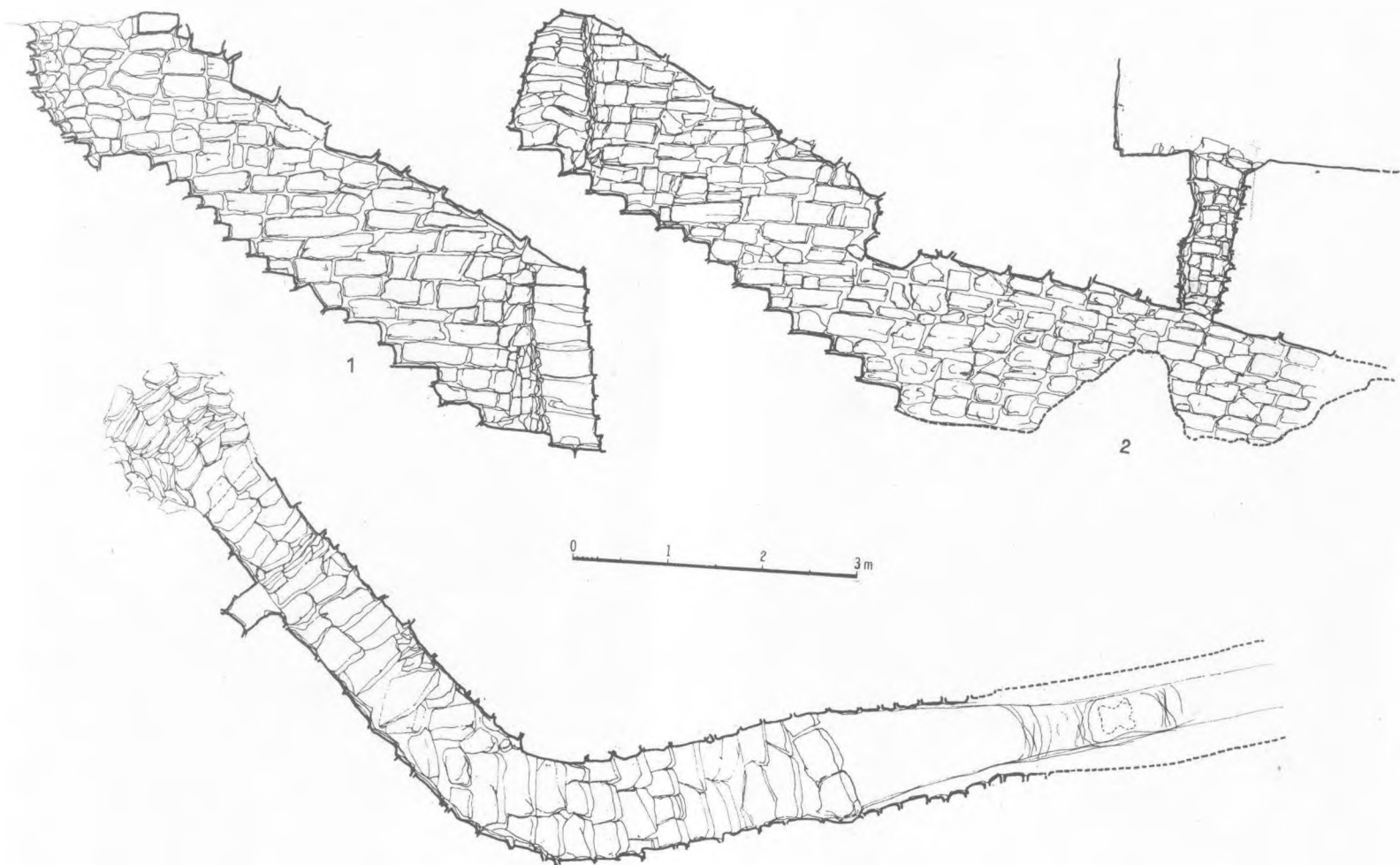
1 — Arslantepe (Malatya). Map showing the “Imperial Gate” (1), the neo-Hittite defence wall connected with the “Gateway of the Lions” (3) and remains of probably an intermediate gateway.

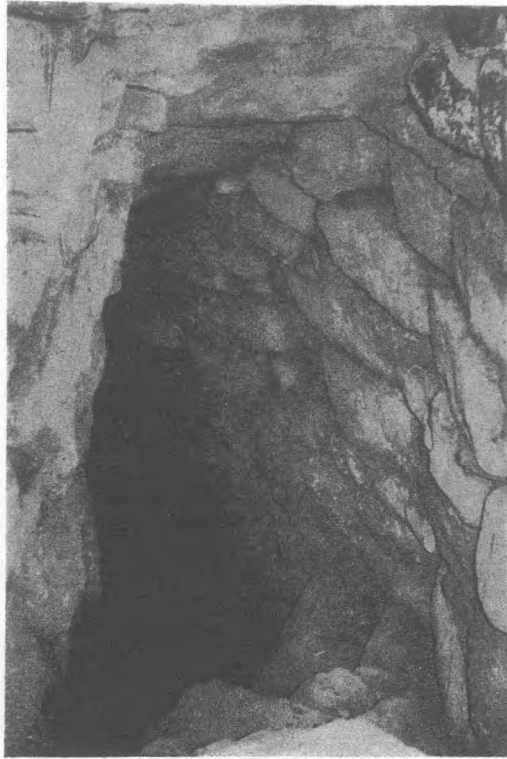
2 — Arslantepe (Malatya). View of the west side of “Imperial Gate” overtopped by neo-hittite buildings.

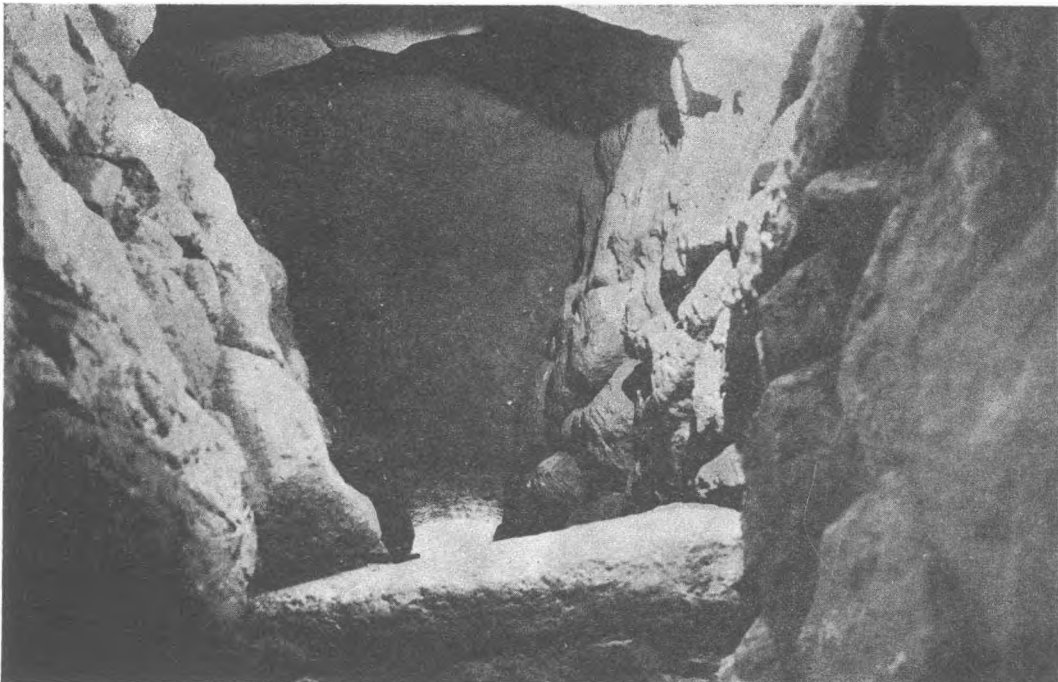
3 — Arslantepe (Malatya). Remains of an external pillar on the east side of the “Imperial Gate”.

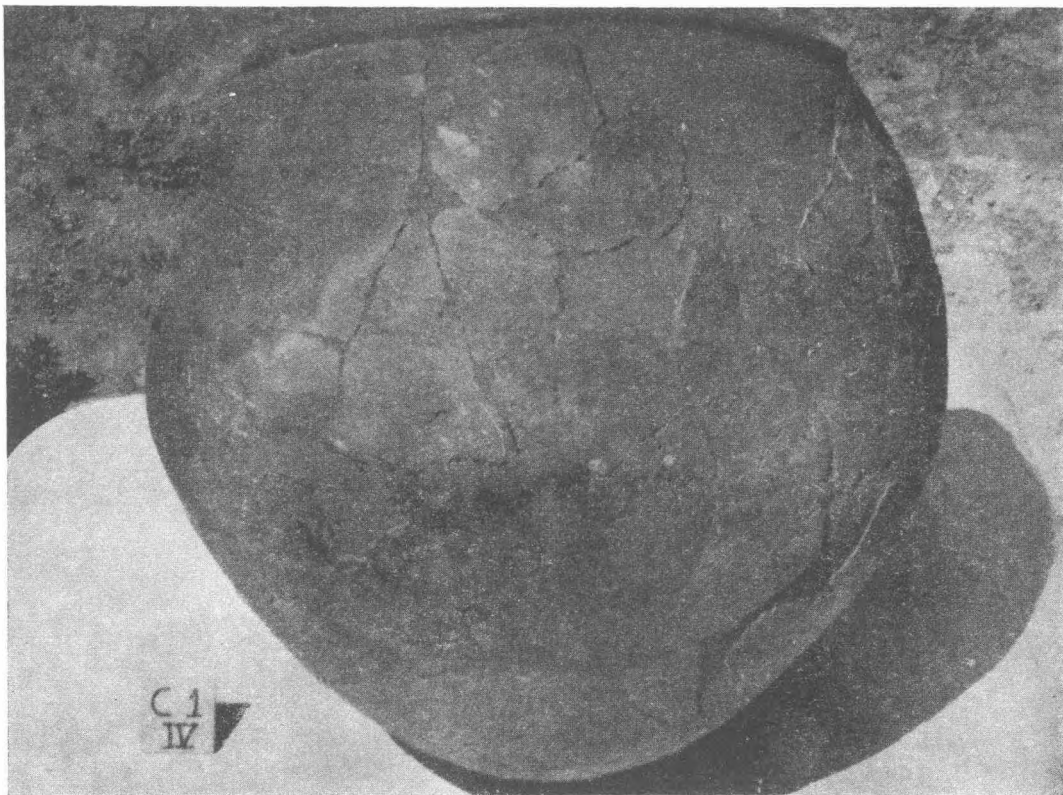
4 — Arslantepe (Malatya). Falsvae-ult gallery: map (3) and section (1-2).

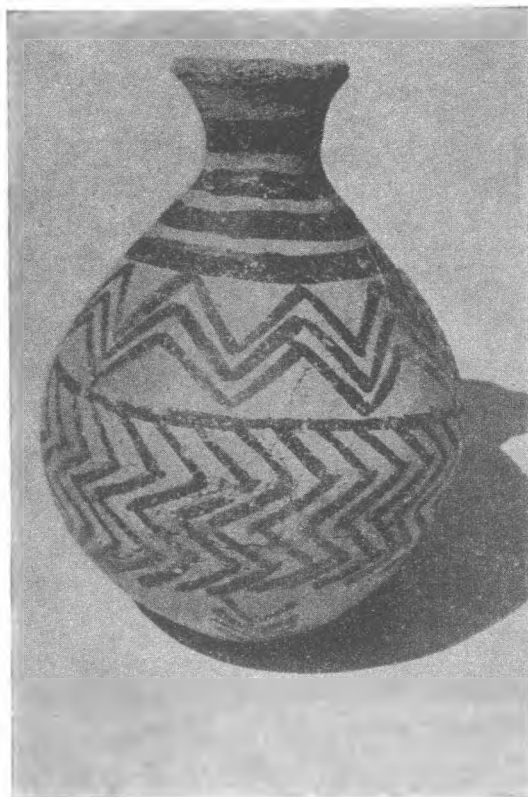
5 — Arslantepe (Malatya). False-vault gallery: east tract.

6 — Arslantepe (Malatya). False-vault gallery: tract.

7 — Arslantepe (Malatya). Pointed bottom pot, from imperial-Hittite level.

8 — Arslantepe (Malatya). Small painted pot, from neo-Hittite level.

9 — Arslantepe (Malatya). Bronze arrowhead, from neo-Hittite level.

10 — Arslantepe (Malatya). Small oinochoe, from neo-Hittite level.

11 — Arslantepe (Malatya). Terracotta "aleron", from neo-Hittite level.

13 — Arslantepe (Malatya). Large jar, from neo-Hittite level.

12 — Arslantepe (Malatya). Pot with perforated bottom, from neo-Hittite level.

14 — Arslantepe (Malatya). Pot with painted decoration, from “hellenistic” level.

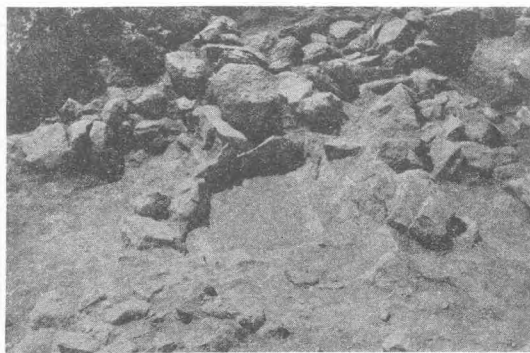
15 — Arslantepe (Malatya). Two handled pot, from “hellenistic” level.

16 — Gelinciktepe (Malatya). View of the hill from South.

17 — Gelinciktepe (Malatya). Rock-cut pist in the area of the settlement.

18 — Gelinciktepe (Malatya). Clay bin surrounded by slabs.

19 — Gelinciktepe (Malatya). Jar found *in situ* close to a stone foundation.

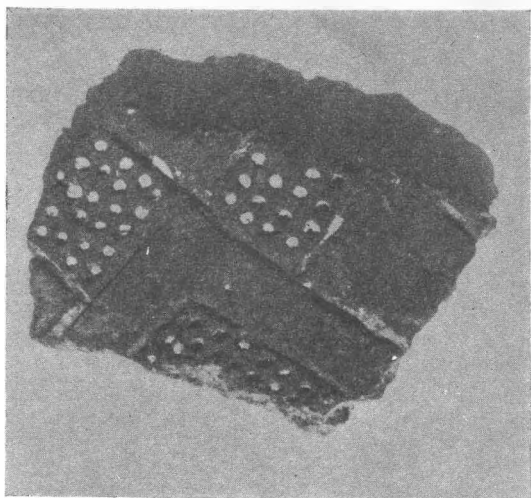
20 — Gelinciktepe (Malatya). Black-burnished jar.

21 — Gelinciktepe (Malatya). Black-burnished jar.

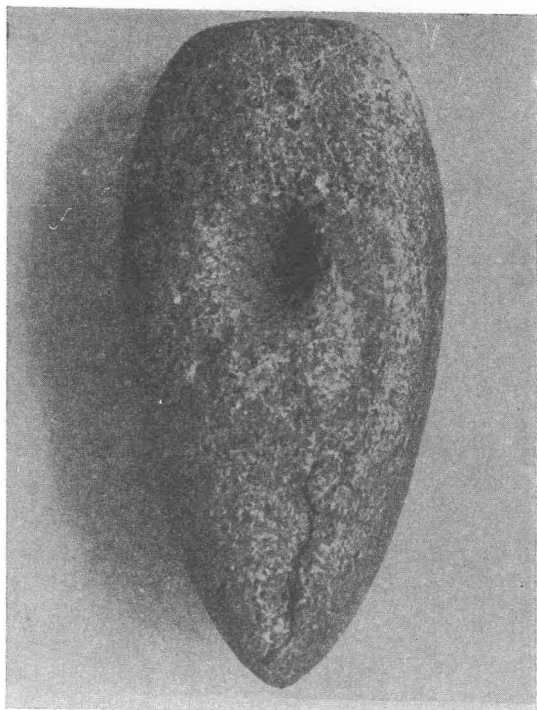
22 — Gelinciktepe (Malatya.) Black-burnished pottery with incised and incrustated decoration.

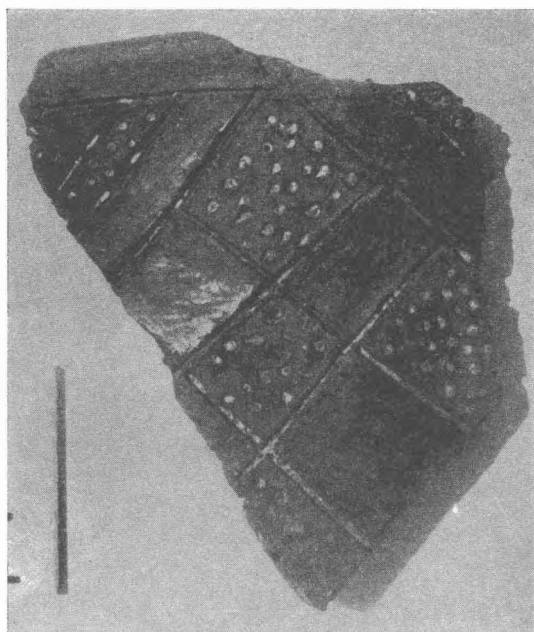
23 — Gelinciktepe (Malatya). Idem.

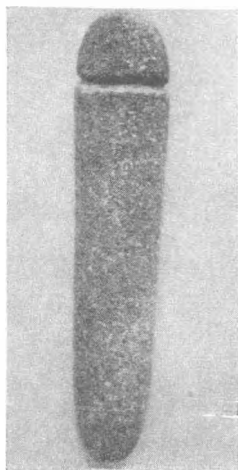
24 — Gelinciktepe (Malatya). Idem.

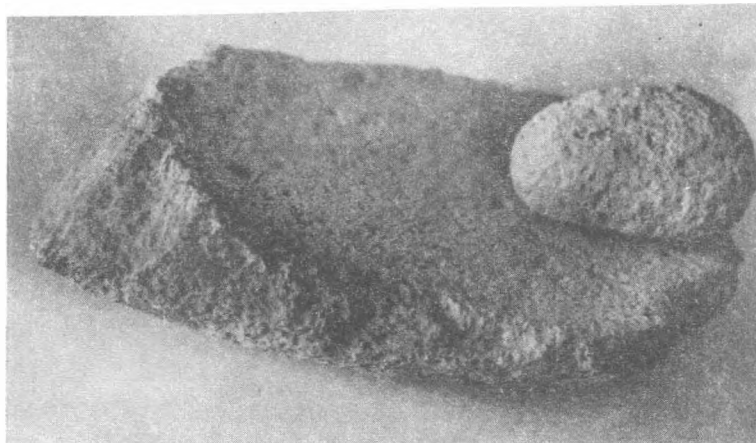
25 — Gelinciktepe (Malatya) Idem.

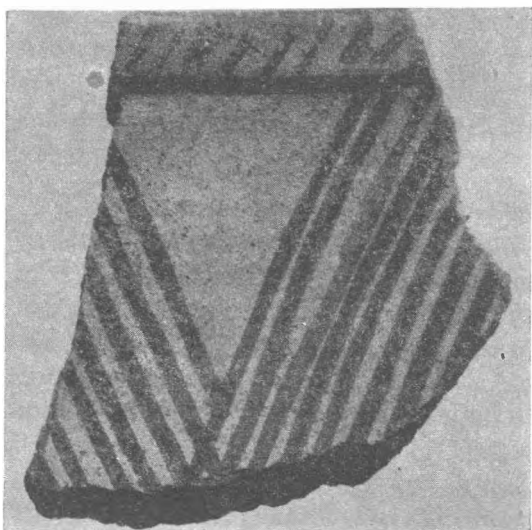
26 — Gelinciktepe (Malatya). Stone battle-axe with unfinished perforation.

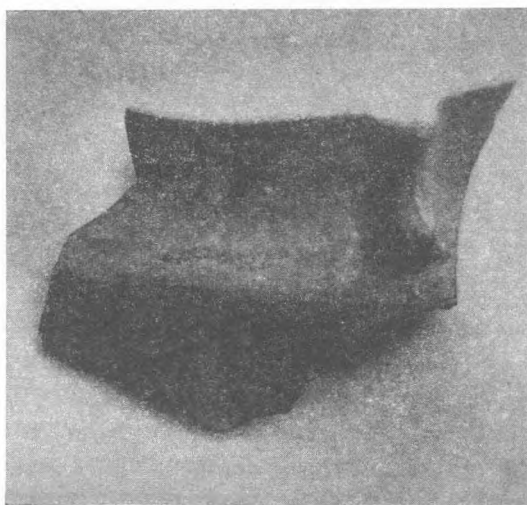
27 — Gelinciktepe (Malatya). Supposed *phallus* from pebble.

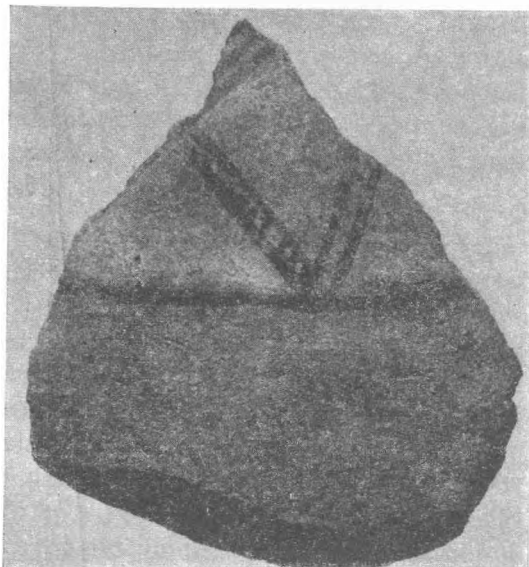
28 — Gelinciktepe (Malatya). Stone quern.

29 — Gelinciktepe (Malatya). Potsherd with red-on-buff painted decoration.

30 — Gelinciktepe (Malatya). Idem.

31 — Gelinciktepe (Malatya). Idem.

32 — Gelinciktepe (Malatya). Red-washed potsherd with painted decoration on reserved band.

PRELIMINARY REPORT ON A SURVEY OF NEOLITHIC SITES IN CENTRAL ANATOLIA

IAN A. TODD

The survey to be described in this short paper was undertaken in the summers of 1964-1966 with the aid of a British Government State Studentship and the Fellowship of the British Institute of Archaeology at Ankara. My sincere thanks are due to the Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü for permission to carry out this survey.

The survey conducted by the writer covered the area bounded approximately by a line between the modern towns of Ankara - Yozgat - Kayseri - Niğde - Konya Ankara (Fig. 1); the main aim was to discover remains of the Neolithic period and to correlate these with material of the same period in other areas of Turkey and the Near East. Although excavations and surveys have revealed considerable information about the Neolithic period in the Konya plain and the Lake District, very little was known about central Anatolia. No excavations have reached Neolithic levels and only a few surface finds such as that from Ilıcınar served to prove the existence of Neolithic sites in central Anatolia.

It must be stated at the outset that the aim of discovering Neolithic material over the whole of the area surveyed was not fully realized. Abundant evidence was found of Neolithic occupation in the southern part of the area, but no recognizable traces of Neolithic occupation were found in the more northerly half. It was to be expected that Neolithic sites would be found in the southern part of the central Anatolian plateau where the main

obsidian deposits are located, but no thoroughly plausible excuse can be offered at the present time for the lack of such sites further north. Clearly not all the Neolithic sites that exist in central Anatolia have been found—höyüks are easy to spot, but flat sites or those located on hill-sides are notoriously difficult to find; but for the present, the sites found by the writer prove conclusively that the southern part of the central Anatolian plateau was occupied in the Neolithic period just as thickly as the Konya plain or Cilicia, if not more so.

Although no attempt was made to carry out a complete survey of the obsidian sources in central Anatolia, a number of sources were visited, and the following notes supplement, in the main, the information given by Renfrew Dixon and Cann¹. No hitherto unknown sources of obsidian were found outside the areas of Acıgöl and Çiftlik; in the vicinity of Acıgöl the mountain named Hotamış Dağ is a very likely source of the material, the whole of the south face being covered with large blocks of black obsidian. In the area of Çiftlik two sizeable flows of obsidian were found on the lower slopes of Göllü Dağ, one at the foot of the north-east slopes of the mountain near the village of Kömürcü, and the other on the south-west flank of the mountain, named Sırça Deresi. A third flow is reported to exist near the village Kayırlı, but this was not checked. Analysis has shown that obsidian from the sources in the Çiftlik area was

¹ Renfrew, Dixon and Cann: *Proceedings of the Prehistoric Society* XXXII, 1966, 30ff.

widely exported in the early Neolithic period, and it would seem that the flows on Göllü Dağ are far more likely to have supplied the necessary quantity of material than the 'bombs' to be found south or south-west of Çiftlik. Neither Hasan Dağ nor Erciyes Dağ can be considered as major sources of obsidian used by early Neolithic communities on the evidence available today.

Only one Protoneolithic site was found in central Anatolia by the writer, and no such sites were known previously; since a report about the site and the chipped stone industry was published recently² a brief summary will suffice here. The site lies ca. 25 km. south-east of Aksaray in the rich valley of the Melendiz Çay; the hüyük has suffered considerable erosion by the river, but its present size is still considerable. The erosion has enabled certain information, normally available only by excavation, to be learnt about the site. Mud brick walls ca. one metre high are visible in section together with red plaster floors in the lower levels. Large areas of what would seem to be courtyard debris are also to be seen.

The obsidian industry is the most interesting feature of the site; typologically it is pre-Çatal Hüyük. Very few projectile points were found, but large quantities of blades and scrapers occur. The workmanship is generally of a very high standard, and the industry is without true parallels. The nearest equivalent lies in the later Anatolian Neolithic industries; parallels with sites in the Levant are few, and no connections can be postulated with the Zagros area.

Until the present survey was undertaken Neolithic material was only known from isolated surface finds: obsidian implements with clear affinities to those from Çatal Hüyük were found at Ilcapınar³, and some bifacially retouched implements

are on display in the Niğde Museum⁴; several other sites with obsidian industries were reported by Dr. H. Kleinsorge in the Tuz Gölü area⁵.

Nine sites in central Anatolia bearing evidence of a considerable obsidian industry including bifacially retouched implements were discovered or visited by the writer⁶:

Pınarbaşı:

The hüyük at Pınarbaşı lies ca. 3 km. west, north-west of Bor on the Bor-Altınhisar - Aksaray road; situated immediately adjacent to a strong spring, it lies near the foot of the mountains that limit the Bor Ovası on its northern edge. To the south of the site there is a stretch of rich agricultural land before the infertile centre of the plain is reached. The site bears evidence of a considerable period of occupation after the Neolithic period.

Köşk Pınar:

The site at Köşk Pınar is situated ca. 8 km. south-east of Bor, a little to the west of the main Niğde to Ulukışla road. There is a small hüyük on the top of a hill-side overlooking a large Roman settling tank—the source of the Tyana aqueduct. Obsidian is to be found on the hüyük and all over the hill-side, but more especially low down near the spring. The site was also extensively occupied after the Neolithic period. Like nearly all the other Neolithic sites in central Anatolia, the site situated near an ample water supply with high ground and good agricultural land near at hand.

Kayaardı Tepesi:

The tepe lies on the west side of the town of Niğde; Neolithic obsidian imple-

² Todd: *Anatolian Studies* XVI, 1966, 139ff.

³ Kleinsorge: *Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü Mecmuası* 5, 1940, 400ff. Mellaart: *Istanbuler Mitteilungen* 8, 1958, 82ff.

⁴ Kökten: *Türk Arkeoloji Dergisi* VIII-2, 1958, 11 and Lev. X.

⁵ See note 3.

⁶ Preliminary notes on the survey have appeared in *Anatolian Studies* XV, 1965, 13-14; XVI, 1966, 15-16 and XVII, 1967, forthcoming. Drawings of some obsidian implements and brief descriptions of some of the sites have appeared in *Anatolian Studies* XV, 1965, 34 and Fig. 1-12; XVI, 1966, 43-44, 48 and Fig. 1-4.

ments were found in an limited scatter on the top of this tepe. The site occupies a commanding position overlooking the route from the obsidian sources of the Acıgöl and Çiftlik areas to the south and south-west to the Konya plain, Cilicia and the countries as far south as Jordan. Very little pottery-none definitely Neolithic-was found on the site which may indicate that it was not a true settlement; seasonal occupation perhaps coupled with the obsidian trade may account for the site in this position. This site should probably be considered as the source of the implements in the Niğde Museum.

Tepecik-Çiftlik:

The hüyük is located ca. one km. east of Çiftlik in the well-watered Melendiz Ovası; it measures about 4-5 metres in height and ca. 200 metres in length. The sherds and obsidian to be found on the site indicate lengthy occupation from the Neolithic to the Early Bronze Age. Although there are large quantities of obsidian to be found on the hüyük itself, there is also a very sizeable scatter of worked obsidian in the fields around the site. Situated very near to the Göllü Dağ obsidian sources, the site is in very fine position for the control of the trade in that material.

Değirmen Özü:

The site lies ca. 4 km. north-east of Ortaköy in Niğde vilayet; obsidian implements are to be found on both sides of the stream where there are three mill signs marked on the 1:200,000 map⁷. Between the two branches of the stream there is a possible small hüyük formation with small quantities of chipped stone implements. It would seem from the location of the site that, although there is a plentiful water supply nearby, the site may not have been occupied all the year round, and seasonal occupation along the lines of that suggested for Avla Dağ⁸ may

be postulated. The quantities of waste material in the industry suggest a working site, but it is situated a long way from the sources for this, and obsidian seems generally to have been worked on the sites rather than be transported from factory to settlement sites in finished form.

Sapmaz Köy:

The small hüyük, known locally as Yastören, is located ca. one km. south-west of Sapmaz on the road from the village to the main Ankara-Aksaray road. It is a low hüyük formation on a natural ridge, situated above the level of the Tuz Gölü plain, ca. 33 km. north-west of Aksaray near the end of a low spur which runs out from the mountains that border the lake on the east side. The existence of Neolithic obsidian industries reported by Kleinsorge⁹ at Çokyatan and Aliuşağı hüyükü was not confirmed by the writer. Once again there is a reasonable water supply close at hand.

Ilıcınar:

The site of Ilıcınar was re-located by the writer; obsidian implements are to be found on a low tepe near the spring at the north end of the Acıtuz Gölü. There is a possible low hüyük formation on the tepe at its southern end. The site is less favourably situated than the other Neolithic sites described here, but the salt trade may be postulated as the reason for a site in this location¹⁰.

İğdeli Çeşme:

The site lies ca. 4 km. west of Acıgöl on the north side of the Aksaray-Nevşehir road beside a modern çeşme, and on the border of Niğde and Nevşehir vilayets. The site may originally have been a low hüyük but it has now been completely ploughed out. The original size of the site is impossible to estimate as a result of this. Obsidian was not found on the south side of the road, but a few worked pieces were found on the top of the nearly İğdeli

⁷ Map ref. Kırşehir 70-İğ/h

⁸ Todd and Pasquare: *Anatolian Studies* XV, 1965, 111.

⁹ Op. cit. 402.

¹⁰ Mellaart: op. cit. 83.

Tepe. The setting is rather more upland than most of the other sites, but it is near an ample supply of water, and there is plenty of agricultural land suitable for dry farming near the site. This is the only Neolithic site in the near vicinity of the Acigöl obsidian sources.

Kumluk Tepe:

The small hüyük named Kumluk Tepe lies a short distance south of İncesu Station in Kayseri vilayet; the site measures ca. 5 metres in height, but it is impossible to estimate the overall length since ploughing has removed part of the hüyük. Obsidian can be found over wide area around the hüyük, and the Neolithic site may have been fair-sized. In later periods the settlement moved nearer the area now occupied by the Station and Hacafer Tepesi grew up.

A considerable quantity of chipped stone implements was found on all the sites listed above, and various features differentiate one industry from another. In the category of projectile points comparisons with the industries of Çatal Hüyük and Mersin are marked, with finely worked, bifacially retouched points occurring on all sites. The proportion of blades to be found on the central Anatolian sites is never as high as that found at Çatal Hüyük, and Ilıcınar provides the highest percentage with 38%. İğdeli Çeşme is the lowest with only 3%. Other types of implements such as burins, sickle blades, borers, fabricators and firestones are also commonly found, and, in general, these bear similarities to those from Çatal Hüyük. Scrapers are also commonly found. The industry found at Tepecik-Çiftlik deserves special mention: although the projectile points are of Neolithic date, other types of implement resemble Palaeolithic types. Blades are very scarce on this site. In general, the chipped stone industries of the central

Anatolian sites bear marked similarities to that of Çatal Hüyük, but they are by no means identical. Since most of the sites were occupied after the Neolithic period there is always a danger that some material may be wrongly allocated to the Neolithic period, and this may account for some of the apparent differences.

Although the quantity of sherds of definitely Neolithic date found on the central Anatolian sites is small, a few general comparisons can be made. As might be expected from the location of the sites, Köşk Pınar and Pınarbaşı show the closest connections to the Konya plain earlier Neolithic wares; but later Neolithic fine wares, similar to those found at Can Hasan are found on a number of sites¹¹. Considerable variation is displayed by the pottery found, and the uniformity of the Konya plain and Lake District is not paralleled in central Anatolia. No recognizably Neolithic pottery was found on Kayaardı Tepesi, but further north at Tepecik-Çiftlik the parallels with the Konya plain are scant indeed. The hole-mouth vessel is never predominant on the central Anatolian sites and bowls are more common. In many cases the material is too fragmentary to allow safe comparison of shapes. Many of the central Anatolian sherds are of a much lighter colour than the Konya plain types, but great variations occur.

All the sites described above lie in the southern part of the central Anatolian plateau; it is to be hoped that further intensive field work will lead to the discovery of sites to the north of those already found, thus presenting a more complete and balanced picture of the distribution of Neolithic settlements in Anatolia.

¹¹ French: *Anatolian Studies* XVII, 1967, 178 and Fig. 6 (seen in page proof).

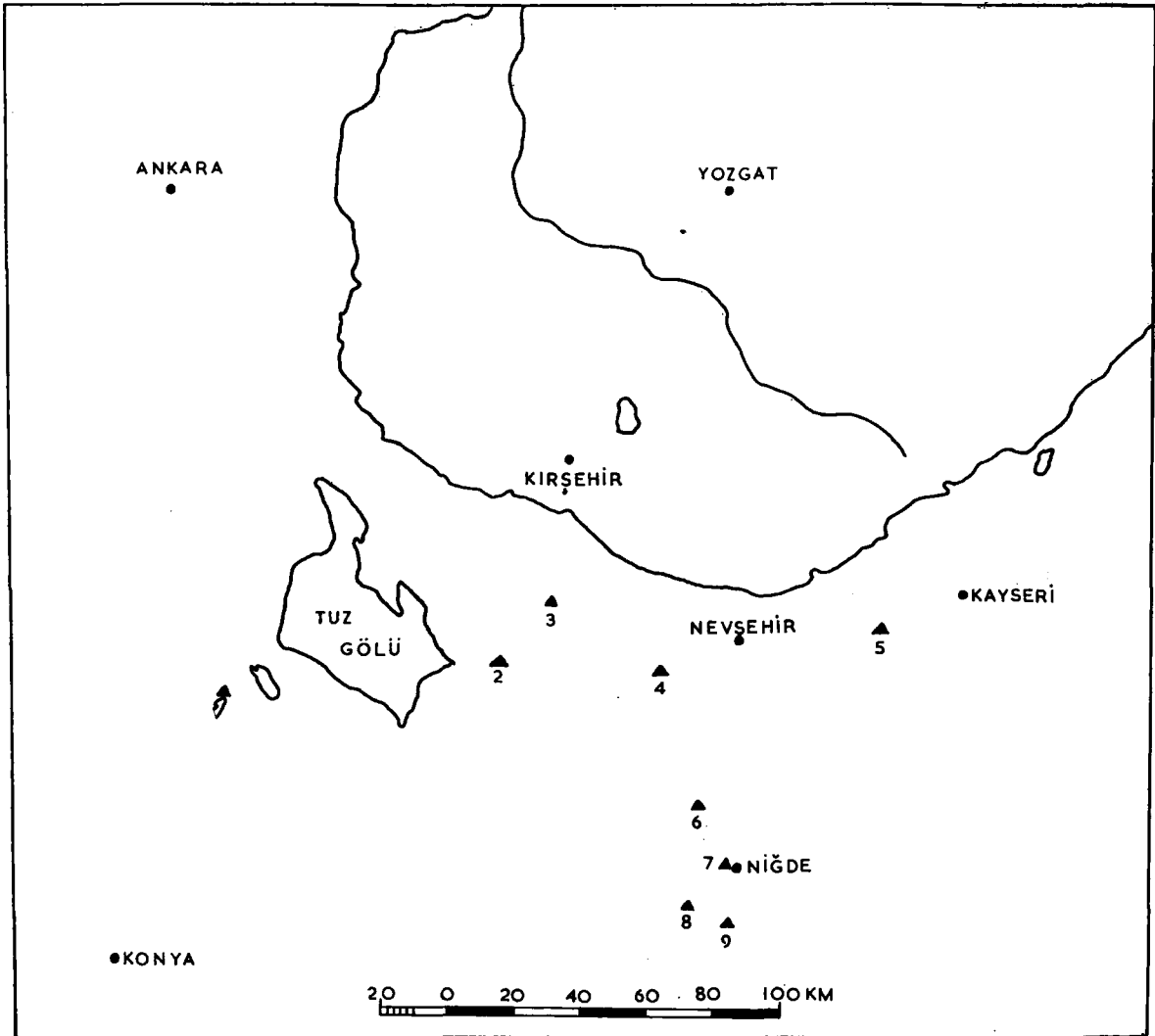

Fig. 1. Neolithic sites in central Anatolia,

1. Ilıcıpınar.
2. Sapmaz Köy.
3. Değirmen Özü
4. İğdeli Çeşme

5. Kumluk Tepe
6. Tepecik-Çiftlik
7. Kayaardı Tepesi
8. Pınarbaşı
9. Köşk Pınar